

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας:

**ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΑ ΔΙΠΟΛΑ /
ΤΡΙΠΟΛΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
ΤΡΙΠΟΛΟΥ ΔΡΑΜΑ - ΚΑΒΑΛΑ - ΞΑΝΘΗ**

Φοιτήτρια: Σταθάκη Χρυσή

Επιβλέποντες Καθηγητές: Η. Μπεριάτος, Μ. Παπαγεωργίου

Βόλος, 2012

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 11068/1
Ημερ. Εισ.: 19-10-2012
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2012
ΣΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την μετάβαση από το ολιγοπολικό (ή ίσως μονοπολικό) μοντέλο αστικής οργάνωσης που είχε εμφανιστεί στη χώρα από τη δεκαετία του 1970 και είχε ως επίκεντρο την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, προς μία χωρική δομή διαπνεύμενη από τις αρχές της πολυκεντρικής ανάπτυξης σε διαπεριφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Στην κατεύθυνση αυτή παρατίθενται οι αρχές, οι εξελίξεις και οι χωρικές διαπιστώσεις που έλαβαν χώρα -τόσο σε εθνική όσο και σε ευρωπαϊκή κλίμακα- και συνέβαλαν καταλυτικά στην προσπάθεια από πλευράς του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού για την επίτευξη ισόρροπης και αειφόρου αστικής ανάπτυξης.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται η παρουσίαση/επισκόπηση του εθνικού συστήματος αστικής οργάνωσης, όπως προκύπτει από τις κατευθύνσεις του ΕΣΠΑ 2007 – 2013, του ΓΠΧΣΑΑ (2008) και των ΠΧΣΣΑΑ (2003) για τις 12 περιφέρειες της χώρας πλην της Αττικής, δίνοντας έμφαση στις προτεινόμενες αρχές τους σχετικά με τη νέα βιώσιμη χωρική οργάνωση της εθνικής επικράτειας. Η διερεύνησή τους καταλήγει στη διαπίστωση πως τα εν λόγω ντοκουμέντα διαπνέονται από τις αρχές της πολυκεντρικής ανάπτυξης, είτε προτείνοντας την ενδυνάμωση μεσαίων και μικρών αστικών κέντρων, είτε προωθώντας τη συνεργασία και συμπληρωματικότητα μεταξύ κοντινών πόλων (δίπολα/τρίπολα), με απώτερο στόχο την αναβάθμιση του ρόλου τους στην ευρύτερη περιοχή, τη βελτίωση της χωρικής τους οργάνωσης και την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής.

Τέλος η μελέτη εστιάζει στην εξέταση του προτεινόμενου τριπόλου Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη, ως μελέτης περίπτωσης, για να διαπιστωθεί ότι οι εμπλεκόμενοι πόλοι λειτουργούν συμπληρωματικά και εμφανίζουν σχέσεις συνεργασίας μεταξύ τους, οι οποίες όμως διαφέρουν τόσο στην ένταση όσο και στο περιεχόμενο. Οι εν λόγω σχέσεις, οι οποίες λόγω πολιτικών συγκυριών ή της απροθυμίας της τοπικής κοινωνίας, χαρακτηρίζονται ορισμένες φορές ως ανταγωνιστικές, πραγματικότητα που δύναται να αντιστραφεί μέσω της χωρικής τους βελτίωσης και της παροχής κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη οργάνωσή τους.

Λέξεις κλειδιά: πολυκεντρική ανάπτυξη, αστικά δίπολα / τρίπολα, χωροταξικός σχεδιασμός, Δράμα – Καβάλα - Ξάνθη

ABSTRACT

The present paper looks for the transition from the few polar (or maybe the monopole) model of urban organization, which appeared in the country since the decade of 1970 and its center was Athens or Thessaloniki, towards a spatial structure inspired by the principles of multicentered development into an interregional and intraregional level. Towards this direction, are set the principles, the procedures and the spatial ascertainments, which took place -both in national and European level- and definitely contributed to the effort on behalf of national land-planning design and to the accomplishment of balanced and long-life urban growth.

Continuing, the presentation/overview of the national system of urban organization is carried out, as it is proved by the directions of ΕΣΠΑ 2007-2013, of General District of long-life, land-planning (2008) and District of long-life, land-planning (2003) and the twelve districts of the country apart from Attica, putting emphasis on their suggested principles, according to the long-life spatial organization of the National territory. Its investigation proves to the confirmation that the appropriate documents are inspired by the principles of polycentered developments, either suggesting the strengthening of big and small urban centers, either forwarding the cooperation and the accomplishment between near bipoles/ tripoles, with the aim to upgrade the role of the wider region, the improvement of the spatial organization and the enforcement of the land consistency.

Lastly, the study focuses on the examination of the suggested tripole, Drama-Kavala-Xanthi, as a case study, just to be confirmed that the implied poles function supplementarily and show terms of co-operations with each other, which differ both in tension and content. The above relations, which due to the unwillingness of the local society, are sometimes characterized as competitive, they consist a reality, which can be reversed through the spatial development and the supply of the directions for their thorough organization.

Key words: *polycentric development, urban planning, bipoles/ tripoles, Drama – Kavala - Xanthi*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους επιβλέποντες καθηγητές μου κ. Ηλία Μπεριάτο και κ. Μαριλένα Παπαγεωργίου για την εμπιστοσύνη, το ενδιαφέρον και την ενθάρρυνση που μου παρείχαν καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καθώς και την οικογένειά μου για την συνεχή και αμέριστη υποστήριξη σε κάθε μου προσπάθεια όλα τα χρόνια της μαθητικής και φοιτητικής μου ζωής.

Ευχαριστίες αρμόζουν επίσης:

- Στον κ. Κωνσταντίνο Μιχαηλίδη, Πρόεδρο του Περιφερειακού Συμβουλίου Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Στον κ. Ιωάννη Ξανθόπουλο, Αντιπεριφερειάρχη Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Στον κ. Ιωακείμ Μουρατίδη, Γενικού Γραμματέα Δήμου Δράμας
- Στον κ. Κοσμά Γρηγοριάδη, Οικονομολόγο – Προϊστάμενο Τμήματος Ιδιωτικών Επενδύσεων Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Σε όλους τους φίλους που με στήριξαν στην προσπάθεια αυτή και ιδιαίτερα στην Νατσαρίδου Παρασκευή, Αθανάσιο Χαβαλίνα και Καλπακιώρη Νικόλα για τις όποιες επισημάνσεις και απόψεις πάνω στο κείμενο.

Πίνακας Περιεχομένων

Κατάλογος πινάκων, χαρτών και διαγραμμάτων.....	4
Κύριες συντομογραφίες και αρκτικόλεξα.....	6
0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
- Σκοπιμότητα και αναγκαιότητα της έρευνας.....	7
- Δομή και περιεχόμενα.....	9
- Προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά την πραγματοποίηση της εργασίας..	12

ΜΕΡΟΣ Ι: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ.....	13
1.1 Η ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	13
1.1.1 Εισαγωγικές Επισημάνσεις.....	13
1.1.2 Απώτερος σκοπός και πλεονεκτήματα	17
1.1.3 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα, διαστάσεις και διαβαθμίσεις.....	18
1.1.4 Διαπιστώσεις.....	22
1.2 Η ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΣΑΚΧ	24
1.2.1 Τα βασικά σενάρια οργάνωσης του Κοινοτικού Χώρου ως βάση για το ΣΑΚΧ.....	24
1.2.2 Γενικά για το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ)	27
1.2.3 Οι στόχοι για την οικιστική διάρθρωση	28
2.ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ / ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	34
2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	34
2.1.1 Το πρώτο «βήμα» από την αγροτική οικονομία στην συγκέντρωση στα αστικά κέντρα	34
2.1.2 Η δυναμική της αστικοποίησης στη χώρα.....	36
2.1.3 Η εμφάνιση αστικής διάχυσης.....	43
2.1.4 Η πολιτική οικιστικού δικτύου	44
2.1.5 Αιτίες επαναπροσδιορισμού του ολιγοπολικού μοντέλου αστικής ανάπτυξης	47
2.2 Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ/ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ.....	55
2.2.1 Εισαγωγικές επισημάνσεις: Η επιρροή των ευρωπαϊκών αρχών στο εθνικό σύστημα σχεδιασμού	55
2.2.2 Το ΕΣΠΑ 2007 – 2013: Προς μια ισόρροπη αστική ανάπτυξη.....	60

2.2.3	Το Γενικό Πλαίσιο ΧΣΑΑ: Υιοθετώντας το πολυκεντρικό σύστημα.....	63
2.2.4	Τα Περιφερειακά Πλαίσια ΧΣΑΑ: Τα δίπολα / τρίπολα ως εργαλείο εφαρμογής της πολυκεντρικής ανάπτυξης.....	71
2.3	ΣΥΓΚΡΙΣΗ/ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	74
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ		
3.	ΤΟ ΤΡΙΠΟΛΟ ΔΡΑΜΑ – ΚΑΒΑΛΑ – ΞΑΝΘΗ ΣΤΗΝ ΑΜΘ.....	78
3.1	ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	78
3.1.1	Θέση – έκταση.....	79
3.1.2	Δημογραφικά στοιχεία.....	81
3.1.3	Παραγωγική διάρθρωση και απασχόληση.....	82
3.1.4	Κύριες υποδομές.....	84
3.2	Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ.....	88
3.2.1	Η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας.....	88
3.2.2	Η Περιφερειακή Ενότητα Καβάλας.....	90
3.2.3	Η Περιφερειακή Ενότητα Ξάνθης	93
3.3	ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	95
3.3.1	Οι κατευθύνσεις του ΕΣΠΑ και του ΓΠΧΣΑΑ για την περιοχή μελέτης.....	95
3.3.2	Οι κατευθύνσεις για το τρίπολο Δράμα – Καβάλα - Ξάνθη.....	100
4.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	104
4.1	Γενικές επισημάνσεις για την μελέτη περίπτωσης.....	104
4.2	Προτάσεις χωρικής οργάνωσης για το τρίπολο Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη..	109
4.3	Γενικές προτάσεις για τη χωρική οργάνωση των διπόλων / τριπόλων της Ελλάδας	111
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....		112
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		115

Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων

Εικόνα 1.1.1.1: Η χωρική δομή ενός πολυκεντρικού συστήματος.....	14
Εικόνα 1.1.1.2: Η Θεωρία των Κεντρικών Τόπων.....	16
Εικόνα 1.2.1.1: Απεικόνιση του μοντέλου χωρικής οργάνωσης BLUE BANANA.....	25
Χάρτης 2.1.2.1: Ο πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 1951 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας.....	39
Χάρτης 2.1.2.2: Ο πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 1971 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας.....	40
Χάρτης 2.1.2.3: Ο πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 1991 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας.....	41
Χάρτης 2.1.2.4: Ο πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 2001 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας.....	42
Χάρτης 2.2.1.1: Η αποτύπωση του μοντέλου της πολυκεντρικής ανάπτυξης στην Ελλάδα από το ΓΠΧΣΑΑ.....	57
Πίνακας 2.2.2.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΕΣΠΑ 2007 - 2013.....	61
Χάρτης 2.2.2.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από το ΕΣΠΑ 2007 – 2013.....	62
Χάρτης 2.2.3.1: Η προώθηση της εταιρικής σχέσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου από το ΓΠΧΣΑΑ.....	65
Χάρτης 2.2.3.2: Πλέγμα προτεινόμενων πόλων και αξόνων ανάπτυξης στην Ελλάδα από το ΓΠΧΣΑΑ.....	67
Πίνακας 2.2.3.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΓΠΧΣΑΑ.....	68
Χάρτης 2.2.3.3: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από το ΓΠΧΣΑΑ.....	70
Πίνακας 2.2.4.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ.....	72
Χάρτης 2.2.4.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ.....	73
Πίνακας 2.3.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από ΕΣΠΑ, ΓΠΧΣΑΑ και ΠΧΣΑΑ όλων των περιφερειών.....	75
Χάρτης 2.3.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ.....	77
Χάρτης 3.1.1: Περιοχή τριπόλου Δράμας – Καβάλας - Ξάνθης.....	78
Χάρτης 3.1.1.1: Η περιφέρεια ΑΜΘ.....	79
Πίνακας 3.1.1.1: Ενδοπεριφερειακή Κατανομή της Έκτασης.....	80
Πίνακας 3.1.1.2: Ενδοπεριφερειακή Κατανομή της Μορφολογίας.....	80
Πίνακας 3.1.2.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας ΑΜΘ.....	81

Πίνακας 3.1.3.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της ΑΜΘ (σε εκατ. Ευρώ).....	82
Εικόνα 3.1.3.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΑΜΘ.....	83
Χάρτης 3.1.4.1: Οι βασικές υποδομές της περιφέρειας ΑΜΘ.....	85
Χάρτης 3.1.5.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας.....	88
Πίνακας 3.1.5.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Δράμας.....	89
Εικόνα 3.1.5.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Δράμας.....	90
Χάρτης 3.1.6.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Καβάλας.....	91
Πίνακας 3.1.6.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Καβάλας.....	91
Εικόνα 3.1.6.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Καβάλας.....	92
Χάρτης 3.1.7.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Ξάνθης.....	93
Πίνακας 3.1.7.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Ξάνθης.....	94
Εικόνα 3.1.7.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Ξάνθης.....	94
Εικόνα 3.3.1.1: Τρίπτυχο Αναπτυξιακών Στόχων της Κοινοτικής Πολιτικής.....	97

ΚΥΡΙΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΕΟ	Εγνατία Οδός
ΚΕΠΑ	Κέντρων Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΑΜΘ	Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
ΠΠΧΣΑΑ	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΠΕ	Περιφερειακή Ενότητα
ΣΑΚΧ	Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΧΟΠ	Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος
ΧΣΠ	Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας
CEMAT	La Conférence européenne des ministres responsables de l'aménagement du territoire
DATAR	Délégation à l' Aménagement du Territoire et à l' Attractivité Régionale
ESDP	European Spatial Development Perspective
ESPON	European Spatial Planning Observation Network

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το μοντέλο αστικής ανάπτυξης σύμφωνα με το οποίο ήταν οργανωμένη η χώρα από τη δεκαετία του 1970, έχοντας ως επίκεντρο την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οδήγησε στην παγίωση μιας ολογοπολικής (μονοπολικής) αστικής δομής που σε βάθος χρόνου επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στην ισόρροπη ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την εδαφική – κοινωνική συνοχή σε τοπικό και εθνικό επίπεδο (ΓΠΧΣΑΑ, 2008). Στοχευμένη προσπάθεια ώστε να ανατραπεί η εν λόγω πραγματικότητα, η οποία συνέθετε στις περισσότερες των περιπτώσεων ένα μειονεκτικό αναπτυξιακό περιβάλλον, έλαβε χώρα την περίοδο μετά την «είσοδο» της έννοιας της πολυκεντρικότητας από το ΣΑΚΧ της ΕΕ το 1999, στα πλαίσια μιας απόπειρας επίτευξης εδαφικής συνοχής μεταξύ των κρατών – μελών της Ευρώπης (B. Waterhout et al., 2005).

Προσαρμόζοντας όλα τα παραπάνω στα ελληνικά δεδομένα χωροταξικού σχεδιασμού εξάγεται το συμπέρασμα πως η προαναφερθείσα διαδικασία μετάβασης στο πολυκεντρικό σύστημα ανάπτυξης σε όλη την εθνική επικράτεια συνοδεύτηκε από αρκετές δυσκολίες, καθώς η μη ισόρροπη αστική δομή που είχε παγιωθεί στη χώρα είχε ως άμεσο επακόλουθο την ανισομερή κατανομή της ευημερίας και την παράλληλη «καταδίκη» των περιοχών της περιφέρειας σε συνθήκες αναπτυξιακής υποβάθμισης. Επιπρόσθετα, ο προσανατολισμός από την ολιγοπολική σε μια ισόρροπη επιλογή αστικής ανάπτυξης αποδείχτηκε και αποδεικνύεται δύσκολη διαδικασία, καθώς απαιτεί την ύπαρξη οργανωμένου χωροταξικού σχεδιασμού – επιταγή η οποία αποτέλεσε και αποτελεί πρόβλημα στην Ελλάδα- που θα είναι σε θέση αφενός να παρέχει ένα στρατηγικό πλαίσιο πολιτικών και αφετέρου να ευνοεί την εμπλοκή όλων των παραγόντων σχεδιασμού (για όλα τα επίπεδα οικισμών).

Συνοπλοποιώντας όσα παρουσιάστηκαν, η διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος κρίθηκε ιδιαίτερα σκόπιμη καθώς πέραν της πρωτοτυπίας του, σε θεωρητικό επίπεδο έχει μελετηθεί ανεπαρκώς στην Ελλάδα. Στην πραγματικότητα αυτή συνηγορούν τόσο η πολύχρονη απουσία συντονισμένου χωροταξικού σχεδιασμού, η οποία λειτούργησε ως τροχοπέδη στην προσπάθεια για ισόρροπη και αιεφόρο ανάπτυξη, όσο και η διαχρονική έλλειψη αναπτυξιακού οράματος και στρατηγικής από πλευράς των εθνικών πρακτικών χωρικής οργάνωσης. Επιπλέον, θεωρήθηκε ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα τόσο η

«ανακάλυψη» των διαπιστώσεων (σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο) που δημιούργησαν στις αρμόδιες εθνικές αρχές σχεδιασμού την επιταγή για τον επαναπροσδιορισμό του ισχύοντος ολιγοπολικού μοντέλου αστικής οργάνωσης όσο και η παρουσίαση του χωροταξικού «μηχανισμού» που θα είχε την ικανότητα να μεταφέρει στον χώρο την αξίωση για ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη.

Βασική ήταν η παρατήρηση πως στην προσπάθεια προσανατολισμού του εθνικού χωρικού συστήματος σε μια πιο αποκεντρωμένη δομή, η ανάδυση αστικών διπόλων / τριπόλων αποτέλεσε βασικό και αρκετά διαδεδομένο μέσο. Έτσι θεωρήθηκε απαραίτητη και η διερεύνηση των απαιτούμενων κριτηρίων που θα πρέπει να πληρούνται προκειμένου να κατασταθεί δυνατός και αποτελεσματικός ο προτεινόμενος συνασπισμός ορισμένων αστικών περιοχών. Η εν λόγω προβληματική επίσης παρουσίασε ενδιαφέρον, αλλά και ιδιαίτερη δυσκολία, καθώς οι προαναφερθείσες βασικές προϋποθέσεις / διαφαίνοντες λόγοι δεν αναφέρονται από κανένα θεσμικό ντοκουμέντο (ΕΣΠΑ 2007 – 2013, ΓΠΧΣΑΑ, ΠΠΧΣΑΑ όλων των περιφερειών).

Άλλο ένα στοιχείο που έκρινε σκόπιμη την συγκεκριμένη επιλογή είναι ότι πρόκειται για μια μελέτη χωροταξικού χαρακτήρα που αντικατοπτρίζει τις βασικές έννοιες και γνώσεις που αποκτήθηκαν από την πενταετή φοίτηση στο Τμήμα ΜΧΠΠΑ. Παράλληλα, ως πρόκληση εμφανίστηκε η απαίτηση για τον συγκερασμό και την κατανόηση ενός ευρέος φάσματος γνώσεων και πληροφοριών από άλλες επιστήμες (περιφερειακή ανάπτυξη, οικονομικές επιστήμες κ.α.) ώστε να παρουσιαστούν όσο το δυνατόν πιο σφαιρικά οι βασικές συνιστώσες του εξεταζόμενου θέματος.

Τέλος, η μελέτη του τριπόλου Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη -που αποτελεί την ευρύτερη περιοχή καταγωγής μου- δημιούργησε την ευκαιρία για μια πιο ολοκληρωμένη γνώση του εν λόγω χώρου, των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών του. Με δεδομένη, λοιπόν, την προσπάθεια αποτύπωσης της υπάρχουσας αναπτυξιακής κατάστασης και την εύλογη ευαισθησία μου όσον αφορά την συγκεκριμένη χωρική ενότητα, δόθηκε η ευχαρίστηση για την πρόταση κατευθύνσεων σχετικά με τη βελτίωση της χωρικής οργάνωσης και την ενίσχυση της τοπικής αναπτυξιακής προόδου, όπως ενδείκνυται για τέτοιου τύπου ζώνες / περιοχές.

- ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Απώτεροι σκοποί της διπλωματικής εργασίας τέθηκαν:

- Η διερεύνηση της έννοιας «πολυκεντρική ανάπτυξη» και η ανάδειξη του ρόλου που διαδραμάτισε στην εξέλιξη του αστικού συστήματος στη χώρα, μέσω της αναγνώρισης των αιτίων που οδήγησαν τις εθνικές αρχές σχεδιασμού στην ανάγκη προσανατολισμού στο πολυκεντρικό και ισόρροπο πρότυπο οργάνωσης που σχετικά προσφάτως εισήγαγε η Ευρωπαϊκή Ένωση
- Η καταγραφή του βαθμού επιρροής που άσκησαν στην εθνική νομοθεσία οι αρχές της πολυκεντρικής ανάπτυξης όσον αφορά τις προτεινόμενες κατευθύνσεις οργάνωσης και η αναγνώριση των πρακτικών σχεδιασμού που υιοθετήθηκαν από τα εθνικά θεσμικά ντοκουμέντα για την «αποτύπωσή» της στον χώρο διαχρονικά
- Η διερεύνηση του βαθμού αποτελεσματικότητας των εθνικών χωρικών πρακτικών για μια ισόρροπη ανάπτυξη, όπως η ενδυνάμωση μικρών και μεσαίων αστικών κέντρων ή η προώθηση σχέσεων συμπληρωματικότητας μεταξύ τους, στην μελέτη περίπτωσης του τριπόλου Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη
- Η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και η πρόταση κατευθύνσεων σχετικά με τη βελτίωση της χωρικής οργάνωσης και την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης τόσο όσον αφορά την μελέτη περίπτωσης όσο και τα υπόλοιπα δίπολα / τρίπολα της Ελλάδας

Τα ζητήματα που καλύφθηκαν κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας παρουσιάζονται σε δύο επιμέρους ενότητες. Πιο αναλυτικά:

Το **πρώτο μέρος** αντιστοιχεί στην θεωρητική προσέγγιση του θέματος και αφορά την παρουσίαση της έννοιας της πολυκεντρικής ανάπτυξης όπως παρουσιάζεται στο ΣΑΚΧ, τα βασικά σενάρια οργάνωσης του κοινοτικού χώρου που συνέβαλλαν στην κατάσταση του ευρωπαϊκού ντοκουμέντου, καθώς και την διαχρονική πορεία που ακολούθησε το αστικό / οικιστικό σύστημα της Ελλάδας στην προσπάθεια επίτευξης πολυκεντρικής και ισόρροπης οργάνωσης. Επιπλέον, παρατίθενται τόσο η επιρροή των ευρωπαϊκών αρχών περί πολυκεντρικότητας στα εθνικά ντοκουμέντα όσο και οι χωρικές πρακτικές που επιλέχθηκαν από τις εγχώριες αρχές σχεδιασμού για την υιοθέτηση μιας αποκεντρωμένης χωρικής δομής.

Λίγο πιο συγκεκριμένα και σε μια προσπάθεια συνοπτικής περιγραφής της προβληματικής της διπλωματικής εργασίας, οι συνθήκες αστικής ανάπτυξης που επικράτησαν στην Ελλάδα, κυρίως το τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα, συνέβαλλαν στην εμφάνιση ενός προβληματικού συστήματος αστικής οργάνωσης σε όλη την επικράτεια. Η απουσία βιώσιμων και συντονισμένων πρακτικών σχεδιασμού συνέβαλαν στη σταδιακή αποδυνάμωση της υπαίθρου και των αγροτικών οικισμών προς όφελος των αστικών κέντρων καθώς στην υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και λειτουργιών στα κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, παγιώνοντας μια ολιγοπολική δομή ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Εύλογα, μια τόσο συγκεντρωμένη δομή οργάνωσης επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στο χωρικό σύστημα συνολικά, πλήττοντας είτε την αναπτυξιακή πρόοδο της χώρας είτε την εδαφική της συνοχή και ανταγωνιστικότητα. Η εμφάνιση συντονισμένου και ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού, η ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών αρχών περί πολυκεντρικής ανάπτυξης στον εθνικό σχεδιασμό καθώς και η προσπάθεια από την πλευρά των αρμόδιων αρχών για τη σύσταση ενός βιώσιμου αναπτυξιακού μηχανισμού, ικανού να εκκινήσει ή/και να επιταχύνει την πρόοδο της χώρας, έθεσαν τις βάσεις για την ανατροπή της ολιγοπολικής οργάνωσης και τον προσανατολισμό σε μια προσπάθεια επίτευξης αποκεντρωμένης ανάπτυξης.

Στην προσπάθεια διερεύνησης του σύγχρονου συστήματος αστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, προσδιορίζεται η έννοια της πολυκεντρικής ανάπτυξης ή πολυκεντρικότητας, για να κατασταθούν κατανοητές οι αρχές που την διέπουν και τα βασικά της χαρακτηριστικά. Απώτερος στόχος είναι να αναγνωριστούν τόσο ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της όσο και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που επιφέρει η εφαρμογή της στο χώρο. Σε αυτή την κατεύθυνση καταγράφονται οι διαπιστώσεις και οι χωρικές εξελίξεις που την ανέδειξαν ως τη βέλτιστη πρακτική σχεδιασμού και επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την αποτελεσματικότητά της ως επιλογής οργάνωσης.

Οι προαναφερθείσες εξελίξεις / διαπιστώσεις περιλαμβάνονται και αναλύονται στο ΣΑΚΧ της ΕΕ, το οποίο εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της πολυκεντρικότητας. Επομένως πραγματοποιείται η παρουσίαση του ντοκουμέντου, ώστε να διερευνηθούν η υφή, οι χωρικές διαπιστώσεις που συνέβαλλαν στην κατάστασή του, οι θεμελιώδεις γενικοί και χωροταξικοί στόχοι που φέρει στο επίκεντρο καθώς και ο αντίκτυπος που είχε στην εθνική νομοθεσία των κρατών – μελών της ΕΕ στα πλαίσια της κοινής ευρωπαϊκής χωροταξίας.

Στην συνέχεια παρατίθεται η διαχρονική προσπάθεια από την πλευρά της εθνικής νομοθεσίας και των αρμόδιων αρχών σχεδιασμού για την επίτευξη πολυκεντρικής ανάπτυξης στην ελληνική επικράτεια. Στα πλαίσια αυτά παρουσιάζεται η εξέλιξη της οργάνωσης του αστικού συστήματος ανάπτυξης στη χώρα -από την εθνική απελευθέρωση και έπειτα- και εξετάζονται τα ιστορικά και πολιτικά γεγονότα, οι διαδικασίες και οι αρχές που έλαβαν χώρα και συνέβαλαν τελικά στη γένεση της ιδέας για μια πιο αποκεντρωμένη και αειφόρο αστική οργάνωση.

Βασική είναι η διαπίστωση πως καταλυτικό ρόλο στην αξίωση για ισόρροπη ανάπτυξη διαδραμάτισαν οι προτεινόμενες κατευθύνσεις εθνικής οργάνωσης από το ΕΣΠΑ 2007 – 2013, το ΓΠΧΣΑΑ και τα ΠΠΧΣΑΑ για τις 12 περιφέρειες της χώρας πλην της Αττικής. Τα εν λόγω ντοκουμέντα ενσωματώνοντας τις πολυκεντρικές αρχές και επιδιώκοντας την επίτευξη βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, προτείνουν την ενίσχυση των μικρών και μεσαίων αστικών πόλων καθώς και την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ τους. Έτσι, αποτυπώνονται τα υπάρχοντα ή/και αναδυόμενα διπολικά/τριπολικά συστήματα αστικής οργάνωσης που προκύπτουν από το κάθε ντοκουμέντο ξεχωριστά, καθώς και η τομή των προτάσεων τους, για τη διερεύνηση εκτός των άλλων και του επιπέδου συντονισμού τους.

Η προαναφερθείσα εμφάνιση διπόλων/τριπόλων αστικής ανάπτυξης, που αποτελεί βασικό και αρκετά διαδεδομένο μέσο επίτευξης ισόρροπης χωρικής οργάνωσης, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες - προϋποθέσεις για την τόνωση της εθνικής και περιφερειακής ολοκλήρωσης και την ενίσχυση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Στην παρούσα διπλωματική εργασία καταγράφονται οι προτεινόμενοι αστικοί συνασπισμοί μεταξύ πόλων που αποτελούν έδρα Περιφέρειας, έδρα Περιφερειακής Ενότητας (πρώην Νομός) και έδρα Καλλικράτειου Δήμου, όπως επίσης και μεταξύ πόλων που αποτελούσαν έδρα Καποδιστριακού Δήμου.

Το **δεύτερο μέρος** της διπλωματικής εργασίας αφορά ως μελέτη περίπτωσης το τρίπολο Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη, καθώς βασικό ζητούμενο ήταν να διαπιστωθεί αν η επιλογή της ανάδυσης διπολικών και τριπολικών συστημάτων αστικής οργάνωσης επιφέρει και ενισχύει στην πράξη την εμφάνιση σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων πόλεων και, εφόσον κάτι τέτοιο ισχύει, να διερευνηθεί η υφή αυτών, δηλαδή αν πρόκειται για σχέσεις ανταγωνισμού ή συμπληρωματικότητας. Έτσι, επιχειρείται μια προσπάθεια αφενός εξαγωγής σημαντικών συμπερασμάτων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της χωρικής πρακτικής που αντιμετωπίζει τα εν λόγω κέντρα ως ένα ενιαίο αστικό σύστημα

και αφετέρου διατύπωσης κατευθύνσεων για τη βελτίωση της οργάνωσης και την προώθηση της αστικής ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα πραγματοποιείται τόσο η αναγνώριση του αναπτυξιακού προφίλ της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης όσο και κάθε προαναφερθέντος πόλου μεμονωμένα, καθώς και η αποτύπωση των παρεχόμενων θεσμικών κατευθύνσεων για την ευρύτερη περιοχή μελέτης και το εξεταζόμενο τρίπολο. Απώτερος στόχος τίθεται η διατύπωση γενικών επισημάνσεων και η πραγματοποίηση προτάσεων χωρικής οργάνωσης για τον εν λόγω αστικό συνασπισμό αλλά και για τα προτεινόμενα διπολικά / τριπολικά συστήματα της ελληνικής επικράτειας γενικά.

- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΗΚΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στο σημείο αυτό πρέπει να καταγραφεί πως η απουσία θεωρητικού υποβάθρου και σχετικής βιβλιογραφίας, επέφερε στην επιφάνεια σημαντικές δυσχέρειες στην προσπάθεια ολοκλήρωσης της διπλωματικής εργασίας. Τα εν λόγω προβλήματα καταβλήθηκε προσπάθεια να αντιμετωπιστούν μέσω, αρχικά, της μελέτης θεσμικών κειμένων με πεδίο αναφοράς την Ελλάδα και την Ευρώπη –που αποτέλεσαν την βασική πηγή πληροφοριών και στοιχείων- και, τελικά, του γόνιμου συγκερασμού των αρχών τους, ώστε να καλυφθεί όλο το φάσμα των θεωρητικών βάσεων που απαιτούνται για την ολοκλήρωση, αξιοπιστία και ερευνητική ισχύ της εργασίας.

Επιπρόσθετα, υπήρξε ιδιαίτερη δυσκολία στην εύρεση μελετών που να πραγματεύονται την εξέλιξη του αστικού συστήματος της Ελλάδας από την σκοπιά υπό την οποία επιχειρείται να πραγματευτεί στη συγκεκριμένη μελέτη. Ωστόσο, ακόμη και στις περιπτώσεις που υπήρξε σχετικό υλικό ήταν αρκετά παλαιό χρονικά, με αποτέλεσμα να μην έχει λάβει υπόψη του σύγχρονες διαπιστώσεις και εξελίξεις.

Συνεπώς πρέπει να τονιστεί πως πολλές από τις πληροφορίες που παρατίθενται παρακάτω (αιτίες επαναπροσδιορισμού του ολιγοπολικού μοντέλου αστικής ανάπτυξης, απαραίτητες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τον συνασπισμό των αστικών κέντρων, διαφαίνοντες λόγοι ανάδυσης του τριπόλου Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη κ.α.) λόγω απουσίας σχετικού βιβλιογραφικού υλικού, αποτελούν προσωπικές εκτιμήσεις και είναι το επεξεργασμένο αποτέλεσμα που προέκυψε από την υιοθέτηση κριτικής στάσης απέναντι στα δεδομένα που συνέβαλλαν στην συγγραφή και ολοκλήρωσή της.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΜΕΡΟΣ Ι: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

1.1 Η ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Έχοντας ως πεδίο αναφοράς την Ευρώπη και συνυπολογίζοντας αφενός την ολοένα αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και αφετέρου την υπερβολική συγκέντρωση πληθυσμού και λειτουργιών υψηλού επιπέδου στα σημαντικά αστικά κέντρα, διαπιστώθηκε από τις αρμόδιες αρχές σχεδιασμού πως είχε προκύψει ένα μοντέλο χωρικής οργάνωσης. Βασικό χαρακτηριστικό του ήταν η άνιση κατανομή της ανάπτυξης και η απουσία της έννοιας της βιωσιμότητας όπως νοείται σήμερα.

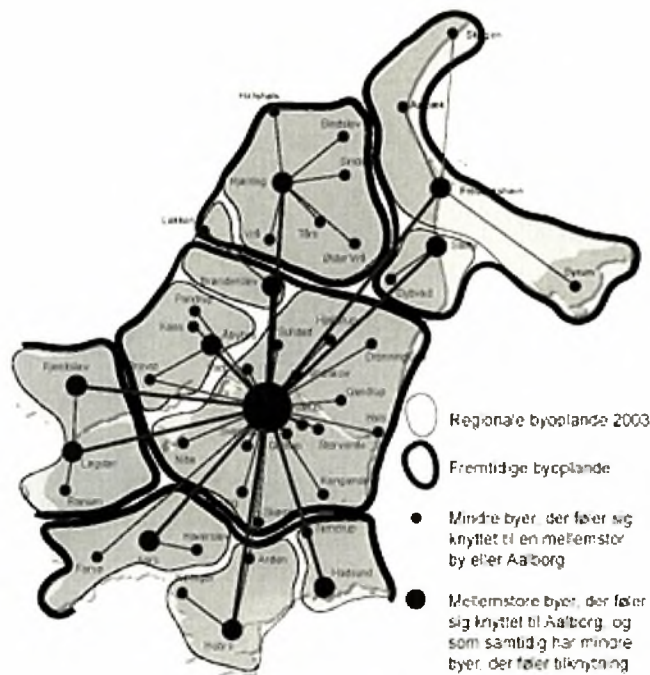
Υπαίτιος μιας τέτοιας κατάστασης ήταν η ίδια η δομή του χωρικού συστήματος, καθώς η πολύπλευρη ανάπτυξη και η ευημερία αφορούσαν κυρίως μια συγκεκριμένη δυναμική ζώνη της ευρωπαϊκής επικράτειας, αποτελούμενη από τις μεγάλες Ευρωπαϊκές μητροπόλεις που συνιστούν το γνωστό «Ευρωπαϊκό Πεντάγραμμο» (Παρίσι, Λονδίνο, Μιλάνο, Μόναχο, Αμβούργο) (Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, 2008). Άμεση απόρροια μιας τέτοιας επιλογής χωρικής οργάνωσης ήταν να «καταδικάζονται» οι λοιπές αναπτυξιακά αδύναμες ή γεωγραφικά μειονεκτικές περιοχές εκτός αυτής της ζώνης σε αναπτυξιακή υστέρηση, υποβάθμιση και εμφάνιση ποικίλων διαρθρωτικών προβλημάτων χωρικής οργάνωσης.

Η ανάγκη δημιουργίας ενός οικιστικού μοντέλου που αφενός θα προωθεί την ισόρροπη ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή και αφετέρου θα παρέχει στα χωρικά συστήματα την ικανότητα να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, κρίθηκε ιδιαίτερος επιτακτική και ήταν το αποτέλεσμα μιας σειράς διαπιστώσεων. Βασικές συνιστώσες προς μία τέτοια κατεύθυνση επαναπροσδιορισμού της ευρωπαϊκής χωρικής οργάνωσης υπήρξαν η επιστημονική άποψη ότι το περιεχόμενο της έννοιας της ανάπτυξης και η χωρικής της αναφορά αποτελούν τους άξονες των σύγχρονων προσεγγίσεων για την περιφερειακή και την τοπική ανάπτυξη καθώς και η παρατήρηση σχετικά με τη συχνή αναδιάρθρωση των αστικών κέντρων ή/και την ανάδυση νέων σε μια διαρκώς προϊούσα παγκόσμια οικονομία που διαρκώς μεταβάλλουν την οργάνωση του χώρου (Η. Μπεριάτος, 2003). Όλα τα παραπάνω αναπτύχθηκαν σε συνδυασμό με την παραδοχή ότι η οικιστική δομή

είναι η δυναμική εικόνα του πλέγματος των οικισμών μια δεδομένη χρονική στιγμή ως το αποτέλεσμα της εξελικτικής πορείας πολύπλοκων διαδικασιών.

Σε μια προσπάθεια αναγνώρισης των χωρικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών αδυναμιών από τις οποίες απειλείται το ευρωπαϊκό περιβάλλον, έχοντας παράλληλα ως κοινό τόπο ότι ο παράγοντας της βελτίωσης της ποιότητας ζωής έχει αποκτήσει πλέον την ίδια βαρύτητα με την αύξηση των αποτελεσμάτων της παραγωγικής διαδικασίας, πραγματοποιήθηκε μια σημαντική διαπίστωση. Καταστάθηκε αντιληπτό πως το μοντέλο της πολυκεντρικότητας, παρέχει τις προϋποθέσεις ώστε να δημιουργηθεί στο χώρο ένας μηχανισμός οικιστικής ανάπτυξης που θα είναι ικανός να προσδώσει αξία σε όλες τις ευρωπαϊκές περιφέρειες και να τις ενισχύσει περαιτέρω.

Εικόνα 1.1.1.1: Η χωρική δομή ενός πολυκεντρικού συστήματος

Πηγή: http://www.fig.net/pub/monthly_articles/september_2005/kragh_september_2005.htm

Η πολυκεντρικότητα ορίζεται ως η αποκεντρωμένη χωρική οργάνωση βάσει ενός συστήματος κέντρων με πολλαπλούς πυρήνες με στόχους την ανταγωνιστικότητα, τη συνοχή και τη βιωσιμότητα, αν και η επιστημονική κοινότητα δεν έχει καταλήξει σε έναν σαφή ορισμό με συγκροτημένο θεωρητικό πλαίσιο (Γ. Γεμενετζή, 2011). Η επιλογή, λοιπόν, αυτής της χωρικής πρακτικής θεωρήθηκε ικανή να θέσει τις βάσεις για την επίλυση των εντοπισμένων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τόσο τα αστικά

κέντρα όσο και οι χαμηλότερου επιπέδου οικισμοί στη σύγχρονη εποχή, ως επιβεβαίωση της διαπιστωμένης σημασίας που έχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία. Παράλληλα, με τις βιώσιμες αρχές του ενεργοποιεί τον μηχανισμό ανάπτυξης και τη διάχυσή της, συνεισφέροντας καταλυτικά στις προσπάθειες για τον περιορισμό των ενδοπεριφερειακών ή διαπεριφερειακών διαρθρωτικών ανισοτήτων και προβλημάτων που έχουν διαχρονικά καταγραφεί από τις αρχές σχεδιασμού (Γ. Γιαννακούρου, 2008).

Έχοντας ως επιδίωξη όλα τα παραπάνω η πολυκεντρικότητα ή πολυκεντρική ανάπτυξη αποτέλεσε μια καινοτόμο προσέγγιση όσον αφορά τον σχεδιασμό και τις σχετικές πολιτικές χωρικής οργάνωσης (Γεμενετζή, 2011:91). Στη σύγχρονη χωροταξική πραγματικότητα θεωρείται από τις βέλτιστες πρακτικές σχεδιασμού, διότι έχει ως πεδίο αναφοράς την ισόρροπη και αειφόρο οργάνωση του χώρου και βασικό πυλώνα το τρίπτυχο των στόχων που θέτει η κοινοτική πολιτική, για παράλληλη ανάπτυξη στους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας, με σεβασμό στο περιβάλλον και τις επιταγές για την ορθολογική του διαχείριση (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

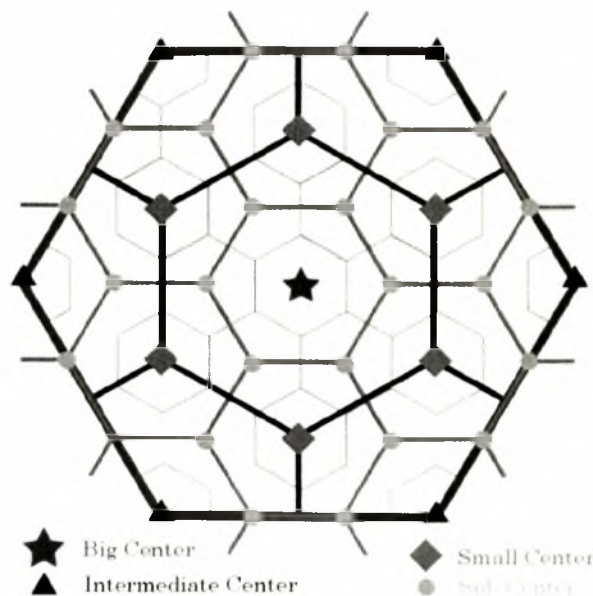
Εστιάζοντας στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία κυρίως, μέσω των διαφόρων θεσμοθετημένων σχεδίων εθνικού και περιφερειακού επιπέδου και των κατευθύνσεων από πλευράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρχισε να διαφαίνεται μια σαφής προσπάθεια επίτευξης ολοένα και περισσότερο αποκεντρωμένης ανάπτυξης. Στη διαδικασία επαναπροσδιορισμού του ολιγοπολικού μοντέλου αστικής ανάπτυξης -που προέκυψε μετά την δεκαετία του 1970 και σύμφωνα με το οποίο ήταν οργανωμένη επί χρόνια η ελληνική επικράτεια, τοποθετώντας τη χώρα σε μειονεκτική θέση από αναπτυξιακής σκοπιάς- και μπροστά στις νέες οικονομικές προοπτικές με άμεσο χωροταξικό αντίκτυπο (διεύρυνση των αγορών, ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών στην παγκόσμια οικονομία) η υιοθέτηση των αρχών της πολυκεντρικότητας υπήρξε μια πολλά υποσχόμενη πρακτική εθνικού σχεδιασμού (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Ως έννοια πραγματοποίησε ουσιαστικά την εμφάνισή της την δεκαετία του 1990 με το Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου (ESDP, 1999) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, στα γενικότερα πλαίσια μιας στοχευμένης προσπάθειας για την επίτευξη εδαφικής συνοχής μεταξύ των κρατών – μελών της Ευρώπης (Waterhout et.al., 2005). Στην πραγματικότητα οι πρώτες εμφανίσεις της είχαν πραγματοποιηθεί πολύ νωρίτερα στην Ευρώπη και συγκεκριμένα στη Γαλλία τη δεκαετία του 1960 και στη Γερμανία το 1993, ως η εξέλιξη της «Θεωρίας των Κεντρικών Τόπων» του

Christaller¹, η οποία νοείται από την επιστημονική κοινότητα ως πρόγονος της θεωρίας πολυκεντρικής οργάνωσης (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Στο σημείο αυτό πρέπει να καταγραφεί πως η «Θεωρία των Κεντρικών Τόπων» θεωρείται πως «προετοίμασε» το έδαφος για την πολυκεντρικότητα, διότι έθεσε το ζήτημα της ιεραρχημένης κατανομής των πόλεων βασιζόμενη στη δομή της αγοράς, φέροντας έτσι στο επίκεντρο τη σχέση μεταξύ δραστηριοτήτων και οικιστικού δικτύου. Σύμφωνα με τον εμπνευστή της, το επίπεδο εξυπηρέτησης που παρέχουν τα αστικά κέντρα στις περιφερειακές περιοχές (όσον αφορά υπηρεσίες, αγαθά κ.α.) είναι ικανό να επεξηγήσει το μέγεθος και τη χωρική κατανομή των πρώτων, γι' αυτό και βασική της αρχή θεωρείται η ιεράρχηση των παρεχόμενων αγαθών ή υπηρεσιών σε κλίμακα τάξεων (από την υψηλή στη χαμηλή) (Ι. Τσουδερός, 2002).

Εικόνα 1.1.1.2: Η Θεωρία των Κεντρικών Τόπων

Πηγή: <http://www.ebah.com.br/content/ABAAABUCMAB/human-geography-leonardo>

¹ Πραγματοποιείται η υπόθεση ότι σε μια ομοιογενή και χωρίς οποιασδήποτε φύσεως περιορισμούς περιοχή, υφίστανται «μοτίβα» ικανά να ερμηνεύσουν τον αριθμό, το μέγεθος και τη χωρική κατανομή των αστικών κέντρων. Βασική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι κάτω από τέτοιες συνθήκες προκύπτουν αστικές περιοχές μεγάλου μεγέθους (κεντρικοί τόποι ή περιοχές αγοράς), οι οποίες συγκεντρώνουν αποκλειστικά κάποιες κεντρικές λειτουργίες ανώτερου επιπέδου. Οι λειτουργίες δεν περιορίζονται μόνο στην εξυπηρέτηση του κέντρου που τις διαθέτει αλλά εξυπηρετούν και έξι μικρότερους οικισμούς, οι οποίοι σύμφωνα με τον Christaller, βρίσκονται σε κάθε μία από τις κορυφές ενός υποτιθέμενου εξαγώνου που έχει ως κέντρο την μεγαλύτερη πόλη. Με το ίδιο σκεπτικό οι δευτέρου επιπέδου οικισμοί ενσωματώνουν αντίστοιχου επιπέδου λειτουργίες οι οποίες εξυπηρετούν τόσο τους οικισμούς εντός των οποίων είναι χωροθετημένες όσο και έξι άλλους οικισμούς χαμηλότερου επιπέδου, δηλαδή τρίτου κ.ο.κ. (Ι. Τσουδερός, 2002).

Ακολουθώντας γεωμετρικές κανονικότητες (εξάγωνα) στην ανάλυση, ο χώρος νοείται πως είναι καλυμμένος από σημεία (αστικά κέντρα). Τα σημεία ή κέντρα οργανώνονται σε επίπεδα ανάλογα με την τάξη μεγέθους τους, τη σπανιότητα και την ακτίνα εξυπηρέτησης των λειτουργιών/υπηρεσιών που διαθέτουν, δημιουργώντας έτσι ένα χωρικό σύστημα που προσομοιάζει σε πλέγμα ομοιογενώς καταναμημένων και ιεραρχημένων αλληλοεξυπηρετούμενων σημείων (Ι. Τσουδερός, 2002).

Ωστόσο, ακριβώς επειδή η στρατηγική των κεντρικών τόπων -και γενικότερα των πόλων ανάπτυξης- δεν θεωρείται πια πανάκεια για την λύση όλων των περιφερειακών προβλημάτων, παραχώρησε τη θέση της στην θεωρία περί ισόρροπης και πολυκεντρικής ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, όμως, εξακολουθεί να παραμένει μια ενδεχόμενη επιλογή χωρικής οργάνωσης, βασιζόμενη στην πραγματικότητα ότι η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης ενισχύει διαφόρων ειδών συγκεντρώσεις στο χώρο. (Ν. Κόνσολας, 1997)

Επικεντρώνοντας πάλι στη θεωρία της πολυκεντρικότητας, θεωρείται σκόπιμη τόσο η αποσαφήνιση της έννοιας όσο και η αναγνώριση των στοιχείων εξέλιξης που παρουσιάζει από την αντίστοιχη των κεντρικών τόπων. Αρχικά, πρέπει να τονιστεί, ως ειδοποιός διαφορά, πως η πολυκεντρική ανάπτυξη εξ ορισμού προϋποθέτει την ύπαρξη πολλών κέντρων ανά επίπεδο εξυπηρέτησης και με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αφενός θα συγκροτούν και αφετέρου θα στηρίζουν/ενισχύουν περαιτέρω το οικιστικό δίκτυο. Άλλο βασικό «συστατικό στοιχείο» της, που αποτελεί ομοιότητα με την στρατηγική των κεντρικών τόπων, είναι η ιεράρχηση των κέντρων βάσει της ύπαρξης είτε σημαντικών είτε σπάνιων υπηρεσιών, οι οποίες με την παρουσία τους θα είναι ικανές να φέρουν τους πόλους στις οποίες είναι χωροθετημένες στην κορυφή της οικιστικής πυραμίδας και να τους εξελίσσουν σε πυρήνες ανάπτυξης και διάχυσής της (Η. Μπεριάτος, 2003).

1.1.2 ΑΠΩΤΕΡΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Ένας από τους πλέον βασικούς στόχους της πολυκεντρικότητας τίθεται η διάχυση της ανάπτυξης, έτσι ώστε να αναδυθούν νέα αστικά κέντρα στο μελετώμενο επίπεδο αναφοράς και, τελικά, να προκύψει ένα όσο το δυνατόν πιο ισόρροπο μοντέλο αστικής οργάνωσης, ικανό να αντικαταστήσει τη μονοπολική ή ολιγοπολική αστική δομή. Πραγματοποιώντας έναν παραλληλισμό, η πολυκεντρική ανάπτυξη ως ιδέα προσομοιάζει σε γέφυρα μεταξύ ισορροπίας και ανάπτυξης που δίνει το έναυσμα για τη

διαμόρφωση τέτοιων στρατηγικών πολιτικών, ώστε να προωθηθεί και να ενισχυθεί η περιφερειακή οικονομική ανταγωνιστικότητα και συνοχή. Επιπλέον, αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για την ανάπτυξη συμπληρωματικών σχέσεων και λειτουργιών μεταξύ γειτονικών χωρικών ενοτήτων, με την ταυτόχρονη διασφάλιση της περιβαλλοντικής προστασίας στα πλαίσια των αρχών της αειφορίας (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Στα γενικά πλεονεκτήματα της πολυκεντρικότητας πρέπει να αναφερθεί πως μια χωρική οργάνωση βάσει των αρχών της προωθεί την εμφάνιση ενός αειφόρου και βιώσιμου αστικού συστήματος, μέσω της δημιουργίας πολλαπλών δυναμικών ζωνών ανάπτυξης στο εκάστοτε επίπεδο αναφοράς. Οι δυναμικές αναπτυξιακές ζώνες που προκύπτουν, αποτελούνται από πόλους – φυσαλίδες δημιουργίας της ανάπτυξης που σε συνδυασμό με άλλες «συστάδες» κέντρων της περιφέρειας, οι οποίες θα λειτουργούν ως δορυφόροι των πρώτων, την θα διαχέουν με ισόρροπο τρόπο (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Ο παραπάνω μηχανισμός δημιουργεί τις βάσεις για την ολοκληρωμένη προώθηση στρατηγικών αστικής οργάνωσης που παγιώνουν τη συμπληρωματική και αειφόρο σχέση μεταξύ των αστικών κέντρων και των οικισμών της υπαίθρου, καταπολεμώντας παράλληλα τα φαινόμενα οικονομικού, αναπτυξιακού ή περιβαλλοντικού μααρασμού των τελευταίων και αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά τους. Επιπρόσθετα, η πολυκεντρική ανάπτυξη απαιτεί και ταυτόχρονα διασφαλίζει τη δημιουργία θεματικών και τομεακών συνεργασιών (καθέτως και οριζοντίως) τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, πάλι προς την κατεύθυνση εμφάνισης χωρικής και λειτουργικής συνοχής (Η. Μπεριάτος, 2003).

1.1.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ, ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΕΙΣ

Από τις πιο σημαντικές *αναγκαίες συνθήκες* για επίτευξη πολυκεντρικής οργάνωσης είναι η ύπαρξη πολυδιάστατου χαρακτήρα στα αστικά κέντρα για να μπορούν να υποστηρίξουν νέες λειτουργίες και ο προσανατολισμός τους σε ευρύ φάσμα παραγωγικών δραστηριοτήτων. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από μια τέτοια δομή, είναι πως ευνοείται ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τους, παράλληλα τονώνεται ο ρόλος της υπαίθρου -η οποία καλείται να συμμετέχει δυναμικά στην αναπτυξιακή διαδικασία- προωθείται ο μικτός χαρακτήρας των δραστηριοτήτων και συνεπώς καταπολεμώνται φαινόμενα ανισοτήτων, κοινωνικού και χωρικού αποκλεισμού. Επιπλέον, η πολυκεντρική χωρική οργάνωση επιφέρει έναν ανταγωνιστικό και εξωστρεφή χαρακτήρα ανάπτυξης που στηρίζει την εμφάνιση δικτύωσης μεταξύ

κέντρων υψηλότερου και χαμηλότερου επιπέδου προωθώντας, τελικά, την αυτοδύναμη βιώσιμη ανάπτυξη.

(http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm)

Βασικό *χαρακτηριστικό γνώρισμα* της πολυκεντρικής δομής είναι η διττή της «λειτουργία» καθώς αφενός αποτελεί εργαλείο περιγραφής της εσωτερικής οργάνωσης μιας περιοχής και αφετέρου μέσο χάραξης πολιτικών για την αποτύπωση του αναπτυξιακού οράματος στον χώρο. Άλλο χαρακτηριστικό της είναι πως λόγω της πολυεπίπεδης διάστασής της παρέχει τους μηχανισμούς για την εκκίνηση και περαιτέρω διάχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας σε ολόκληρο το επίπεδο αναφοράς, καθώς είναι δυνατόν να υιοθετηθεί και να εφαρμοστεί/αποτυπωθεί σε όλο το φάσμα των χωρικών επιπέδων, από το τοπικό έως το ευρωπαϊκό (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Ωστόσο, εξαιτίας των ποικίλων ερμηνειών που υιοθετούνται ανάλογα με το επίπεδο παρατήρησης του αστικού συστήματος και την χωρική κλίμακα που εξετάζεται, διαπιστώνεται πως παρουσιάζει μια σχετική ασάφεια ως έννοια. Έτσι, σε *διαπεριφερειακή κλίμακα* (inter – regional) ως πολυκεντρική ανάπτυξη νοείται η δημιουργία πολλαπλών δυναμικών αναπτυξιακών ζωνών με στόχο την ανάσχεση τυχόν μονοπυρηνικών συστημάτων, στα οποία οι λοιπές πλην του πυρήνα περιοχές λειτουργούν αποκλειστικά ως περιφερειακές και δευτερεύουσες. Αντιθέτως, σε *ενδοπεριφερειακό επίπεδο* (intra – regional) νοείται η ενδυνάμωση και ανάδειξη πολλαπλών αστικών κέντρων έναντι ενός μοναδικού και κυρίαρχου πόλου. Τέλος, όταν ως επίπεδο αναφοράς τίθεται η *αστική κλίμακα* (intra – urban), η πολυκεντρική ανάπτυξη αναφέρεται στην ανάδυση πολλαπλών αστικών πυρήνων περιμετρικά του υπάρχοντος αστικού κέντρου μιας μητρόπολης ή ενός πολεοδομικού συγκροτήματος (J. Meijers et al, 2007, B. Parr, 2004, S. Davoudi, 2003).

Εξάγεται συνεπώς το συμπέρασμα πως λόγω των διαφορετικών ή και αντιφατικών ερμηνειών που αποκτά ως έννοια, ανάλογα με την κλίμακα στην οποία εξετάζεται, είναι επιτακτικό να μελετάται βάσει συγκεκριμένων και πλήρως συνυφασμένων με το επίπεδο αναφοράς κριτηρίων. Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως πεδία αναφοράς το διαπεριφερειακό (Ελλάδα) και το ενδοπεριφερειακό επίπεδο (μελέτη περίπτωσης), επομένως εξετάζεται η έννοια της πολυκεντρικότητας βάσει των χαρακτηριστικών που παρουσιάστηκαν παραπάνω σχετικά με τις εξής κλίμακες αναφοράς.

Συνεχίζοντας την ανάλυση της έννοιας, είναι σημαντικό να τονιστεί πως χαρακτηρίζεται από δύο *διαστάσεις*: τη *μορφολογική* και τη *λειτουργική*. Λίγο πιο συγκεκριμένα, η πρώτη διάσταση αφορά την οργάνωση του χώρου και την κατανομή των αστικών κέντρων στο επίπεδο αναφοράς με το μέγεθος, το πλήθος και την μεταξύ των κέντρων απόσταση να αποτελούν τις βασικές παραμέτρους διαμόρφωσής της. Στον αντίποδα, η λειτουργική διάσταση αντανακλά τις σχέσεις μεταξύ των κέντρων, οι οποίες έχουν ως βασικό πεδίο αναφοράς τα ημερήσια συστήματα, δηλαδή τις μετακινήσεις πληθυσμών για εργασία ή άλλες δραστηριότητες (όπως αναψυχή, τουρισμός, πολιτιστικές δραστηριότητες), τις οικονομικές συναλλαγές μέσω της ροής αγαθών, τις ροές πληροφοριών, τεχνολογίας και τεχνογνωσίας καθώς και την εν γένει ανταλλαγή αντιλήψεων και ιδεών. Η ύπαρξη τέτοιων σχέσεων μεταξύ των κέντρων και η έντασή τους, αντιπροσωπεύουν τόσο τον βαθμό εξάρτησης αυτών όσο και το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ τους (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Πότε όμως θεωρείται πως μια περιοχή οργανώνεται σύμφωνα με τις αρχές της πολυκεντρικότητας; Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρατηρητηρίου Χωρικού Σχεδιασμού (ΕΔΠΧΣ/ESPON) μια περιοχή ορίζεται ως πολυκεντρική όταν πληροί μια σειρά κριτηρίων, τα οποία συνοπτικά αφορούν την παρουσία περισσότερων από δύο πόλεων ιστορικά και πολιτικά ανεξάρτητων, την ύπαρξη χωρικής γειννίαςης μεταξύ τους και την καταγραφή αλληλοσυμπληρωματικών σχέσεων και λειτουργιών (ενδοπεριφερειακό επίπεδο). Συνεπώς, συνοψίζοντας τα παραπάνω, καθίσταται αντιληπτό πως το *μέγεθος των πόλων*, η *θέση* και η *συνδεσιμότητα* από μορφολογικής και λειτουργικής απόψεως αποτελούν δείκτη μέτρησης και αναγνώρισης της πολυκεντρικής ανάπτυξης, κριτήρια που ισχύουν για οποιοδήποτε επίπεδο αναφοράς² (<http://www.espon.eu/main/>).

Σε μια προσπάθεια αποσύνθεσης του «δείκτη μέτρησής της» (μέγεθος, θέση, συνδεσιμότητα) που παρατέθηκε, διαπιστώνεται πως για τον προσδιορισμό του μεγέθους χρησιμοποιείται συχνότερα ο δείκτης του πληθυσμού ως το «μέσο» για την αποτύπωση της κατανομής των αστικών κέντρων. Τον ίδιο ρόλο επιτελεί και η επιλογή κάποιου οικονομικού δείκτη, όπως οι θέσεις απασχόλησης ή το ΑΕΠ. Ο προσδιορισμός της θέσης πραγματοποιείται στην ουσία μέσω της ανάλυσης της

² Σύμφωνα με το ESPON οι διαστάσεις του μεγέθους, της θέσης και της συνδεσιμότητας αναφέρονται στη μελέτη του επιπέδου πολυκεντρικής ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, στην πραγματικότητα είναι οι ίδιες που καθορίζουν το βαθμό πολυκεντρικότητας σε όλες τις κλίμακες αναφοράς, ακόμη και στο ενδοαστικό επίπεδο (<http://www.espon.eu/main/>).

χωρικής κατανομής των κέντρων. Το μέγεθος και η θέση των κέντρων προσδιορίζουν και σκιαγραφούν την *μορφολογική πολυκεντρικότητα*, καθώς παρουσιάζουν την ακτίνα επιρροής και την υφή της οργάνωσης του αστικού συστήματος/πλέγματος, το οποίο μπορεί να παρουσιάζει ποικιλία εναλλακτικών δομών όπως γραμμικό, κυκλικό, πολυγωνικό κ.α. Η *λειτουργική πολυκεντρικότητα* διαφαίνεται και εκπροσωπείται από τον διαχωρισμό της εργασίας και των λειτουργιών μεταξύ των κέντρων -δηλαδή από την ύπαρξη καταμερισμού εργασιών και τεχνογνωσίας- όπως επίσης και από την ιεράρχηση τους και την κατηγοριοποίηση αυτών σε υψηλότερου ή χαμηλότερου επιπέδου (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως η χρήση των προαναφερθέντων ποσοτικών δεικτών (ΑΕΠ, πληθυσμός κ.α.) θέτει το θέμα της θέσπισης ποσοτικών κριτηρίων όσον αφορά τις ανώτερες και κατώτερες τιμές των παρατηρήσεων που καταγράφονται, τα οποία θα είναι σε θέση να αντανakλούν την ύπαρξη πολυκεντρικότητας αρχικά και τελικά να καθορίζουν τον βαθμό της. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η πλήρης κατανόηση του πολυδιάστατου και σύνθετου χαρακτήρα της και διαπιστώνεται με σαφήνεια η ύπαρξής της ή όχι στην οργάνωση του χώρου (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Ωστόσο, βάσει ορισμού κυρίαρχο στοιχείο της πολυκεντρικότητας είναι η ποιοτική διάσταση και, συνεπώς, κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση της στην προσπάθεια αναγνώρισης του βαθμού εμφάνισής της στην χωρική οργάνωση. Εντούτοις η εξέταση της ποιοτικής διάστασης εμφανίζει δύο σημαντικές αδυναμίες που δυσχεραίνουν την προσέγγισή της. Η πρώτη αναφέρεται στη δυσκολία που αφορά τον καθορισμό της *χωρικής γειτνίασης* και η δεύτερη στη δυσκολία καθορισμού του *ελάχιστου επιπέδου εξάρτησης* που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των κέντρων (Γ. Γεμενετζή, 2011)..

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τη χωρική γειτνίαση, εμφανίζεται η αδυναμία προσδιορισμού της απόστασης εκείνης που θα θεωρηθεί εγγύς και θα επιτρέψει την εύκολη πραγματοποίηση καθημερινών εκατέρωθεν μετακινήσεων. Στην πραγματικότητα αυτή συνηγορούν τόσο το γεγονός ότι η απόσταση ως κριτήριο είναι από τη φύση της σχετική όσο και το γεγονός ότι στην προσπάθεια μέτρησης και προσδιορισμού της εμφανίζεται η απαίτηση για την εμπλοκή πληθώρας άλλων παραμέτρων, όπως η προσβασιμότητα και η ποιότητα των δικτύων (S. Davoudi, 2003). Από τα παραπάνω εξάγεται η διαπίστωση πως η χρονοαπόσταση και το κόστος διαδραματίζουν τον σημαντικότερο ρόλο στην ενδεχόμενη εμφάνιση μετακινήσεων μεταξύ των κέντρων.

Ο προσδιορισμός της αλληλεξάρτησης -η οποία όπως είναι προφανές αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των κέντρων- αποτελεί εύλογα το δεύτερο αδύναμο σημείο, διότι μέσα στο ευρύ φάσμα των σχέσεων και των συνδέσεων που παρατηρούνται μεταξύ τους σε ένα σύστημα, είναι δύσκολη η εύρεση των κριτηρίων αφενός και της απαραίτητης έντασης αφετέρου, που θα μαρτυρούν όντως την ύπαρξη εξαρτήσεων (S. Davoudi, 2003). Επιπλέον, η δυσκολία αναγνώρισης αυτών των εξαρτήσεων οδηγεί στη χρήση άλλων αντιπροσωπευτικών αυτής ως ένα βαθμό κριτηρίων, όπως για παράδειγμα την καταγραφή των ενδεχόμενων καθημερινών μετακινήσεων μεταξύ των πόλων, την ύπαρξη ή όχι βασικών λειτουργιών προς και από τον κεντρικότερο μεταξύ αυτών και την παροχή εξυπηρετήσεων υψηλού επιπέδου από κάποιο από τα εμπλεκόμενα κέντρα. Τέλος, η συχνή αλληλοεπικάλυψη της αγοράς εργασίας ή της ακτίνας επιρροής του εκάστοτε κέντρου παραμορφώνει και αλλοιώνει την προσπάθεια μέτρησης αυτής της εξάρτησης, γεγονός που επίσης δυσχεραίνει τον προσδιορισμό (Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, 2008).

1.1.4 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν παραπάνω εξάγονται σημαντικά συμπεράσματα. Αρχικά διαπιστώνεται πως αναφέρεται σε μια δομή αντίθετη με εκείνη που εκπροσωπεί και αποτυπώνει ένα μονοπολικό ή ολιγοπολικό μοντέλο αστικής ανάπτυξης, καθώς είναι συνυφασμένη με τη διασπορά και την κατανομή των κέντρων που συνιστούν το σύστημα. Αντιπροσωπεύει την πολυεπίπεδη και όσο το δυνατόν «ομοιόμορφη» ιεράρχηση των πόλων στα πλαίσια μιας ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης, ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία μονοπυρηνικών μορφών αστικής οργάνωσης –με ένα κυρίαρχο κέντρο και εξαρτώμενες περιοχές/δορυφόρους αυτού.

Άλλη βασική διαπίστωση που πρέπει να αναφερθεί είναι πως ουσιαστικά «ισορροπεί» ανάμεσα στις έννοιες συγκέντρωση και αποκέντρωση, όσο αδύνατος και αν θεωρείται ο συνδυασμός των δύο μεταξύ τους διαμετρικά αντίθετων επιλογών χωρικής οργάνωσης. Αυτό διότι ένα σύστημα οργάνωσης βάσει των αρχών της, καλείται τόσο να συγκεντρώνει και να επιτελεί πληθώρα λειτουργιών όσο και να τις καταλείπει με τέτοιο τρόπο στον χώρο, ώστε να περιορίζονται ή να εξαλείφονται φαινόμενα αναπτυξιακής

υστέρησης στα δευτερεύοντα κέντρα, έχοντας τελικά ως βασική επιδίωξη να προκύπτει μια «συγκεντρωμένη αποκέντρωση»³ (Ι. Κατσαρός, 2008).

Ένα ακόμη βασικό συμπέρασμα που προκύπτει, αφορά τη δυσκολία αναγνώρισης της ύπαρξης ή όχι πολυκεντρικότητας στο σύστημα οργάνωσης, με αποτέλεσμα την δυσκολία πραγματοποίησης παρεμβάσεων που θα λειτουργήσουν ως ικανές συνθήκες για την εμφάνισή της. Παρά το γεγονός ότι η ύπαρξη ανταγωνιστικότητας, βιωσιμότητας και συνοχής αποτελούν έναν δείκτη «παραδοχής» της ύπαρξης πολυκεντρικής ανάπτυξης στο αστικό σύστημα, παρόλα αυτά η ακριβής αποτίμηση της έντασης ή του βαθμού της στο χωρικό επίπεδο που ερευνάται είναι σχεδόν αδύνατη. Στην αδυναμία αυτή συνηγορούν τόσο η ύπαρξη πληθώρας παραμέτρων από τις οποίες συνίσταται και εξαρτάται όσο και η απουσία κάποιας επιστημονικής μεθόδου που να είναι σε θέση να την «αντιμετωπίσει» ως μετρήσιμο μέγεθος (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Ωστόσο προς την κατεύθυνση αποτίμησης του βαθμού της καθίσταται σαφές πως οι βασικές παράμετροι προσδιορισμού της (ή της κεντρικότητας γενικά) -δηλαδή το μέγεθος των αστικών κέντρων, η θέση και οι αλληλεξαρτήσεις τους- διέπονται από μια ευθέως ανάλογη σχέση και αντικατοπτρίζουν ως ένα βαθμό την ύπαρξη της ή όχι στο χωρικό σύστημα. Συνεπώς, όσο πιο έντονα και θετικά ικανοποιούνται αυτές οι τρεις συνθήκες, τόσο πιο μεγάλος είναι και ο βαθμός της πολυκεντρικής οργάνωσης. Επιπλέον, όσο εξαλείφονται οι διαφορές στο μέγεθος των αστικών πόλων, όσο πολλαπλασιάζονται οι λειτουργίες τους και ενισχύονται οι συμπληρωματικές σχέσεις και δικτυώσεις μεταξύ τόσο των κέντρων όσο και μεταξύ κέντρων – αντίστοιχης περιφέρειας, τόσο ενδυναμώνεται η επιδιωκόμενη πολυκεντρική ανάπτυξη.

Τέλος, βασική διαπίστωση είναι πως στη σύγχρονη εποχή, από χωροταξικής απόψεως, αποτελεί το πλέον κατάλληλο εργαλείο – μέσο χωρικής οργάνωσης του οικιστικού δικτύου, καθώς δημιουργεί ένα σύστημα όπου τα αστικά κέντρα εκτός από βασικά συστατικά στοιχεία του αποτελούν ταυτόχρονα και πυρήνες ανάπτυξης. Το εκάστοτε κέντρο ενδυναμώνει τόσο την ίδια του τη θέση όσο και την ακτίνα επιρροής του (περιφερειακή περιοχή), πραγματικότητα που αποτελεί ικανή συνθήκη για να εμφανιστούν αναπτυξιακά πολλαπλασιαστικά οφέλη και δικτυώσεις. Οι εν λόγω

³ Πρέπει να αναφερθεί πως υπάρχει σύγχυση μεταξύ των εννοιών «συγκεντρωμένη αποκέντρωση» και «αποκεντρωμένη συγκέντρωση» καθώς είναι δυσδιάκριτη η μεταξύ τους διαφορά. Ωστόσο η «συγκεντρωμένη αποκέντρωση», με ποιοτικούς όρους, αποτελεί τον βέλτιστο βαθμό πολυκεντρικής ανάπτυξης καθώς αναφέρεται και πραγματοποιείται σε μικρότερες χωρικές κλίμακες. (Ι. Κατσαρός, 2008).

δικτυώσεις, μάλιστα, αποτελούν έννοια με βαρύνουσα σημασία στην προσπάθεια για πολυκεντρική χωρική οργάνωση, διότι διασφαλίζουν την ύπαρξη συμπληρωματικών σχέσεων μεταξύ γειτονικών αστικών κέντρων, των οποίων όμως ο πληθυσμός θα καθορίσει τελικά τον βαθμό και την ένταση της συνεργασίας και των μεταξύ τους ροών (Η. Μπεριάτος, 2003).

Ωστόσο, η προσπάθεια για τη δημιουργία πολυκεντρικής δομής ενδεχομένως ενέχει και σημαντικούς κινδύνους στην περίπτωση που δεν πραγματοποιηθούν οι ορθές παρεμβάσεις και ρυθμίσεις από τις αρχές σχεδιασμού. Ένας βασικός κίνδυνος αφορά τις ακραίες μορφές χωρικής αποτύπωσης της πολυκεντρικής ανάπτυξης, δηλαδή την μονοπυρηνική ή την πολυπυρηνική. Στην πρώτη περίπτωση διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός κέντρου και άλλων περιφερειακών αυτού εξαρτώμενων, με αποτέλεσμα όλες οι ροές και σχέσεις να κατευθύνονται προς τον κυρίαρχο πόλο. Στη δεύτερη περίπτωση παρατηρείται η ύπαρξη πληθώρας κέντρων με κανένα κυρίαρχο, με αποτέλεσμα -σε αντίθεση με την μονοπυρηνική δομή- οι αναπτυσσόμενες συνεργασίες και εξυπηρετήσεις να μην έχουν σαφή προσανατολισμό (Γ. Γεμενετζή, 2003). Επομένως καθίσταται αντιληπτό πως οι δύο παραπάνω δομές δυσχεραίνουν την ορθή ανάπτυξη του χώρου και την προσπάθεια βελτίωσης της οργάνωσής του.

Καταληκτικά, σημαντικό μειονέκτημα της εν λόγω χωρικής δομής είναι το υψηλό κόστος που καταγράφεται για τη δημιουργία και λειτουργία των απαραίτητων υποδομών σε κάθε κέντρο που θα προκύψει. Μια τέτοια πραγματικότητα είναι απαραίτητη τόσο για να ενδυναμωθεί ο ρόλος του κάθε κέντρου όσο και για να ενισχυθεί περαιτέρω η ελκυστικότητά του με απώτερο σκοπό να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση πολυκεντρικής δομής.

1.2 Η ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΣΑΚΧ

1.2.1 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΩΣ ΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΑΚΧ

Τα σενάρια χωρικής οργάνωσης που παρατίθενται αμέσως παρακάτω, καταστάθηκαν στις αρχές της δεκαετίας 1990 και είναι το ορατό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας συνυπολογισμού τόσο των κινδύνων από τους οποίους απειλούνταν η Ευρώπη όσο και των προοπτικών που υπήρχαν για την περεταίρω ανάπτυξή της. Για την κατάστασή τους έχουν ως επιστημονικό υπόβαθρο διάφορες μελέτες μεγάλων εθνικών οργανισμών (DATAR, ντοκουμέντα 2000 και 2000+, άλλα σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης) και

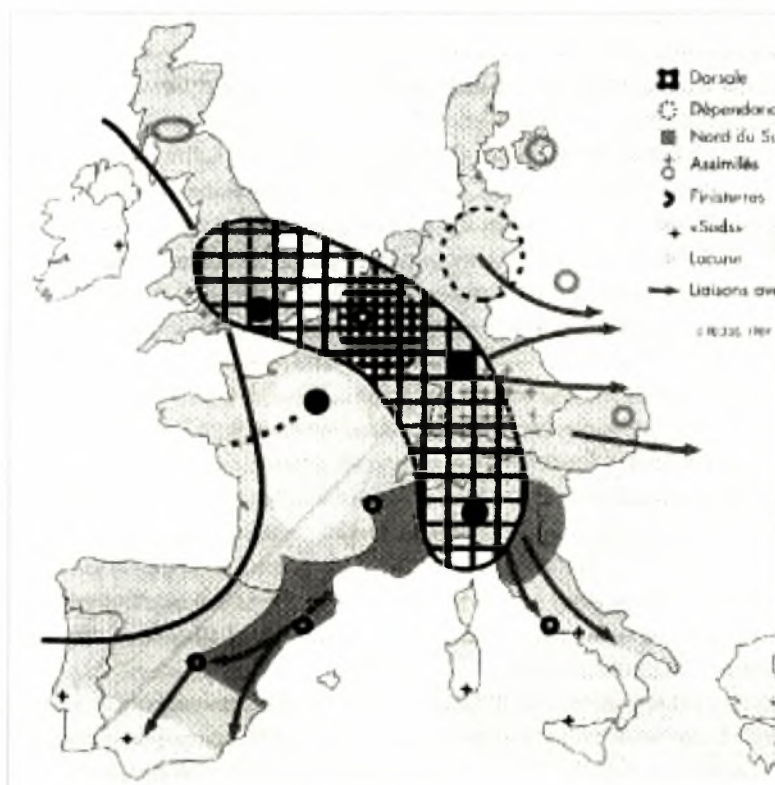
προσανατολίζονταν στη δημιουργία μιας γνωστικής βάσης για τη σύλληψη αρχικά και τελικά τη διατύπωση ενός μοντέλου οργάνωσης του ευρωπαϊκού χώρου, ικανού να περιορίσει την απομυζητική ικανότητα και την κυρίαρχη θέση των μεγάλων μητροπόλεων και των υπάρχοντων αναπτυξιακών αξόνων. Τελικά κατέληξαν να αποτελούν ένα πρώτο βήμα προς την επίτευξη του πολυκεντρικού μοντέλου ανάπτυξης (προσωπικές σημειώσεις από το μάθημα Χωρική Ανάπτυξη – Στρατηγική Χωροταξία, 2011-2012).

Η εν λόγω διερεύνηση του ευρωπαϊκού μοντέλου οργάνωσης εκφράστηκε κυρίως μέσα από τέσσερα χωρικά σενάρια, τα οποία προέκυψαν όταν η ΕΕ αριθμούσε 15 κράτη μέλη και πολύ συνοπτικά παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω:

1^ο Σενάριο Χωρικής Οργάνωσης: BLUE BANANA

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο σενάριο χωρικής οργάνωσης, ο ευρωπαϊκός χώρος εμφανίζει μια σπονδυλική στήλη αποτελούμενη από σημαντικά αστικά κέντρα με ιδιαίτερη χωροταξική αξία, τα οποία διαθέτουν περίπου το 50% του πληθυσμού της Ευρώπης.

Εικόνα 1.2.1.1: Απεικόνιση του μοντέλου χωρικής οργάνωσης BLUE BANANA

Πηγή: <http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=blue%20banana%20scenario>

Η χωρική δομή που προκύπτει βάσει του σεναρίου προσομοιάζει σε ένα χωρικό σύστημα που περικλείει τόσο την ιδέα του πυρήνα της ανάπτυξης όσο και τις περιφερειακές περιοχές διάχυσής της. Ωστόσο, πρόκειται για σενάριο που μάλλον συγκεντρώνει την ανάπτυξη και δεν την κατανέμει ισόρροπα, καθώς δημιουργεί έναν συγκεκριμένο θύλακα/πυρήνα. Είναι το λιγότερο αποκεντρωτικό από τα προτεινόμενα σενάρια. (<http://books.google.gr>, <http://aei.pitt.edu/1733/1/richardson.pdf>)

2^ο Σενάριο Χωρικής Οργάνωσης: BLUE STAR

Το σενάριο χωρικής ανάπτυξης της Ευρώπης Blue Star διαχέει περισσότερο την ανάπτυξη, καθώς δημιουργεί επιπλέον διακλαδώσεις και διαδρόμους ως προοπτικές για την προώθησή της. Ο πυρήνας της ανάπτυξης ξεκινά από το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία και τη Γερμανία και κατευθύνεται προς την Ιταλία, την Ισπανία και τη Γαλλία. Έτσι πραγματοποιείται μια προσπάθεια πιο ισόρροπης οργάνωσης, καθώς οι πυρήνες παρουσιάζουν μια σχετική διασπορά, και διάχυσης της ανάπτυξης σε όλη την έκταση του επιπέδου αναφοράς. (<http://aei.pitt.edu/1733/1/richardson.pdf>)

3^ο Σενάριο Χωρικής Οργάνωσης: GREEN GRAPE

Εναλλακτικό σενάριο χωρικής οργάνωσης αποτελεί το Green Grape, σύμφωνα με το οποίο ο ευρωπαϊκός χώρος νοείται ουσιαστικά ως το αποτέλεσμα της ύπαρξης ενός συνόλου κεντρικών αστικών περιοχών, διασπαρμένων στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Το σενάριο διέπεται έντονα από τις αρχές της πολυκεντρικής οργάνωσης καθώς διασπείρει τα κέντρα – πόλους ανάπτυξης και είναι το πιο αποκεντρωτικό συγκριτικά με τα δύο προηγούμενα. (<http://books.google.gr>, <http://aei.pitt.edu/1733/1/richardson.pdf>)

4^ο Σενάριο Χωρικής Οργάνωσης: THE EUROPEAN HOUSE WITH SEVEN APAREMENTS

Σύμφωνα με το εν λόγω χωρικό σενάριο, η Ευρώπη νοείται ως ένα κτίριο με επτά διαμερίσματα, τα οποία ουσιαστικά προκύπτουν από σχετικές διακρατικές γεωπολιτικές και γεωκλιματικές ενότητες, δηλαδή από εντοπισμένες οργανικές ενότητες που διαθέτουν συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Πρόκειται για ένα αποκεντρωτικού τύπου σενάριο που δεν σχετίζεται με το σενάριο Blue Banana, προσιδιάζει σε εκείνο του Blue Star αλλά είναι λιγότερο αποκεντρωτικό από το σενάριο Green Grape. (<http://aei.pitt.edu/1733/1/richardson.pdf>)

1.2.2 ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΣΑΚΧ)

Η ανάγκη για την ενσωμάτωση των αρχών της πολυκεντρικότητας στην οργάνωση των αστικών συστημάτων διαφάνηκε αρχικά μέσα από το ΣΑΚΧ (Potsdam, 1999) το οποίο αποτελεί το πρώτο χωροταξικό ντοκουμέντο σε επίπεδο Ε.Ε., αναφερόμενο παράλληλα και στο επίπεδο της γεωγραφικής Ευρώπης (ιδιαίτερα μετά τη διεύρυνση της ΕΕ από 15 σε 25 χώρες).

Με γνώμονα τη διαπίστωση πως η πραγματοποίηση «συνεννοημένων» και στοχευμένων παρεμβάσεων είναι η απάντηση στην προσπάθεια επίλυσης εντοπισμένων προβλημάτων και ανισοτήτων, το εν λόγω κείμενο διατυπώνει κοινές γενικές αρχές αναφορικά με τη διασφάλιση μιας διαρκούς και ισόρροπης ανάπτυξης στον ευρωπαϊκό χώρο, με ταυτόχρονο σεβασμό στο περιβάλλον και την ποικιλομορφία του. Συνεπώς, ως ντοκουμέντο, υπηρετεί τον στρατηγικό χωροταξικό σχεδιασμό και προωθεί τους βασικούς στόχους της ΕΕ για ανταγωνιστικότητα, κοινωνική συνοχή, αειφορική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

Αναφορικά με την υφή του δεν αποτελεί νομικά δεσμευτικό κείμενο με υποχρεωτική ισχύ, αλλά πρόκειται για ένα ντοκουμέντο με αξία ενδεικτική, βασιζόμενο στην αρχή της επικουρικότητας, δηλαδή απόλυτα σεβόμενο το επίπεδο παρέμβασης που επιθυμούν οι εκάστοτε παράγοντες και φορείς της χωροταξικής οργάνωσης κάθε χώρας. Επιπρόσθετα δεν συνδέεται με τις κατανομές των κοινοτικών πόρων, αλλά αντιθέτως αποτελεί εργαλείο και μέσο βελτίωσης της εφαρμογής και του συντονισμού των κοινοτικών πολιτικών (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>).

Επομένως λίγο πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά τον ρόλο που διαδραματίζει, το ΣΑΚΧ συνιστά για τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. και τις περιφέρειές τους ένα κατευθυντήριο πλαίσιο και μία αμιγώς εθελοντική «πολιτική» που άσκησε ιδιαίτερη επιρροή στην μετέπειτα χωρική οργάνωση τόσο της Ευρώπης όσο και της Ελλάδας. Άλλες χαρακτηριστικές ιδιότητές του είναι πως αποτελεί «εργαλείο» αποτίμησης των χωρικών επιπτώσεων από την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών –ιδιαίτερα της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης- ενώ παράλληλα προωθεί την υπερεθνική, διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία μέσω της ανταλλαγής γνώσεων,

πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των κρατών – μελών. Τέλος, προτρέπει τα κράτη – μέλη να λαμβάνουν υπόψη τους την κοινή ευρωπαϊκή χωροταξία κατά τη διαδικασία χάραξης των εθνικών τους πρακτικών, στην κατεύθυνση επίτευξης ευρωπαϊκής εδαφικής και κοινωνικής συνοχής (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

Όπως προαναφέρθηκε βασική συνιστώσα για την κατάσταση του ΣΑΚΧ υπήρξε η διαπίστωση ότι ζητήματα με επιπτώσεις στο χώρο αντιμετωπίζονται αρτιότερα και πιο δραστικά όταν προσδιορίζονται από κοινού για τα κράτη - μέλη, στα γενικότερα πλαίσια μιας προσπάθειας συνεργασίας για θέματα τομεακών πολιτικών. Οπότε, όσον αφορά τη δομή του, διέπεται από την κεντρική ιδέα της ευρωπαϊκής συνοχής, βασικές συνιστώσες της οποίας είναι η κάθετη και οριζόντια συνεργασία όλων των τομέων και επιπέδων, η αειφορία, η βιωσιμότητα, ο συντονισμός και οι συμμετοχικές διαδικασίες. Επιπλέον, παρουσιάζοντας τις επιπτώσεις των τομεακών πολιτικών, τους επιθυμητούς στόχους σχετικά με την αποτελεσματική χωρική οργάνωση καθώς και τα αντίστοιχα μέσα/εργαλεία εφαρμογής της, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη σχέσεων σε κοινοτικό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο καθώς και στον συντονισμό των πολιτικών των επιπέδων αυτών, τόσο καθέτως όσο και οριζοντίως.

1.2.3 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

Οι θεμελιώδεις γενικοί στόχοι που φέρει στο προσκήνιο, οι οποίοι συνοδεύονται με συναφείς επιλογές σχεδιασμού, είναι τρεις και αφορούν το τρίπτυχο *οικονομία* (με την έννοια της ανάπτυξης) – *κοινωνία* (με την έννοια της συνοχής) – *περιβάλλον* (με την έννοια της βιωσιμότητας και της αειφορίας), αξιώσεις που αποτελούν και τους βασικούς στόχους της κοινοτικής πολιτικής. Ωστόσο, το ΣΑΚΧ εστιάζει και φέρει στο προσκήνιο και συγκεκριμένους χωροταξικούς στόχους σε μια στοχευμένη προσπάθεια για την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής της ευρωπαϊκής επικράτειας, την ανάπτυξη δικτυώσεων σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο, την προαγωγή της γνώσης, την εν γένει αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων, την βελτίωση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος κ.α. (<http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>).

Αναλυτικότερα, οι εν λόγω στόχοι αφορούν:

- 1) Την οικιστική οργάνωση βάσει των αρχών για ισόρροπη πολυκεντρική δομή και την τόνωση/εξυγίανση της σχέσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου στην ΕΕ

- 2) Την παροχή ίσης πρόσβασης στις υποδομές και τη γνώση σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια καθώς και
- 3) Την πραγματοποίηση ορθολογικής/συνετής διαχείρισης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και τη σχετική ευαισθητοποίηση των πολιτών

1.2.3.1 ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΠΟΛΗΣ - ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Αναλύοντας περαιτέρω τον κάθε έναν από τους τιθέμενους χωροταξικούς στόχους και όσον αφορά τον πρώτο, καθίσταται αντιληπτό πως δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αποκέντρωση τόσο των σημαντικών διοικητικών και πολιτικών αρμοδιοτήτων όσο και των δραστηριοτήτων γενικά. Με άλλα λόγια υπερτονίζεται από το ΣΑΚΧ η ανάγκη μεταφοράς αυτών σε χαμηλότερα επίπεδα σχεδιασμού για την τόνωση του λειτουργικού και αναπτυξιακού ρόλου των τελευταίων και την διασφάλιση της πολυκεντρικής χωρικής ανάπτυξης (Η. Μπεριάτος, 2003).

Ως απώτερη επιδίωξη των παραπάνω αξιώσεων, πέραν της ενδυνάμωσης της αναπτυξιακής και λειτουργικής ισχύος των μικρών οικισμών, τίθενται η «αποσυμπίεση» των επιφορτισμένων με όλα τα παραπάνω μητροπόλεων ή μεγάλων πόλεων -συνεπώς η εξυγίανσή τους- και παράλληλα η παροχή των κατάλληλων προϋποθέσεων ώστε τελικά να επέλθει η επιθυμητή σχέση συμπληρωματικότητας μεταξύ αστικού κέντρου και περιφέρειας όπως επιτάσσουν οι αρχές της πολυκεντρικότητας (Κ. Λαλένης, 1995).

Επομένως, σύμφωνα με το ΣΑΚΧ και όσον αφορά την επιθυμητή πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη στην ΕΕ, τίθενται οι εξής στόχοι (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>):

- Η δημιουργία ή ενίσχυση περισσότερων / μεγαλύτερων δυναμικών ζωνών οικονομικής ολοκλήρωσης σε παγκόσμιο επίπεδο
- Η προώθηση ενός πολυκεντρικού συστήματος μητροπολιτικών περιοχών, ομάδων πόλεων και δικτύων πόλεων
- Η παροχή ενός ολοκληρωμένου πλαισίου στρατηγικών για την χωρική ανάπτυξη των αστικών συστημάτων

- Η ενδυνάμωση των συνεργασιών σε συγκεκριμένα τομεακά θέματα χωρικής οργάνωσης
- Η προώθηση των διαπεριφερειακών, διασυνοριακών και διεθνικών συνεργασιών

Ειδικότερα όσον αφορά την προβληματική –ιδίως κατά τα τελευταία έτη- σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου και δεδομένου ότι η πρώτη, λόγω της συνεχούς συσσώρευσης πληθυσμού και λειτουργιών, πλήττεται από προβλήματα περιβαλλοντικής και κοινωνικής υποβάθμισης ενώ η δεύτερη έχει πλέον χάσει τον αγροτικό της χαρακτήρα και συχνά περιθωριοποιείται, δημιουργήθηκε η επιτακτική ανάγκη για τη διερεύνηση και παγίωση μιας νέας μορφής σχέσης, επικοινωνίας και συντονισμού μεταξύ των εκάστοτε φορέων σχεδιασμού τους (Κ. Λαλένης, 1995).

Μέσω του ΣΑΚΧ διαπιστώθηκε πως η επιδίωξη για μια εταιρική σχέση μεταξύ τους θα μπορούσε να επιτευχθεί με την επιλογή μιας πρακτικής σχεδιασμού, που θα προσανατολιζόταν σε μία -στο μέτρο του δυνατού- αποκεντρωμένη αστική οργάνωση. Επιπλέον προωθούνται η δημιουργία δικτύων πόλεων -δηλαδή η δημιουργία ιεραρχημένων και λειτουργικά συμπληρωματικών συστημάτων αστικών κέντρων- και η μετέπειτα διάχυση των πολλαπλασιαστικών οφελών και της αναμενόμενης από μία τέτοια πραγματικότητα ανάπτυξης, για την επίλυση όλων των πολυεπίπεδων χωρικών προβλημάτων και την επιθυμητή εμφάνιση συνεργασιών (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>).

Προς αυτές τις κατευθύνσεις, επομένως, προτείνεται η διατήρηση ή χωροθέτηση βασικών υπηρεσιών και λειτουργιών σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους πόλεις, με στόχο τελικά την ενσωμάτωση τους στις στρατηγικές χωρικής ανάπτυξης. Θεματοφύλακας των σχέσεων συνεργασίας που θα εμφανιστούν μεταξύ των αστικών κέντρων και των περιφερειών τους τέθηκε η αξίωση για τη συμμετοχή στην αναπτυξιακή διαδικασία και νέων/αναδυόμενων πόλων ανάπτυξης -πέραν των ήδη υπαρχόντων- θέτοντας έτσι τις βάσεις για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών και των αναπτυξιακών προβλημάτων όλων των οικιστικών συνόλων καθώς και για την ενίσχυση της συνολικής δυναμικής των ευρωπαϊκών περιφερειών. Στα πλαίσια αυτά, εισήχθη για πρώτη φορά και η έννοια της *διακυβέρνησης*, δηλαδή της εμπλοκής όλων των παραγόντων και αρχών σχεδιασμού και οργάνωσης του χώρου για την επίτευξη

εδαφικής συνοχής, την αποφυγή κοινωνικών συγκρούσεων και την ανταπόκριση των τοπικών κοινωνιών στις ολοένα αυξανόμενες σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν (Γ. Γεμενετζή, 2011).

1.2.3.2 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΤΗ ΓΝΩΣΗ

Αφετηρία για την διατύπωση του δεύτερου στόχου του ΣΑΚΧ αποτέλεσε η διαπίστωση πως η κατανομή των σχετικών δικτύων ήταν ανισομερής, «αποκλείοντας» πολλές φορές συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή περιοχές και προκαλώντας φαινόμενα κοινωνικών αναταραχών και συγκρούσεων. Μια τέτοια πραγματικότητα επέφερε διαχρονικά σημαντικές ανισορροπίες όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη και έθετε συχνά υπό αμφισβήτηση την αρχή και επιθυμία για εδαφική συνοχή στον ευρωπαϊκό χώρο. Με γνώμονα, επομένως, την αμφίδρομη σχέση μεταξύ χωρικής και κοινωνικής ισότητας και την απαραίτητη βελτίωση της προσπελασιμότητας, ως συνιστώσας για την επίτευξη πολυκεντρικής ανάπτυξης, δημιουργήθηκε η επιταγή για την ανακατανομή των υποδομών/δικτύων στο χώρο με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν εύκολα να προσεγγιστούν από τον κάθε πολίτη στο σύνολο της ευρωπαϊκής επικράτειας.

Η πρόσβαση στις υποδομές και τη γνώση και γενικότερα η διάδοση της καινοτομίας είναι πρωταρχικής σημασίας, δεδομένου ότι αποτελούν εφελτήριο για την οικονομική ανάπτυξη (ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογικών συστημάτων) και τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης (εκπαίδευση). Επομένως, η προώθηση μιας χωρικά εξισορροπημένης πρόσβασης στις μεταφορές, τη γνώση και τις υπηρεσίες και η ταυτόχρονη βελτίωση των συνδέσεων στην ενδοχώρα, αποτελούν επιταγές για την επίτευξη αποκεντρωμένης ανάπτυξης και τη διασφάλιση της επιθυμητής περιφερειακής ολοκλήρωσης (Π. Σκάγιαννης, 1994, Η. Μπεριάτος, 2003, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>).

Κατά το ΣΑΚΧ η επέκταση των σχετικών δικτύων θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις αρχές της χωρικής δικαιοσύνης, προσδίδοντας ιδιαίτερη έμφαση και προτεραιότητα σε χωρικές ενότητες με γεωγραφικά μειονεκτήματα και αναπτυξιακές αδυναμίες (<http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>). Με την επίτευξη του εν λόγω στόχου, επομένως, δομούνται οι βάσεις για την εμφάνιση τόσο εδαφικής όσο και κοινωνικής συνοχής –μέσω της ίσης πρόσβασης σε άυλες και υλικές υποδομές, οι οποίες αποτελούν «εργαλεία» επίτευξης συνοχής – για τη προώθηση της εμφάνισης συνεργασιών σε κοινοτικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο καθώς και για την

αναβάθμιση/βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων συνολικά (μέσω της μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων σε περιοχές που υφίστανται απομόνωση).

1.2.3.3 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Αναφορικά με τον τελευταίο χωροταξικό στόχο του κοινοτικού ντοκουμέντου, που σχετίζεται με την ορθολογική διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, πρέπει να αναφερθεί πως ως αξίωση ήταν σχετικά άγνωστη πριν την δεκαετία του 1990. Ωστόσο, σε συνδυασμό με τις Παγκόσμιες Διασκέψεις για το Περιβάλλον άρχισε να αποκτά ενδιαφέρον και ιδιαίτερη βαρύτητα, με αποτέλεσμα να δίνεται σήμερα ειδικό βάρος στην ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων στην χάραξη αλλά και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών.

Με δεδομένη τη διαπίστωση ότι η ποικιλομορφία του περιβάλλοντος αποτελεί τον πλούτο και την ιδιαίτερη ταυτότητα της Ευρώπης επιδιώχθηκε η διατύπωση κοινών αρχών προστασίας στα πλαίσια της αειφορίας και της βιωσιμότητας, που ως έννοιες αποτελούν βασικό πυλώνα του ΣΑΚΧ. Οι εν λόγω αρχές διαφύλαξης είναι ικανές να θέσουν τις βάσεις αφενός για την επιβράδυνση των πρακτικών εκείνων που απειλούν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και αφετέρου για την προώθηση της ορθολογικής χρήσης αυτού και των πόρων του κατά την αναπτυξιακή διαδικασία (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

Πρόκειται επομένως για έναν εξίσου σημαντικό στόχο, αν συγκριθεί με τους προηγούμενους δύο, που φέρει στο επίκεντρο την ανάγκη για την προστασία των τόπων, των αξιών, των παραδόσεων, δηλαδή της κοινής υλικής και άυλης κληρονομιάς της Ευρώπης, παγιώνοντας την αναστροφή των τάσεων εγκατάλειψης και υποβάθμισης τους. Επιπλέον, βάσει των συγκεκριμένων επιδιώξεων τίθεται όσο ποτέ άλλοτε στο επίκεντρο η συνεκτίμηση της ανάγκης για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας στη χάραξη των τομεακών πολιτικών, ώστε να προωθηθεί η επιθυμητή ανάπτυξη σε μια φιλο-περιβαλλοντική και βιώσιμη βάση.

1.2.3.4 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Συμπερασματικά, μπορεί να τονιστεί πως το ΣΑΚΧ ως το ορατό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας εντατικών συζητήσεων και διεργασιών όλων των παραγόντων χωροταξικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, των πολιτικών ιθυνόντων και τεχνοκρατών, θέτει ως στόχο την εγκαθίδρυση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής συνάδουσας με τις

αρχές της αειφορίας, για την επίτευξη κοινωνικοοικονομικής συνοχής και ανταγωνιστικότητας. Στην κατεύθυνση αυτή συνηγορεί και το γεγονός ότι η προτεινόμενη ύπαρξη συντονισμού στις κοινοτικές πολιτικές, με την παράλληλη προσθήκη της χωρικής διάστασης, είναι σε θέση να εξαλείψει τον κίνδυνο επιδείνωσης των περιφερειακών ανισοτήτων, να προωθήσει τις διαδικασίες αξιολόγησης των χωρικών τους επιπτώσεων και να ενισχύσει την ευρωπαϊκή χωροταξική συνοχή εν γένει (<http://www.minenv.gr/1/12/123/12305/g1230502.html>).

Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί πως συνεισέφερε σε κάποιο βαθμό στην προώθηση του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού, ο οποίος θέτει ως ζητούμενα την ανταγωνιστικότητα, την κοινωνική και εδαφική συνοχή. Τέλος, το ESPON, δηλαδή το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρατηρητηρίου Χωρικού Σχεδιασμού, αποτέλεσε το πιο ορατό του αποτέλεσμα καθώς αντανakλά τις χωρικές επιπτώσεις των πρακτικών και επιλογών σχεδιασμού και αποτελεί δείκτη της αποτελεσματικότητάς τους, παρέχοντας έτσι στις εκάστοτε εθνικές αρχές σχεδιασμού την ευκαιρία για την πρόληψη των κινδύνων και την ευέλικτη προσαρμογή των πολιτικών επιλογών στις νέες εξελίξεις και διαπιστώσεις (http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

Ωστόσο, παρά τις φιλόδοξες αξιώσεις του η άμεση επίδρασή του, λόγω της ενδεικτικής του φύσης, χαρακτηρίζεται μάλλον ως μικρή αλλά δεν ισχύει το ίδιο και για τις έμμεσες επιδράσεις που άσκησε στην εθνική νομοθεσία των κρατών – μελών και στις πολιτικές του χωροταξικού τους σχεδιασμού. Συγκεκριμένα, αν και η χωροταξία δεν αποτελεί επίσημη πολιτική της ΕΕ, το εν λόγω ντοκουμέντο είχε ιδιαίτερο αντίκτυπο σε εθνικές χωροταξικές πολιτικές, αναφέροντας ως παράδειγμα την περίπτωση της Ελλάδας και τις επιρροές που είχε στον νόμο 2742/1999 για τον Χωροταξικό Σχεδιασμό.

2. ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ / ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

2.1.1 ΤΟ ΠΡΩΤΟ «ΒΗΜΑ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή διαπιστώνεται πως σε επίπεδο χώρας μια αλληλουχία γεγονότων στάθηκε ικανή για την πραγματοποίηση της μετάβασης από την αγροτική οικονομία στην αστικοποίηση, δηλαδή στην μετακίνηση του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα. Ο αγροτικός χώρος, αν και κυριαρχούσε τόσο κοινωνικά όσο και παραγωγικά στην ιστορία των ανθρώπινων πολιτισμών ως τον 19^ο αιώνα, άρχισε προοδευτικά να υποχωρεί τόσο σε επίπεδο Ευρώπης όσο και σε επίπεδο Ελλάδας, αν και με μειωμένη ένταση στην τελευταία περίπτωση.

Λίγο πιο συγκεκριμένα, οι συνέπειες της βιομηχανικής επανάστασης και οι ραγδαίες εξελίξεις που επέφερε στον αγροτικό τομέα, καθώς επέδρασε καταλυτικά στη διαμόρφωση και ανάπτυξη της πόλης, συνετέλεσαν κυρίως στην υποχώρηση του τελευταίου, παύοντας έτσι η κατοχή της γης να αποτελεί πηγή εξουσίας ή κύρους όπως στο παρελθόν και θέτοντας τις βάσεις για την συσσώρευση κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού στα αστικά κέντρα (<http://my-book.gr/istoriakef1.pdf>). Ωστόσο, η βιομηχανική επανάσταση δεν δημιούργησε στις ελληνικές πόλεις, σε αντίθεση με τις χώρες της Δύσης, της ίδιας έντασης κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα με εκείνα που επιφέρει η αστικοποίηση, γι' αυτό και η ανάγκη για κρατική παρέμβαση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Κατά τον 19^ο αιώνα η διανομή εθνικών γαιών -που προέκυψαν από τον απελευθερωτικό αγώνα του 1821- έφερε στο προσκήνιο πλήθος αγροτών με μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες, συντελώντας στον κατακερματισμό του χώρου και στην εμφάνιση του έντονου έως και σήμερα φαινομένου της μικροϊδιοκτησίας. Παράλληλα, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους αποτέλεσε αίτιο εμφάνισης εντάσεων και άσκησης κοινωνικών πιέσεων από πλευράς των ιδιοκτητών, με απώτερο στόχο την κερδοσκοπία στις περισσότερες των περιπτώσεων, για την διατήρηση των μεγάλων εκτάσεων γης που ήδη είχαν υπό την κατοχή τους (Μ. Αγγελίδης, 2000).

Ο 20^{ος} αιώνας συνοδεύτηκε από την Νομοθεσία του 1907⁴, το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων (1913) και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1917) σηματοδοτώντας έναν νέο κύκλο εξελίξεων. Από την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα πραγματοποιείται το αποφασιστικό βήμα για την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης, που αφορούσε την κατάργηση των μεγάλων ιδιοκτησιών και την κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών. Όσον αφορά τις ιδιοκτησίες γης, τέθηκε ο στόχος να διατηρηθούν και να πολλαπλασιαστούν στις προσφάτως αποκτηθείσες από τον πόλεμο περιοχές, για την αποκατάσταση των προσφύγων αφενός και την πρόληψη των κοινωνικών διαταραχών αφετέρου (Μ. Αγγελίδης, 2000).

Τα προαναφερθέντα ιστορικά γεγονότα στο σύνολό τους επέφεραν προβλήματα και δυσκολίες στους μικροκαλλιεργητές για την εμπορευματοποίηση της παραγωγής τους και εν τέλει έθεσαν τις βάσεις για τον προσανατολισμό σε άλλα παραγωγικά μοντέλα και την μετάβαση από την αγροτική οικονομία στην αστική ανάπτυξη. Η εν λόγω μετάβαση, δηλαδή η ώθηση προς την ροή των πληθυσμών στους αστικούς πόλους, ήταν εκείνη που προσέδωσε τελικά στον αστικό χώρο έναν συγκεκριμένο χαρακτήρα και μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία, στοιχεία που αν και με το πέρασμα των χρόνων μεταβλήθηκαν αρκετά, δεν χάθηκαν ποτέ (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι ευκαιρίες απασχόλησης που παρέχονταν στα αστικά κέντρα οδήγησαν στην τάση ροής των πληθυσμών -και των λειτουργιών στη συνέχεια- προς αυτά, αποτελώντας αναγκαία συνθήκη για την εμφάνιση πληθώρας θετικών και αρνητικών επιπτώσεων. Ως βασικά όμως αποτελέσματα από ένα τέτοιο γεγονός ήταν να σημειωθεί μια πρώτη ρήξη στη σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου και στον συμπληρωματικό ρόλο που παραδοσιακά διαδραμάτιζαν και να εντοπιστούν σε ορισμένες περιπτώσεις φαινόμενα ανεξέλεγκτης αστικής διάχυσης.

⁴ Με την ψήφιση των νόμων το 1907 επιτράπη στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες ώστε να μπορεί να τις διανέμει, μοιράζει και παραχωρεί σε ακτήμονες. Ωστόσο η εφαρμογή τους γνώρισε δυσκολίες και αποδείχτηκε δύσκολη υπόθεση καθώς έφερε στο προσκήνιο συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις, με την πιο σημαντική τριβή να σημειώνεται στο χωριό Κιλελέρ (1910) (Μ. Αγγελίδης, 2000).

2.1.2 Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ

Οι τάσεις αστικοποίησης ή αστυφιλίας με τις οποίες συνοδεύτηκε η δεκαετία του 1970, αποτέλεσαν βασική αιτία για την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα - στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας σε πρώτη φάση και δευτερευόντως της Θεσσαλονίκης- και συνετέλεσαν καταλυτικά στον σταδιακό μαρασμό της υπαίθρου. Υπεύθυνες για την εμφάνιση του φαινομένου, καθώς οδήγησαν τους πληθυσμούς στην εγκατάσταση σε αστικές περιοχές⁵, ήταν σε πρώτη φάση οι οικονομικές μεταβολές που έλαβαν χώρα και πιο συγκεκριμένα η συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα, η ανάπτυξη του δευτερογενούς και μια μικρή πρόοδος του τριτογενούς (Γ. Γεμενετζή, 2011). Επιπλέον, η συγκέντρωση λειτουργιών, υποδομών και υπηρεσιών εθνικής εμβέλειας σε μεγάλες αστικές περιοχές, συνετέλεσαν με τη σειρά τους στην μαζική μετακίνηση των πληθυσμών προς αυτές .

Διαχρονικά οι προαναφερθείσες οικονομικές συγκυρίες «ευνόησαν» κυρίως τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας, τα οποία αύξησαν ιδιαίτερος τον πληθυσμό τους συγκριτικά με τα αντίστοιχα μεγέθη της περιφέρειας, με αποτέλεσμα ιδίως το αστικό κέντρο της Αθήνας να παρουσιάσει έναν ολοένα αυξανόμενο βαθμό πόλωσης. Το αλληπάλληλο κύμα εσωτερικής μετανάστευσης αποτέλεσε ικανή συνθήκη για την γιγάντωση της Αθήνας και την *οριστική έως και σήμερα κυριαρχία του «αθηνοκεντρικού κράτους»* (Π. Σκάγιαννης, 2009).

Σύντομα η πρωτεύουσα και δευτερευόντως η συμπρωτεύουσα έφτασαν να αντανακλούν περίπου τον μισό πληθυσμό της χώρας και το μεγαλύτερο μέρος της ανάπτυξης, σε συνδυασμό με λίγες ακόμη περιοχές κατά μήκος του «αναπτυξιακού άξονα S» στα ανατολικά παράλια της χώρας (Καβάλα, Θεσσαλονίκη, Βόλος, Αθήνα, Πάτρα). Μία τέτοια πραγματικότητα αντιστάθμισε ως ένα βαθμό την ανισομερή κατανομή της ανάπτυξης στο σύνολο του ελλαδικού χώρου, αν και θεωρείται πως η ίδια *«η ανάπτυξη κατά μήκος του άξονα S πολώνει την χώρα, ενώ βασικό στοιχείο της αποτελεί και η εντός του S πόλωση με επίκεντρο την Αθήνα και δευτερευόντως τη Θεσσαλονίκη»* (Π. Σκάγιαννης, 2009).

⁵ Όπως γίνεται αντιληπτό και από την απογραφή πληθυσμού το 1971 – 1981, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., στη διάρκεια της δεκαετίας παρατηρήθηκε μια όχι τόσο εμφανής αλλά σταδιακή δημογραφική αύξηση, η οποία αν αναλυθεί περαιτέρω αντικατοπτρίζει την αύξηση του αστικού πληθυσμού και την μείωση του αγροτικού (<http://www.anatolia.edu.gr>).

Οι χάρτες που παρατίθενται παρακάτω (Χάρτες 2.1.2.1, 2.1.2.2, 2.1.2.3 και 2.1.2.4) απεικονίζουν την προαναφερθείσα τάση συγκέντρωσης στα μητροπολιτικά κέντρα της χώρας και αντανακλούν τον διαχρονικά υπαρκτό υδροκεφαλισμό της Αθήνας έναντι των λοιπών αστικών περιοχών. Ο πληθυσμός αναφοράς αντιστοιχεί στον δήμο της έδρας της Περιφερειακής Ενότητας. Για τον λόγο αυτό ενώ παρατηρείται έντονη αύξηση του πληθυσμού από την περίοδο 1951 στην περίοδο 1971, το 1991 και 2001 παρατηρείται μείωση και σταθεροποίηση. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι ακριβώς επειδή ο πληθυσμός εξετάζεται σε επίπεδο δήμου της έδρας της ΠΕ, την περίοδο 1991 για πρώτη φορά παρατηρήθηκε μετακίνηση των πληθυσμών εκτός του κέντρου της Αθήνας προς άλλους δήμους της μητροπολιτικής περιοχής. Συνεπώς, στην φαινομενική μείωση του πληθυσμιακού βάρους της οφείλεται αυτή η πραγματικότητα –όπως αποτυπώνεται στους σχετικούς χάρτες- και όχι η συρρίκνωση του πληθυσμού σε πραγματικούς αριθμούς.

Η έντονη πληθυσμιακή ροή στα μεγάλα αστικά κέντρα και η επακόλουθη συγκέντρωση βασικών λειτουργιών και υπηρεσιών εθνικής εμβέλειας εντός τους, εύλογα συνοδεύτηκε από πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων. Πέραν των δυσλειτουργιών που εμφανίστηκαν στις μητροπόλεις, σημειώθηκε ως παράλληλο αποτέλεσμα η παρεμπόδιση και υστέρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στις λοιπές περιοχές, των οποίων το παραγωγικό δυναμικό περιορίστηκε και εξασθένησε σημαντικά. Παράλληλα, αν και θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολη η ύπαρξη ίδιου επιπέδου ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών, η εν λόγω πραγματικότητα ενέτεινε ακόμη περισσότερο τις περιφερειακές ανισότητες και υπέσκαψε την προσπάθεια για την εδαφική τους συνοχή (Π. Σκάγιανης, 2009).

Σε πρώτη φάση, η συγκέντρωση μεγάλου τμήματος του δημογραφικού ισοζυγίου και των αστικών λειτουργιών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οδήγησε τελικά στην παγίωση ενός ολιγοπολικού ή ίσως και μονοπολικού μοντέλου χωρικής ανάπτυξης με επίκεντρο τις δύο πόλεις (σε συνδυασμό με την επιλογή του Μακροχρόνιου Προγράμματος 1973 – 1987, το οποίο επέλεξε το ολιγοπολικό μοντέλο ανάπτυξης της χώρας) (ΓΠΧΣΑΑ, 2008). Ο κατάλογος των προβλημάτων που προέκυψαν από μια τέτοια πραγματικότητα αφορούσε τόσο το αναπτυξιακό έλλειμμα των λοιπών αστικών περιοχών πλην των μητροπόλεων, με αποτέλεσμα την δυσλειτουργία των πρώτων, όσο και την ανομοιόμορφη κατανομή της ανάπτυξης και της ευημερίας σε επίπεδο χώρας, καθώς η αποδυνάμωση της υπαίθρου και η υποχώρησή της έναντι των αστικών

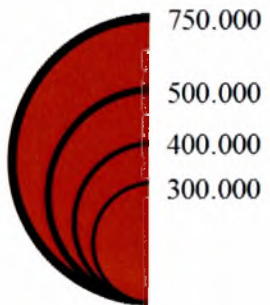
κέντρων ήταν πλέον γεγονός. Ωστόσο, όσον αφορά την Αθήνα είχε αρχίσει να παρατηρείται μείωση στον ρυθμό μεγέθυνσής της καθώς και όξυνση των εσωτερικών πολεοδομικών και περιβαλλοντικών της προβλημάτων (Δ. Οικονόμου, 2007).

0 50 100 200 Χλμ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Πληθυσμός

750.000
500.000
400.000
300.000

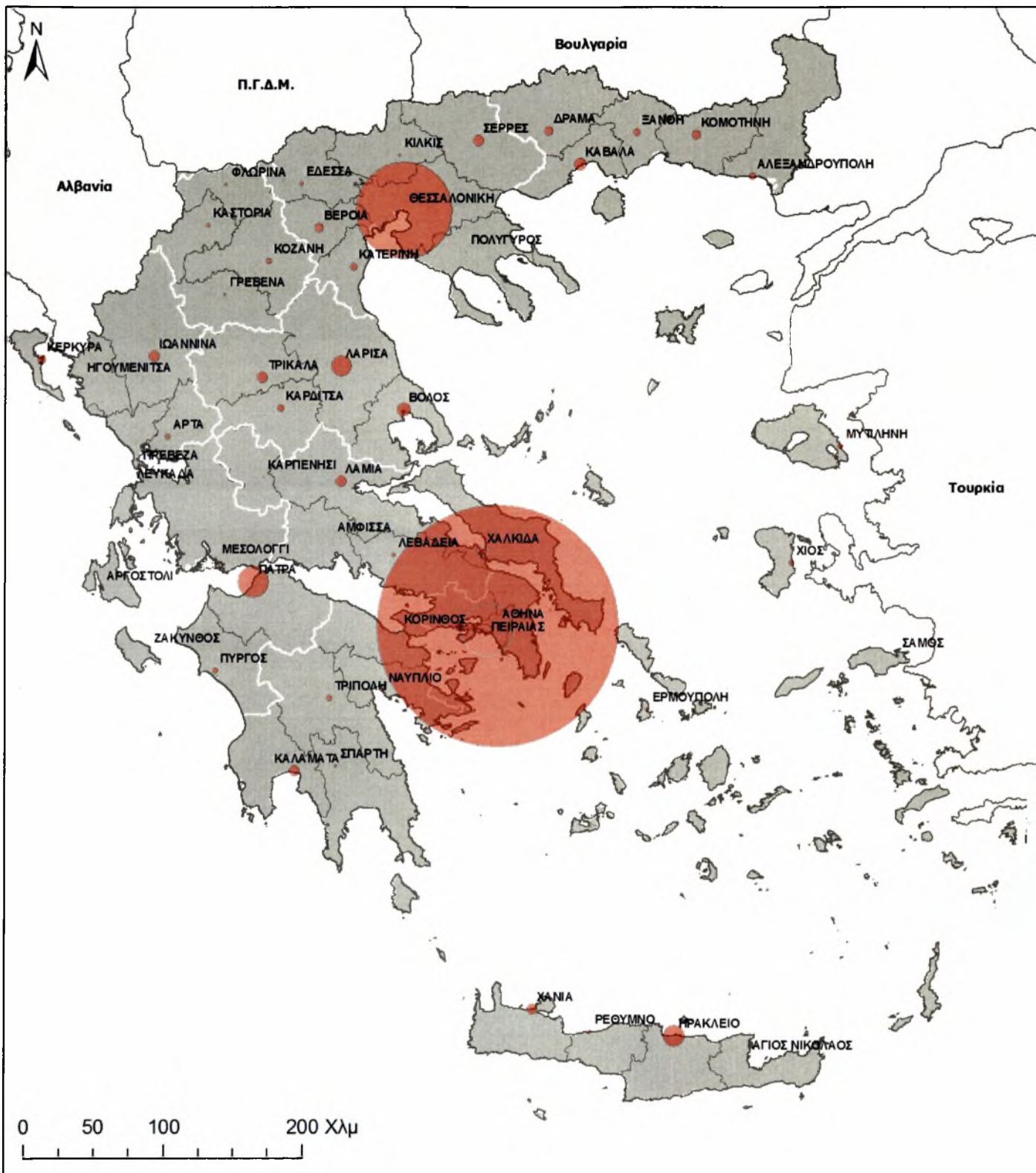
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αριθμός Χάρτη:	Τίτλος Χάρτη:
2.1.2.1	Ο Πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 1951 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας

Επιμέλεια χάρτη: Σταθακή Χρυσή

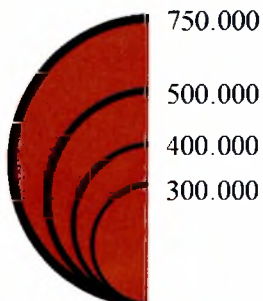
Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Βολος, 2012

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Πληθυσμός

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αριθμός Χάρτη:

2.1.2.2

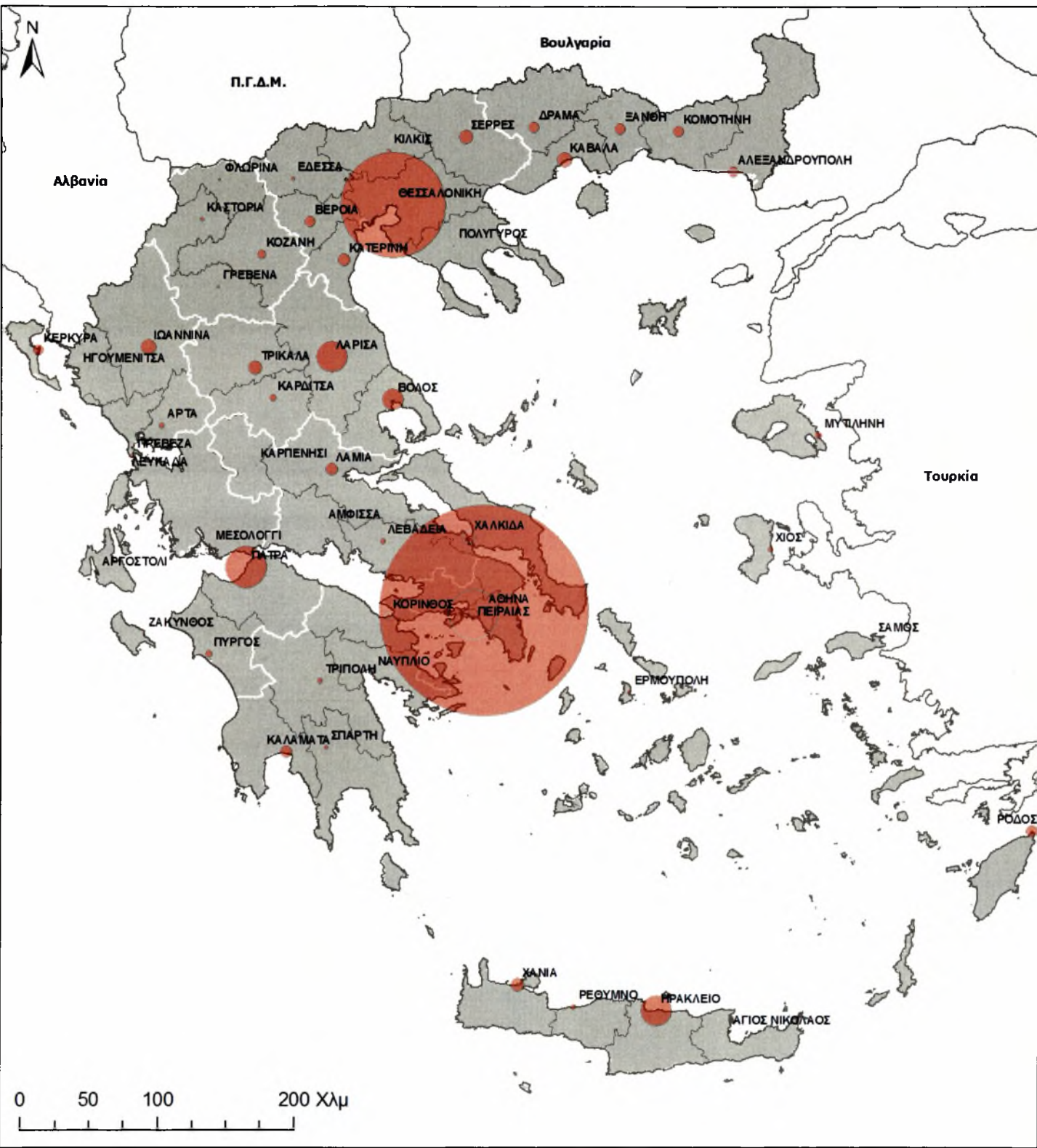
Τίτλος Χάρτη:

**Ο Πληθυσμός των Αστικών
Κέντρων το 1971 σε επίπεδο
Περιφερειακής Ενότητας**

Επιμέλεια χαρτή: Σταθακη Χρυσή

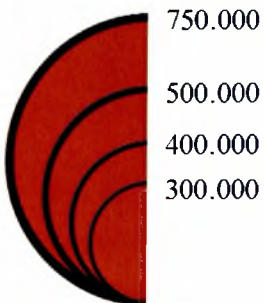
Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Βόλος, 2012

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Πληθυσμός

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αριθμός Χάρτη:

2.1.2.3

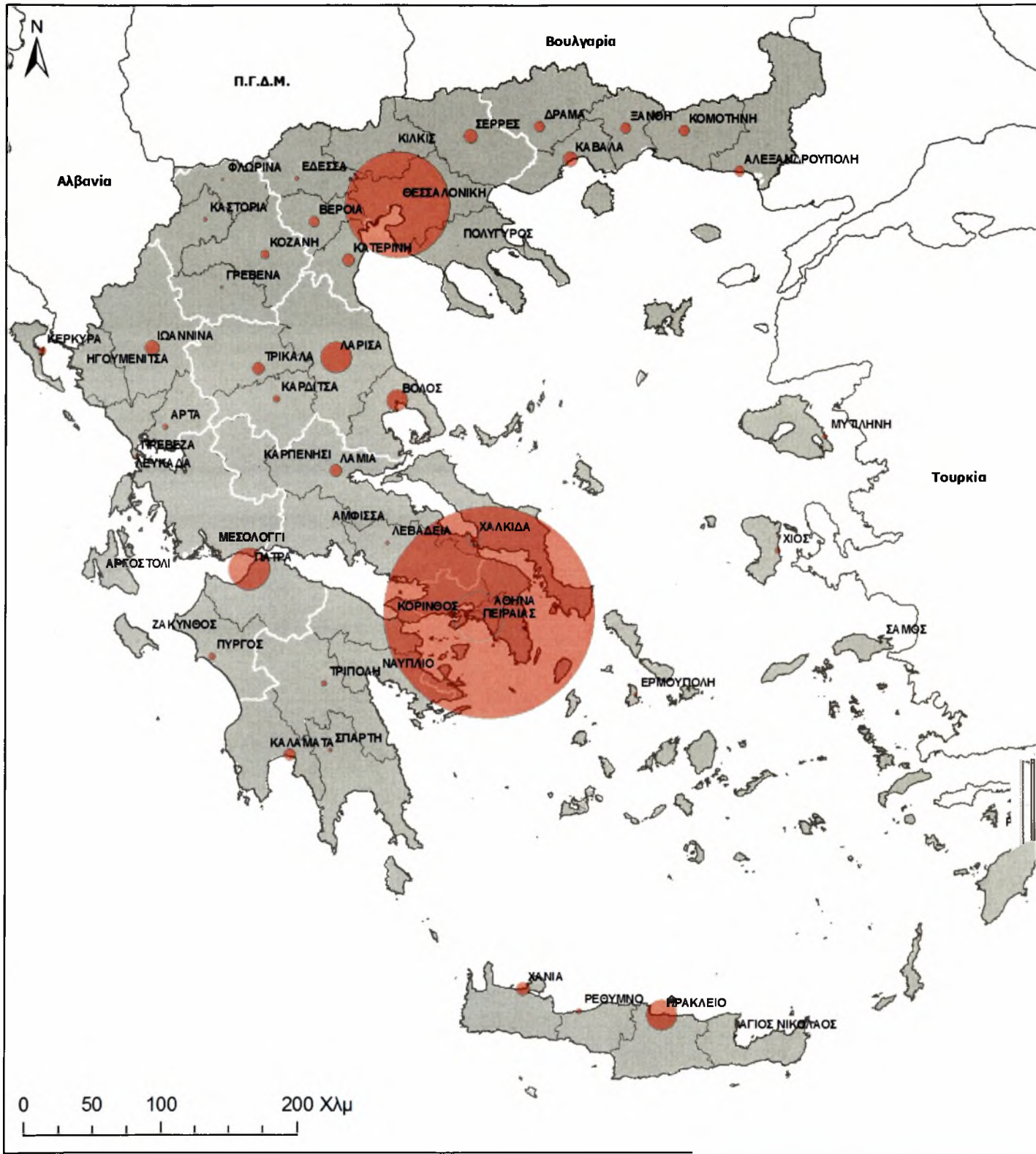
Τίτλος Χάρτη:

**Ο Πληθυσμός των Αστικών
Κέντρων το 1991 σε επίπεδο
Περιφερειακής Ενότητας**

Επιμέλεια χάρτη: Σταθακή Χρυσή

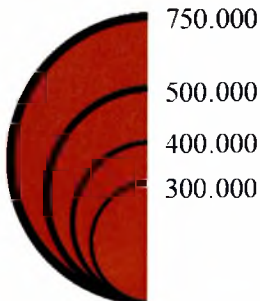
Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Βολος, 2012

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Πληθυσμός

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αριθμός Χάρτη:
2.1.2.4

Τίτλος Χάρτη:
Ο Πληθυσμός των Αστικών Κέντρων το 2001 σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας

Επιμέλεια χάρτη: Σταθάκη Χρυσή

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Βολος, 2012

2.1.3 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΥΣΗΣ

Οι ολοένα αυξανόμενες τάσεις αστικοποίησης είχαν ως αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις την εμφάνιση στο χώρο φαινομένων αστικής διάχυσης. Η αστική διάχυση αρχικά εμφανίστηκε ως φαινόμενο στην Αμερική στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αφορώντας την ταχύτατη ανάπτυξη των αμερικανικών προαστίων, δίνοντας σημαίνοντα ρόλο αφενός στην βελτίωση των οδικών υποδομών και αφετέρου στην κατοχή ιδιωτικού αυτοκινήτου ή την επιθυμία μονοκατοίκησης. Η Ευρώπη δεν παρουσίαζε την ίδια εικόνα καθώς παραδοσιακά οι πόλεις της ήταν συμπαγείς, μέχρι τη δεκαετία του 1950, οπότε και έκαναν την εμφάνισή τους τα πρώτα δείγματα αστικής διάχυσης (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Στην σύγχρονη εποχή, αν και οι ευρωπαϊκές πόλεις διαφοροποιούνται από τις υπόλοιπες παρουσιάζοντας μια εικόνα αποτελούμενη από πόλεις συμπαγείς, η αστική διάχυση χαρακτηρίζεται ως παγκόσμιο φαινόμενο και ως απόρροια των αυξανόμενων αστικών πιέσεων (Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος, 2006). Αν κάτι ισχύει καθολικά είναι οι διαφορές που παρουσιάζονται στον βαθμό, την ένταση και τη χρονική διάρκεια εμφάνισης του φαινομένου, δεδομένου ότι οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτικές ή οικονομικές συνθήκες που θεωρούνται ως υπαίτιες για μια τέτοια έκβαση, παράλληλα αποτελούν τα θεματικά πεδία που πλήττονται από τις επιπτώσεις της.

Αν και ως έννοια που χρήζει επεξήγησης, η αστική διάχυση έχει απασχολήσει την επιστημονική κοινότητα, εντούτοις η βιβλιογραφική έρευνα δεν έχει καταλήξει σε έναν συγκεκριμένο ή ακριβή ορισμό της αλλά κυρίως αφορά την διάχυση αστικών λειτουργιών στον περιαστικό χώρο. Μια τέτοια πραγματικότητα επεξηγείται από το γεγονός ότι ενώ ως φαινόμενο είναι μεν εύκολο να εντοπιστεί και να αναγνωριστεί οπτικά, δεν συμβαίνει το ίδιο και σε μια προσπάθεια περιγραφής της, λόγω της πολυπλοκότητας των οικιστικών δικτύων και των διαφορετικών όψεων των τοπίων (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Ωστόσο η επικρατέστερη προσέγγιση/ερμηνεία του όρου προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Υπουργών για τον Χωρικό Σχεδιασμό (CEMAT), το οποίο ορίζει την αστική διάχυση ως:

την ασχεδιάστη και ανεξέλεγκτη αστική ανάπτυξη σε περιοχές γειτονικές των παρυφών της πόλης. Ο όρος χρησιμοποιείται ακόμη για να υποδείξει την εκτατική, ταχεία και ορισμένες φορές αδιάφορη για τις συνέπειες ανάπτυξη μιας μητροπολιτικής περιοχής σε μία μεγαλύτερη έκταση. Η διάχυση χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες χρήσεις γης (όπως μονολειτουργικές περιοχές, κοινότητες που

εξαρτώνται από την ιδιωτική μετακίνηση, χαμηλής πυκνότητας χρήσεις γης αλλά μεγαλύτερης κλίμακας υποδομές/εγκαταστάσεις από παλαιότερες διαμορφωμένες περιοχές) και έλλειψη ποικιλομορφίας στον σχεδιασμό, δημιουργώντας ορισμένες φορές την αίσθηση ενός ομοιόμορφου αστικού περιβάλλοντος (CEMAT 2006).

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος πραγματοποιώντας με τη σειρά του μια μελέτη για την αστική διάχυση στην Ευρώπη την ορίζει ως:

τη φυσική μορφή χαμηλής ποιότητας επέκτασης μεγάλων αστικών περιοχών υπό την πίεση των συνθηκών της αγοράς κυρίως στις περιβάλλουσες αγροτικές περιοχές. Η ανάπτυξη είναι ανομοιόμορφη, εγκατεσπαρμένη με τάση για ασυνέχεια... Οι διάχυτες πόλεις είναι το αντίθετο των συμπαγών πόλεων, γεμάτες με άδειους χώρους που δείχνουν την ανικανότητα στην ανάπτυξη και τις συνέπειες της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης. Η διάχυση συμβαίνει όταν ο ρυθμός μετατροπή των χρήσεων γης και κατανάλωσής τους για αστικές χρήσεις υπερβαίνει τον ρυθμό πληθυσμιακής ανάπτυξης για μια συγκεκριμένη περιοχή μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (EEA 2006).

Συμπερασματικά, όσον αφορά τη φύση του φαινομένου της αστικής διάχυσης, αντιμετωπίζεται και μεταφράζεται ως η αρνητική συνέπεια της ανάπτυξης των πόλεων, που τίθεται ως τροχοπέδη στην προσπάθεια για οργάνωση σύμφωνα με τα πρότυπα της βιωσιμότητας και της αειφορίας. Αποτελεί συνεπώς την πλέον ακατάλληλη μορφή αστικής ανάπτυξης και επιφέρει πολυεπίπεδα αρνητικά αποτελέσματα τόσο αναφορικά με την οικονομία όσο και με την κοινωνία και το περιβάλλον.

2.1.4 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ

Η πρώτη πρόταση εκπόνησης χωροταξικών σχεδίων στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 1947 από τον Κ. Δοξιάδη, αφορώντας κυρίως το οικιστικό δίκτυο, και έχοντας τη μορφή αναπτυξιακών προγραμμάτων. Σχεδόν σε κάθε περίπτωση κατέληξαν ως γενικές διακηρύξεις χωρίς επιχειρησιακό χαρακτήρα, όπως και οι Χωροταξικές μελέτες που εκπονήθηκαν κατά την ίδια περίοδο –αφορώντας σχετικά μεγάλης κλίμακας περιοχές π.χ. γεωγραφικά διαμερίσματα- από το Υπουργείο Συντονισμού, οι οποίες δεν θεσμοθετήθηκαν ποτέ αλλά παρέμειναν ως απλές μελέτες (Δ. Οικονόμου, 2007).

Με το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώνεται η χωροταξία ως υποχρέωση του κράτους και ψηφίζεται ο πρώτος ελληνικός χωροταξικός νόμος (Ν. 360/1976), ο οποίος προέβλεπε επίσης την εκπόνηση χωροταξικών σχεδίων. Και σε αυτή την περίπτωση κανένα από τα προβλεπόμενα σχέδια δεν θεσμοθετήθηκε, με εξαίρεση κάποια που είχαν χαρακτήρα ρυθμιστικού σχεδίου και αφορούσαν μεγάλες πόλεις ή δίπολα. Λίγο αργότερα, το 1981, ιδρύεται το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ), επιφορτίζεται με την αρμοδιότητα για την χωροταξική ρύθμιση της χώρας και εκπονεί

χωροταξικά σχέδια για όλους τους νομούς πλην της Αττικής, τα οποία δεν θεσμοθετούνται λόγω πολιτικών αντιδράσεων. Τελικά συγχωνεύεται με το Υπουργείο Δημόσιων Σχέσεων χωρίς όμως να σημειωθεί οποιαδήποτε αλλαγή της παραπάνω κατάστασης (Μ. Αγγελίδης, 2000 · Δ. Οικονόμου, 2007).

Ωστόσο, στις αρχές τις δεκαετίας του '90 και μετά από πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής άρχισε να λαμβάνει χώρα μια διαδικασία άτυπης διαμόρφωσης χωροταξικής πολιτικής στην Ευρώπη. Η εν λόγω διαδικασία είχε ως βάση την εκπόνηση μελετών όπως για παράδειγμα τις Ευρώπη 2000, Ευρώπη 2000⁺, το ΣΑΚΧ κ.α. Με τον τρόπο αυτό ήρθε στο προσκήνιο και τονώθηκε ο επιστημονικός διάλογος για την χωροταξία, πραγματικότητα που μεταφράστηκε στην Ελλάδα μέσω της συγκρότησης από το ΥΠΕΧΩΔΕ μιας επιτροπής για τη διαμόρφωση χωροταξικού πλαισίου στην χώρα. Ως αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής ήταν να ψηφιστεί ο Ν. 2742/1999 «περί Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» προβλέποντας μια σειρά χωροταξικών σχεδίων, τα οποία αντιπροσωπεύουν και τα πρώτα θεσμοθετημένα σχέδια στην Ελλάδα (Δ. Οικονόμου, 2007).

Συνιστώσα της χωροταξικής πολιτικής αποτελεί η πολιτική οικιστικού δικτύου, η οποία «περιλαμβάνει το σύνολο των παρεμβάσεων που αφορούν τη διάρθρωση του δικτύου των πόλεων και των οικισμών (βαθμίδες του δικτύου, ρόλος κάθε βαθμίδας), τις σχέσεις μεταξύ των πόλεων και των οικισμών και την αλληλεπίδραση των πόλεων με τις περιοχές επιρροής τους» (Δ. Οικονόμου, 2007). Η πρώτη πρόταση αναφορικά με το οικιστικό δίκτυο πραγματοποιήθηκε το 1947 από τον Κ. Δοξιάδη με τη μορφή μιας μελέτης που περιελάμβανε προγράμματα, τα οποία είχαν προκύψει ως το αποτέλεσμα της «σύνδεσης» του χωροταξικού σχεδιασμού και της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η μελέτη αν και δεν επισημοποιήθηκε ποτέ ούτε γνώρισε απήχηση, εισήγαγε ως βασική στρατηγική την παρέμβαση στην χωροταξική οργάνωση της Ελλάδας φέροντας το οικιστικό δίκτυο στο επίκεντρο του σχεδιασμού (Δ. Οικονόμου, 2007).

Τη δεκαετία του '60, οπότε και άρχισε να προκύπτει προβληματισμός σχετικά με τον «υδροκεφαλισμό» της Αθήνας, επανήλθε στο προσκήνιο το ζήτημα της πολιτικής οικιστικού δικτύου ενώ τη δεκαετία του '70 ξεκίνησε να λαμβάνεται υπόψη και η γρήγορη μεγέθυνση της Θεσσαλονίκης. Τα παραπάνω γεγονότα επέδρασαν καταλυτικά στο να διαφανεί ο δυνητικός ρόλος που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν τα μεσαιά αστικά κέντρα ως πόλοι ανάπτυξης του περιφερειακού χώρου (Οικονόμου, 2007). Η πρώτη φορά όμως που εξειδικεύτηκε η πολιτική οικιστικού δικτύου μέσω της

διατύπωσης αναλυτικών πολιτικών αφορούσε την εκπόνηση της «Μελέτης Εθνικού Δικτύου Αστικών Κέντρων» το 1967 από το ΚΕΠΕ. Την περίοδο αυτή δημιουργήθηκε η αντίληψη για την ιεράρχηση του δικτύου και την κατάταξη των οικισμών σε επίπεδα ενώ εισήχθη και η έννοια του διπόλου, δηλαδή ενός «πολυκεντρικού κέντρου» με *«διακεκριμένες αλλά επαρκώς συνδεδεμένες πόλεις, κάθε μία από τις οποίες ειδικεύεται σε ένα υποσύνολο των λειτουργιών του αντίστοιχου επιπέδου»*. (Δ. Οικονόμου, 2007, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12302/g1230200.html>).

Το σύστημα ανάπτυξης που επιλέχθηκε από το Μακροχρόνιο Πρόγραμμα 1973 – 1987 επέλεξε το ολιγοπολικό σύστημα ανάπτυξης στη χώρα και ουσιαστικά περιελάμβανε την ανάσχεση του υδροκεφαλισμού της Αθήνας – δεδομένου ότι επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης και των υπόλοιπων οικισμών της χώρας- τη δημιουργία ενός πόλου ανάπτυξης ανά περιφέρεια καθώς και την εφαρμογή μιας πολιτικής για την σύμπτυξη των αγροτικών οικισμών και την μείωση του αριθμού τους (Μ. Αγγελίδης, 2000).

Η κορύφωση της ενασχόλησης με το οικιστικό δίκτυο σημειώθηκε την δεκαετία του '70 με την απόφαση «περί χαράξεως κατευθυντήριων γραμμών της Χωροταξικής Πολιτικής για την οικιστική αποκέντρωση», η οποία αποτέλεσε την πρώτη και ταυτόχρονα τελευταία ενέργεια διατύπωσης ενός σαφούς πλαισίου πολιτικών για το οικιστικό δίκτυο. Οι εν λόγω πολιτικές αφορούσαν την πληθυσμιακή ανάσχεση των κέντρων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και την ενίσχυση πολλών κέντρων ώστε να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη τεχνικής και κοινωνικής υποδομής σε έναν μικρό αριθμό Κέντρων Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΚΕΠΑ) (Δ. Οικονόμου, 2007). Μάλιστα, τα τελευταία κέντρα ήταν ο πυρήνας της πολιτικής και για την υλοποίησή τους ήταν βασικές τόσο η δημιουργία έργων υποδομής όσο και η συγκέντρωση λειτουργιών υψηλού επιπέδου για την αποκέντρωση των υπαρχόντων από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη (Μ. Αγγελίδης, 2000 · Δ. Οικονόμου, 2007).

Μια τελευταία στροφή στην πολιτική οικιστικού δικτύου, η οποία όμως δεν διατυπώθηκε ως πολιτική, σημειώθηκε μέσω του Προγράμματος 1983 – 1987 και περιελάμβανε την προβληματική για τον υδροκεφαλισμό της Αθήνας και την επιταγή για την πληθυσμιακή και λειτουργική ανάσχεσή της, ενώ όσον αφορά την ανάπτυξη των άλλων αστικών κέντρων τέθηκε στο επίκεντρο η προσπάθεια για την ανατροπή της επιλογής τους ως πόλων ανάπτυξης ώστε να μην προκύψει η αναπαραγωγή των προβλημάτων της πρωτεύουσας (Μ. Αγγελίδης, 2000 · Δ. Οικονόμου, 2007). Τέλος,

κεντρικός πυλώνας ήταν η ενίσχυση των μικρών και μεσαίων οικισμών, με στόχο να προκύψει ένα οικιστικό πλέγμα που θα ενδυναμώνει τον ρόλο τους και θα συμβάλλει στην αναβάθμισή τους (<http://www.minenv.gr/1/12/123/12302/g1230200.html>).

Από τα παραπάνω καθίσταται εμφανές πως δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην απομάκρυνση από τη λογική των πόλων ανάπτυξης -όσον αφορά την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης- και στον προσανατολισμό για τόνωση των μικρών και μεσαίων οικισμών, ώστε να περιοριστούν οι ανισότητες μεταξύ πόλης – υπαίθρου και να κατασταθεί αποτελεσματικότερος ο χωροταξικός σχεδιασμός.

2.1.5 ΑΙΤΙΕΣ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΟΛΙΓΟΠΟΛΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Κατά την δεκαετία του 1980 επανέρχεται η προβληματική όσον αφορά τον αθηναϊκό υδροκεφαλισμό με βασικές επιδιώξεις την πληθυσμιακή ανάσχεσή της και την αποκέντρωση των βασικών διοικητικών υπηρεσιών (Οικονόμου, 2007). Από το 1980 και έπειτα καταγράφηκε μια τάση κάμψης του πληθυσμού της πρωτεύουσας⁶, η οποία αποδόθηκε τόσο στην υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος/τοπίου και της ποιότητας ζωής σε αυτό όσο και στην ολοένα πιο στοχευμένη και αποτελεσματική περιφερειακή πολιτική που ασκήθηκε, με απώτερο σκοπό την διάχυση της ανάπτυξης, την ενίσχυση των αδύναμων περιοχών και την προσπάθεια για οικονομική ολοκλήρωση και αποκεντρωμένη αστική ανάπτυξη (Σ. Πολύζος, 2011). Κατά την ίδια περίοδο παρατηρήθηκε μια τάση άμβλυνσης των ανισοτήτων της χώρας.

Στο επίκεντρο επίσης τέθηκε η ανάγκη αντιμετώπισης όλου του φάσματος των αρνητικών επιπτώσεων της ολοένα αυξανόμενης αστικοποίησης και καταστάθηκε απαραίτητη η υιοθέτηση ενός μοντέλου ισόρροπης αστικής οργάνωσης που θα είναι σε θέση να συνυπολογίσει στο σχεδιασμό και τα χαμηλότερου επιπέδου αστικά κέντρα, να ενδυναμώνει το ρόλο τους και να θέσει τις βάσεις για την επίτευξη οικονομικής ολοκλήρωσης και κοινωνικής συνοχής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο .

⁶ Η συσσώρευση πληθυσμού στην Πρωτεύουσα κατά τη δεκαετία του 1980 πραγματοποιείται με θετικό, αλλά συνεχώς φθίνοντα ρυθμό, ενώ οι ανισότητες στο προϊόν και την απασχόληση μειώθηκαν σημαντικά κατά την ίδια περίοδο και την δεκαετία του 1990. Η εξέλιξη αυτή, η οποία σχετίζεται με την εμφάνιση ευνοϊκών συνθηκών για την τοπική εκβιομηχάνιση σε διεθνές επίπεδο, είναι δυνατό να στηρίξει μια πολιτική τοπικής ενδογενούς ανάπτυξης. (ΧΣ για την ΑΜΘ, 1999)

Η διερεύνηση του κατάλληλου τρόπου έκφρασης της χωρικής οργάνωσης, των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων και των αλληλεξαρτήσεων αποτέλεσε αντικείμενο του χωροταξικού σχεδιασμού, ο οποίος στοχεύει στη ρυθμιστική παρέμβαση στο χώρο βάσει κατευθυντήριων στόχων με απώτερη επιδίωξη την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον με δεδομένο πως η συγκρότηση του χωρικού επιπέδου αναφοράς για την αναπτυξιακή διαδικασία πραγματοποιείται με όρους γεωγραφικούς και διοικητικούς, καταστάθηκε αντιληπτό πως η χωροταξική πολιτική έπρεπε να κατευθυνθεί σε μια προσέγγιση από τη σκοπιά της περιφερειακής ανάπτυξης, ώστε να προκύψουν χωρικά υποσύνολα που θα αποτελέσουν μονάδες αναφοράς για τον σχεδιασμό και την αναπτυξιακή πολιτική (Σ. Πολύζος, 2011).

Είχε ήδη διαφανεί πως η βέλτιστη λύση για την επίτευξη μιας ισόρροπης αστικής δομής ήταν ο ενστερνισμός των ευρωπαϊκών αρχών της πολυκεντρικότητας στον σχεδιασμό, που έφερε στην επιφάνεια μια διπλή πολιτική: την πολιτική των κέντρων ανάπτυξης και την πολιτική της ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Η πρώτη ευνοεί τη δημιουργία οικονομικών συγκέντρωσης, την ανάπτυξη προωθητικών υπηρεσιών, τη μεγέθυνση και τόνωση της οικονομίας και επιτυγχάνεται είτε με την δημιουργία πόλων ανάπτυξης στην κοινή τους μορφή, είτε με την ανάδυση πόλων που θα συνδυάζουν υπηρεσίες, υποδομές, σύγχρονες τεχνολογίες, επαρκές πληθυσμιακό δυναμικό (Ι. Τσουδερός, 2002). Η πολιτική ολοκληρωμένης ανάπτυξης, πέραν της προώθησης της ισόρροπης οργάνωσης, αναμένεται να στηρίζει περαιτέρω την ολοκλήρωση των παραγωγικών διαδικασιών και τις αξιώσεις για βιωσιμότητα και ευημερία σε τοπικό και εθνικό επίπεδο (Ι. Τσουδερός, 2002). Και στις δύο περιπτώσεις προωθούνται οι επιδιώξεις για ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα και ολοκλήρωση.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως και στις διαδικασίες εκπόνησης των ΚΠΣ έχει εισαχθεί ο προβληματισμός σχετικά με την οργάνωση των αστικών κέντρων, ως απόδειξη του διαπιστωμένα σημαντικού ρόλου που επιτελούν. Στη διαμόρφωση των σχετικών πολιτικών αντιμετωπίζεται το ζήτημα της χωρικής δομής των αστικών τόπων με βάση την κοινή διαπίστωση πως αποτελούν χώρο συγκέντρωσης πληθυσμού και εμφάνισης παραγωγικών δραστηριοτήτων, συνεπώς χαρακτηρίζονται από σχέσεις συμπληρωματικότητας ή ανταγωνισμού όσον αφορά όλες τις λειτουργίες που επιτελούνται (Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας, 2003)

Ως προς τις πόλεις ο προβληματισμός για τον τρόπο διαμόρφωσης του αναπτυξιακού τους προτύπου είχε σχέση:

- Με το μέγεθός τους και τη δυναμική του παραγωγικού προτύπου και των δραστηριοτήτων
- Με τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο εντάσσονται σε συμπληρωματικά ή ενδεχομένως ανταγωνιστικά δίκτυα
- Με τον τρόπο που διαμορφώνονται οι σχέσεις των πόλεων με το ευρύτερο περιβάλλον επιρροής τους, αλλά και με το άμεσο περιβάλλον τους, δηλαδή την ενδοχώρα

Οι βασικοί στόχοι που τίθενται για την Ελλάδα, οι οποίοι έχουν διευρυνθεί και εκτείνονται πέρα από τα εθνικά της σύνορα, αφορούν την παγίωση μιας χωρικής δομής που θα συνεισφέρει στην λειτουργική ανάπτυξη των αστικών κέντρων και των περιφερειών τους, στην ενίσχυση της εθνικής οικονομικής εξωστρέφειας, στη δημιουργία δικτύων συνεργασίας σε ενδοπεριφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο, στην περιφερειακή ολοκλήρωση, στην εν γένει αναβάθμιση του ρόλου των αστικών περιοχών και, επακόλουθα, στην ενίσχυση της εδαφικής και κοινωνικής συνοχής. (Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας, 2003)

Προς αυτή την κατεύθυνση δημιουργίας ενός ισόρροπου και αειφόρου αστικού προτύπου ανάπτυξης, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν η εισαγωγή των εννοιών «αποκέντρωση» και «ανταγωνισμός των πόλεων» στα ελληνικά χωροταξικά δεδομένα. Σύμφωνα με την παρούσα διπλωματική εργασία η αποκέντρωση που πραγματοποιήθηκε στη χώρα και ο ανταγωνισμός μεταξύ των αστικών κέντρων που εμφανίστηκε, συνετέλεσαν καταλυτικά στον προσανατολισμό των εθνικών αρχών σχεδιασμού σε μια λιγότερο συγκεντρωτική αλλά αειφόρο πρακτική αστικής οργάνωσης.

2.1.5.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Στην προσπάθεια ανατροπής του ολιγοπολικού μοντέλου αστικής οργάνωσης που παρουσίασε η χώρα, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, σημαντική εγχώρια πολιτική εξέλιξη με έντονο χωρικό αντίκτυπο στη νεότερη ιστορία, υπήρξε η διοικητική διαίρεση που πραγματοποιήθηκε το 1997 με το Σχέδιο Καποδίστριας (Η. Μπεριάτος, 2003). Η μεταρρύθμιση αυτή μείωσε τον συνολικό αριθμό των Δήμων της χώρας, μέσω

της συνένωσης των παλαιότερων Δήμων και κοινοτήτων σε μεγαλύτερους, με απώτερο σκοπό τη βελτιστοποίηση της δημόσιας διοίκησης σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και την κοινωνικοοικονομική ευρωστία των νέων Δήμων. Ο περιορισμός του αριθμού τους αποτέλεσε βασική συνθήκη για την εμφάνιση σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των ΟΤΑ, οι οποίοι ήταν πλέον έτοιμοι να αναλάβουν ένα νέο και πιο συγκεκριμένο χωρικό και διοικητικό ρόλο (http://www.fa3.gr/nomothesia_2/nomoth_gen/10_sxedio_kapodistriasis_meros_b.htm).

Η μεταρρύθμιση αυτή κατάφερε να διαμορφώσει λειτουργικού μεγέθους πυρήνες τοπικής αυτοδιοίκησης αυξάνοντας παράλληλα τα όρια της αρμοδιότητάς τους, δημιουργώντας τις βασικές προϋποθέσεις για την αύξηση της δυναμικής τους. Οι νέες διοικητικές διαιρέσεις που προέκυψαν, δηλαδή οι νομοί και οι δήμοι, ήταν αυτοδιοικούμενες και έτσι για πρώτη φορά δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες ώστε να έρθει στο προσκήνιο η ιδέα της *αποκέντρωσης*, καθώς η γνησιότερη μορφή του αποκεντρωτικού συστήματος είναι η αυτοδιοίκηση (self-government) και η βασική περίπτωση εφαρμογής του η τοπική αυτοδιοίκηση (Η. Μπεριάτος, 2003).

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως με την έννοια της αποκέντρωσης νοείται η «μεταφορά» τόσο διοικητικών και πολιτικών αρμοδιοτήτων όσο και δραστηριοτήτων σε χαμηλότερα επίπεδα σχεδιασμού. Η αποκέντρωση αποτέλεσε σε πρώτη φάση αναγκαία συνθήκη αλλά όχι και ικανή για την εμφάνιση της ζητούμενης πολυκεντρικότητας⁷ στη χωρική ανάπτυξη της Ελλάδας και ταυτίστηκε αρχικά με το αίτημα για την αύξηση των αρμοδιοτήτων των περιφερειακών τοπικών αρχών (Η. Μπεριάτος, 2003).

Οι λόγοι που έκαναν εμφανή την ανάγκη για αποκέντρωση, πέραν της διαπίστωσης ότι το αστικό σύστημα της Ελλάδας χαρακτηριζόταν (και εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται) από τη μεγάλη διαφορά κλίμακας μεγέθους μεταξύ του μεγαλύτερου και του μικρότερου οικισμού με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ασκηθεί αποτελεσματική χωροταξική πολιτική, εν συντομία περιελάμβαναν την αδυναμία ή και ανικανότητα σε ορισμένες περιπτώσεις της κεντρικής διοίκησης να επιλύσει όλες τις διοικητικές υποθέσεις καθώς και την διάχυτη τάση αμφισβήτησης, τόσο από τη σκοπιά των

⁷ Η διαφορά μεταξύ αποκέντρωσης και πολυκεντρικής ανάπτυξης έγκειται στο ότι για να επιτευχθεί η πρώτη περίπτωση βασική προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη κέντρου ενώ για να επιτευχθεί η δεύτερη πρέπει να δημιουργηθούν ή να προκύψουν κέντρα/φυσαλίδες που θα λειτουργήσουν ως πόλοι διάχυσης της ανάπτυξης.

τοπικών αρχών όσο και από τη σκοπιά των πολιτών, για τις συγκεντρωτικές μορφές εξουσίας. Επιπλέον, στην ενίσχυση της ιδέας για αποκέντρωση καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε η επιταγή για την αναμόρφωση του συστήματος ιεραρχίας και τη διάχυση κάποιων λειτουργιών στην περιφέρεια, με απώτερο πάντα στόχο την ενίσχυση του χωρικού και λειτουργικού ρόλου της τελευταίας (Η. Μπεριάτος, 2003).

Βασική προϋπόθεση στο σημείο αυτό είναι να κατασταθεί σαφής η ειδοποιός διαφορά της αποκέντρωσης από την έννοια του συγκεντρωτισμού. Με την έννοια της *αποκέντρωσης* νοείται η τάση μετατόπισης της εξουσίας από το κέντρο προς την περιφέρεια. Η διαφορά μεταξύ συγκεντρωτισμού και αποκέντρωσης –που αποτελούν δύο γνώριμες πρακτικές οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης- έγκειται στη διερεύνηση: α.) του εθνικού ή τοπικού χαρακτήρα των αρμοδιοτήτων, β.) του βαθμού εξάρτησης των τοπικών αρχών από την κεντρική διοίκηση και γ.) της ύπαρξης συγκέντρωσης αρμοδιοτήτων και εξουσίας στην εκάστοτε κορυφή της ιεραρχίας, από μια όχι λειτουργική αλλά πολιτική και χωρική σκοπιά (Γ. Γεμενετζή, 2011).

Συνεπώς, από τα παραπάνω εξάγεται το συμπέρασμα πως ένα προσανατολισμένο στο αποκεντρωτικό μοντέλο χωρικό σύστημα χαρακτηρίζεται από την ανάθεση της εκτέλεσης και της χάραξη των στρατηγικών και των πολιτικών στα περιφερειακά όργανα του κράτους. Επιπλέον, η αποκέντρωση σε αντίθεση με τον συγκεντρωτισμό, δεν αποτελεί ένα παγιωμένο και άκαμπτο αλλά ένα δυναμικό και εξελισσόμενο σύστημα οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης.

Στην πράξη, βέβαια, υιοθετώντας μια κριτική στάση απέναντι στα δύο διαμετρικώς αντίθετα οργανωτικά συστήματα διοίκησης, διαπιστώνεται πως κανένα δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατά απόλυτο τρόπο καθώς στην πραγματικότητα παρατηρούνται αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κεντρικών και των τοπικών επιπέδων για την διαμόρφωση πολιτικών. Ωστόσο, το συγκριτικό πλεονέκτημα της αποκέντρωσης σχετίζεται με τον περιορισμό σε μεγάλο βαθμό των φαινομένων αυταρχισμού, της ακαμψίας, της βραδύτητας ή και της άγνοιας από πλευράς του κεντρικού κράτους για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περιφέρειες και οι τοπικές κοινωνίες.

Επομένως η υιοθέτηση ενός αποκεντρωμένου μοντέλου οργάνωσης αποτελεί την αρχή της αναπτυξιακής διαδικασίας, με δεδομένο πως η αναπτυξιακή πολιτική θα στηρίξει και θα ενδυναμώσει περαιτέρω τους νέους αναπτυξιακούς φορείς της (νέοι Δήμοι). Με τον μηχανισμό αυτό, τίθενται κάποια ερείσματα για την ύπαρξη διαφάνειας στην

χάραξη πολιτικών και την ανάπτυξη μιας κάποιας διαδραστικής και συμπληρωματικής σχέσης μεταξύ κράτους και πολίτη, ως απάντηση στις επιταγές για άμεση ανταπόκριση στα προβλήματα και στη ζήτηση για ευελιξία και αποτελεσματικότητα από πλευράς της κεντρικής διοίκησης στην προσπάθεια για την αντιμετώπισή τους.

Σήμερα, η αποκέντρωση δεν μεταφράζεται απλώς ως η «ανάθεση" της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και της εξουσίας στις τοπικές αρχές, αλλά περιλαμβάνει και πολιτική χροιά όσον αφορά την απόδοση στις τοπικές κοινωνίες ελευθεριών σχετικά με την συμμετοχή στα κοινά και τη διοίκηση του κράτους (Η. Μπεριάτος, 2003)..

2.1.5.2 Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων συνετέλεσε με τη σειρά του στις τάσεις ανατροπής του ολιγοπολικού συστήματος χωρικής ανάπτυξης που παρουσίαζε η χώρα, καθώς συνέβαλλε στην καταβολή προσπάθειας από πλευράς των πόλεων για την ενδυνάμωση του χωρικού και λειτουργικού ρόλου τους. Ταυτόχρονα έφερε στο προσκήνιο την επιδίωξη για επίτευξη τοπικής οικονομικής ολοκλήρωσης και την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας μεταξύ γειτονικών ή μη κέντρων, με απώτερο στόχο την αναπτυξιακή και λειτουργική τόνωση τόσο των ίδιων μεμονωμένα όσο και της περιφέρειάς τους (Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος, 2006).

Ως φαινόμενο πραγματοποίησε έντονα την εμφάνισή του τις τελευταίες δύο δεκαετίες στην Ευρώπη, στα πλαίσια μιας προσπάθειας από την πλευρά των μεγάλων πόλεων να διαφοροποιηθούν από τις υπόλοιπες μέσω της ιδιαίτερής τους ταυτότητας, να προβληθούν και να υπερισχύσουν εντός του χωρικού πλαισίου αναφοράς τους. Με όρους οικονομικούς ο ανταγωνισμός των πόλεων μεταφράζεται ως η προσπάθεια για την ενίσχυση και προώθηση της τοπικής τους οικονομίας μέσω της προβολής των δυνατών αναπτυξιακών τους σημείων και των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων (Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος, 2006).

Είναι κοινός τόπος πως ως φαινόμενο αποκτά ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις αν συνυπολογίσει κανείς τις επικρατούσες τάσεις για ολοκλήρωση και παγκοσμιοποίηση της αγοράς, οι οποίες δυσχεραίνουν την προσπάθεια από πλευράς κάθε αστικού κέντρου για την διεκδίκηση μιας αξιοπρεπούς θέσης στο σύνολο του παγκόσμιου αστικού συστήματος. Συνεπώς ο ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων έφερε στο προσκήνιο την πολύ σημαντική πραγματικότητα: ότι πέραν των δυνατοτήτων και των πλεονεκτημάτων του εκάστοτε κέντρου, ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει και η ικανότητά

του να προσαρμόζεται και να ανταποκρίνεται μέσα σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο, αναπτύσσοντας έναν αυτόνομο και βιώσιμο μηχανισμό ανάπτυξης.

Σε πρώτη φάση προκειμένου να διεκδικήσει ο εκάστοτε αστικός πόλος μια σημαντική θέση στο διεθνές περιβάλλον, είναι απαραίτητο να υπάρχουν κάποιες βασικές προϋποθέσεις, ικανές να συνεισφέρουν στην περεταίρω ανάπτυξη της ίδιας της περιοχής αρχικά και στη διάχυσή της στο ευρύτερο χωρικό περιβάλλον τελικά (Η. Μπεριάτος, 2003). Ο «κατάλογος» των προϋποθέσεων είναι ιδιαίτερος ευρύς, αλλά δύο από τις πλέον σημαντικές παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω.

Η πρώτη σημαντική προϋπόθεση, προκειμένου να αναρριχηθεί μία πόλη στην κορυφή της πυραμίδας είναι η ύπαρξη ή η δημιουργία μέσω των κατάλληλων αναπτυξιακών παρεμβάσεων υψηλού βιοτικού επιπέδου, πραγματικότητα που συνοδεύεται με την ύπαρξη των κατάλληλων υποδομών που θα βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Δεύτερη σημαντική προϋπόθεση είναι η προώθηση της καινοτομίας, της έρευνας και της ανάπτυξης, κατακτήσεις που ανάγουν την πόλη σε τεχνολογικό ή εκπαιδευτικό κέντρο (Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος, 2006). Έτσι, ενισχύονται ή ακόμη και δημιουργούνται εκ βάθρων τα συγκριτικά εκείνα πλεονεκτήματα που θα εκκινήσουν την περεταίρω αναπτυξιακή διαδικασία στην περιοχή και την ενδυνάμωση τους ρόλου της στο εθνικό και διεθνές πλαίσιο.

Οι παρούσες συγκυρίες, δηλαδή η μείωση των συννοριακών φραγμών και η παγκοσμιοποίηση της αγοράς -που πολλές φορές αποτελεί απειλή για απομονωμένες και αναπτυξιακά αδύναμες περιοχές- σε συνδυασμό με την προσπάθεια αναρρίχησης στο παγκόσμιο αστικό σύστημα, με τη μορφή του ανταγωνισμού, προσανατόλισαν τις πόλεις σε μια προσπάθεια ανάπτυξης διαφόρων μορφών δικτύωσης σε τοπικό, εθνικό ή και διεθνικό επίπεδο και στη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας μεταξύ τους, για την εμφάνιση πολλαπλασιαστικών αναπτυξιακών οφελών.

Προκειμένου λοιπόν το εκάστοτε αστικό σύστημα αφενός να ανταποκριθεί στις ραγδαίως μεταβαλλόμενες συνθήκες που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο κόσμο και αφετέρου να αντιμετωπίσει άμεσα και αποτελεσματικά τα προβλήματα των τοπικών κοινωνιών, κρίθηκε ιδιαίτερος σκόπιμη και σημαντική η δημιουργία δικτύων συνεργασίας και συμπληρωματικότητας για την από κοινού αντιμετώπιση των

αδυναμιών και την χάραξη κοινών πολιτικών προώθησης του τοπικού χαρακτήρα και εκκίνησης της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Πέραν των οικονομικών εξελίξεων, η βελτίωση των υποδομών μεταφοράς, η οποία έθεσε τις βάσεις για την αύξηση των μετακινήσεων και την εμφάνιση ημερήσιων συστημάτων, η αλματώδης αστικοποίηση και ο μετασχηματισμός των αγροτικών περιοχών -με αποτέλεσμα την συσσώρευση ανθρώπινου δυναμικού, λειτουργιών και δραστηριοτήτων στα αστικά κέντρα- αποτέλεσαν επιπλέον συνθήκες που ενίσχυσαν τις τάσεις ανάπτυξης συνεργασιών τόσο μεταξύ αστικών κέντρων, όσο και μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου (Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος, 2006). Στην εμφάνιση σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των πόλεων συνηγόρησε το γεγονός ότι η ύπαρξη χωρικής συσχέτισης έχει τη δυνατότητα να φέρει στο προσκήνιο μια νέα δυναμική με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις όσον αφορά την τοπική ανάπτυξη, καθιστώντας ευκολότερη τη διάχυση της ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή και την ενδυνάμωση του χωρικού συνόλου σε διάφορα επίπεδα και τομείς.

Επιπρόσθετα, η ανάπτυξη συνεργασιών συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη επίλυση των τοπικών προβλημάτων, την προώθηση συλλογικών και στοχευμένων αναπτυξιακών πολιτικών – δράσεων και τη χάραξη διαφανών και αποτελεσματικών στρατηγικών χωρικής βελτίωσης, που σε συνδυασμό με την ανάμιξη τόσο των τοπικών αρχών όσο και των τοπικών κοινωνιών στην αναπτυξιακή διαδικασία, συμβάλλουν στην ταχύτερη ενδυνάμωση και τόνωση της ευρύτερης περιοχής.

2.2 Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ/ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

2.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ: Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Η Ελλάδα τόσο λόγω της ιδιαίτερης γεωγραφικής της θέσης, καθώς βρίσκεται σε απόσταση από τα δυναμικά αστικά κέντρα της Ευρώπης, όσο και λόγω των διαφορετικών πρακτικών χωρικής οργάνωσης που διαχρονικά ακολούθησε, χαρακτηρίζεται γενικά από μια αδυναμία προσαρμογής στις ευρωπαϊκές πρακτικές σχεδιασμού. Άλλωστε, η φύση του αστικού συστήματος στην χώρα υπήρξε τέτοια, που συχνά λειτουργούσε ως τροχοπέδη στην υιοθέτηση και ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών χωροταξικών αρχών και διαπιστώσεων.

Φυσικό επακόλουθο μιας τέτοιας πραγματικότητας είναι να καθίσταται σε πολλές περιπτώσεις αδύνατο για την χώρα να επηρεάσει ή συμβαδίσει με τις ευρωπαϊκές χωρικές εξελίξεις. Αν και την τελευταία δεκαετία έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στον τομέα του εθνικού σχεδιασμού, παρόλα αυτά, η απουσία στρατηγικής αντίληψης κατά τη διαδικασία οργάνωσης του αστικού συστήματος, η μη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων κάθε περιφέρειας της ελληνικής επικράτειας και η έλλειψη συμμετοχής από πλευράς των χαμηλότερων επιπέδων χωρικού σχεδιασμού κατά τη διαδικασία της χωροταξικής οργάνωσης, έχουν εύλογα στοιχίσει στην αποτελεσματικότητα της δομής αστικής ανάπτυξης που παρουσιάζει (Η. Μπεριάτος, 1994).

Σε εθνικό επίπεδο, η κεντρική διοίκηση έχει αναλάβει την αποκλειστική ευθύνη για τον χωρικό σχεδιασμό βάσει συνταγματικής κατοχύρωσης, με αποτέλεσμα να προκύπτει η υποχρέωση από πλευράς των περιφερειακών ή τοπικών αρχών να υπόκεινται στις επιλογές σχεδιασμού του κράτους και να τις ακολουθούν. Στα πλαίσια, ωστόσο, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της εδαφικής συνοχής, αρκετές μελέτες που έχουν κατά καιρούς διεξαχθεί, υπερτονίζουν την αξία της ύπαρξης μιας διευρυμένης και ενωμένης Ευρώπης με κοινά αναπτυξιακά οράματα και στρατηγικές χωρικής και οικονομικής ανάπτυξης

(http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24401_el.htm).

Το ζήτημα της κατάστασης μιας ενιαίας χωρικής στρατηγικής για την εξασφάλιση και

επιτάχυνση της οικονομικής/κοινωνικής ανάπτυξης είναι μεγίστης σημασίας για την ΕΕ και πρέπει να απασχολήσει σημαντικά τους φορείς σχεδιασμού κάθε χώρας.

Στο πλαίσιο της επίτευξης του στόχου για την χωρική ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών πολιτικών και την παγίωση της ευρωπαϊκής εδαφικής και κοινωνικής συνοχής, η συνεργασία των αρμόδιων φορέων αποκτά ολοένα αυξανόμενη σημασία για την Ελλάδα, η οποία ως κράτος – μέλος της ΕΕ οφείλει να ανταποκρίνεται στις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με τις τομεακές πολιτικές και τη βιώσιμη διαχείριση του χώρου εν γένει.

Για τους παραπάνω λόγους τα εθνικά χωροταξικά θεσμικά κείμενα -ΓΠΧΣΑΑ και τα ΠΠΧΣΑΑ- πρακτικά περιλαμβάνουν στις προτεινόμενες αρχές τους τις βασικές ευρωπαϊκές διαπιστώσεις και κατευθύνσεις σχετικά με τον ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό και την προώθηση της ισόρροπης εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως κατά την σύνταξή τους, πέρα από την ενσωμάτωση των εθνικών προγραμμάτων, αρχών, στρατηγικών και πολιτικών χωρικής ανάπτυξης, ως ένα βαθμό απασχόλησε και η υποχρέωση για την εναρμόνισή τους με τους γενικούς και επιμέρους στόχους που θέτουν συγκεκριμένα ντοκουμέντα, όπως για παράδειγμα το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (ΕΣΠΑ) αλλά και το ΣΑΚΧ με τις προτεινόμενες αρχές του περί πολυκεντρικής και αειφόρου ανάπτυξης.

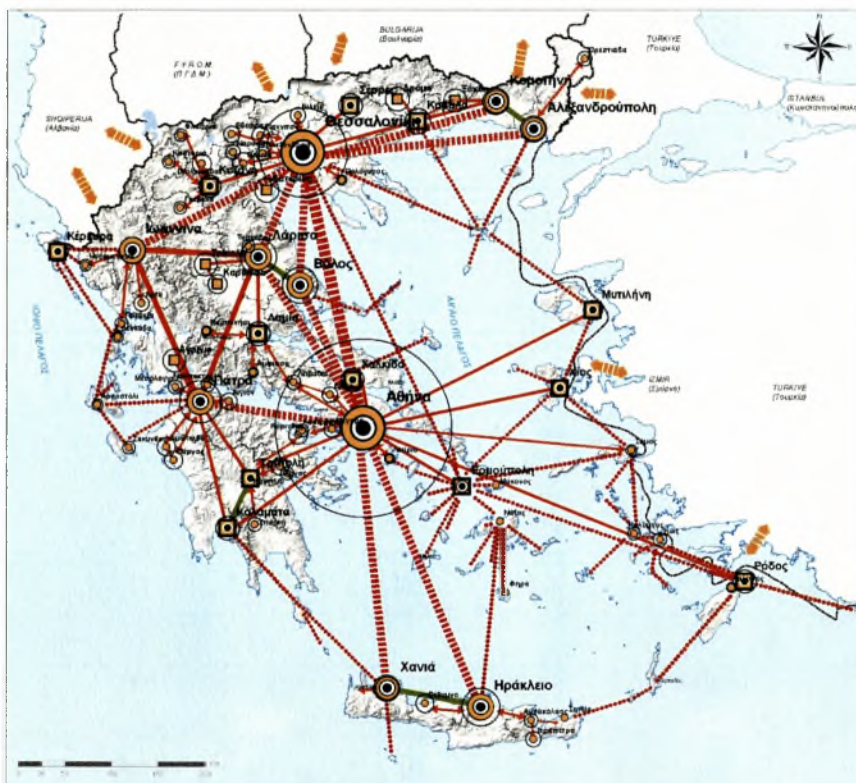
Το ΕΣΠΑ 2007-2013, το οποίο είναι το μέσο υλοποίησης και χρηματοδότησης του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας σήμερα και ντοκουμέντο με χωρική διάσταση, στα πλαίσια της βιωσιμότητας και της αειφόρου διαχείρισης του περιβάλλοντος προτείνει πόλους και άξονες ανάπτυξης για την ενδυνάμωση της περιφερειακής και εθνικής ανταγωνιστικότητας. Λίγο πιο συγκεκριμένα αναφέρει:

η βιώσιμη αστική ανάπτυξη επικεντρώνεται στο σύνολο των αστικών κέντρων της χώρας και στους οικισμούς με αστικές λειτουργίες, όπως οι πρωτεύουσες των νομών και τα αστικά κέντρα της υπαίθρου. Η βιωσιμότητα των συγκεκριμένων κέντρων αναφέρεται τόσο στην λειτουργικότητά τους με την έννοια της αντιμετώπισης των ελλείψεων, που πολλά από αυτά παρουσιάζουν ως προς τις υποδομές τους, όσο και στην οικονομική τους βιωσιμότητα με την έννοια ενός ανταγωνιστικού παραγωγικού προτύπου σε συνδυασμό με την αποτελεσματική διοίκησή τους. Η συνοχή του χώρου και η βιώσιμη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη ορίζεται ως ο μακροπρόθεσμος στόχος των ελληνικών πόλεων....
(www.espa.gr)

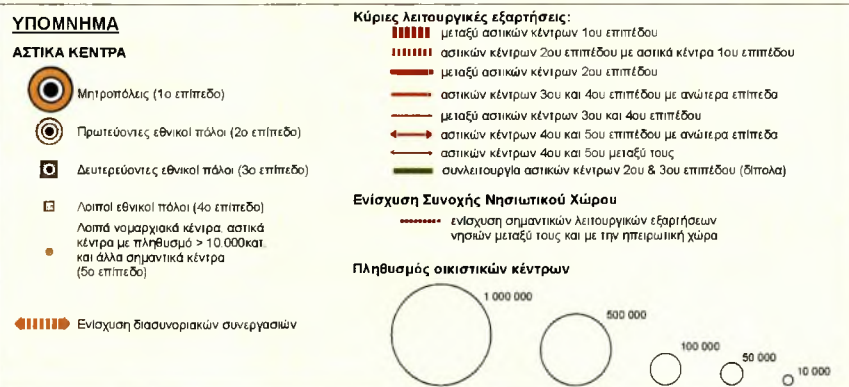
Επομένως το εν λόγω αναπτυξιακό ντοκουμέντο υιοθετεί μια στρατηγική ανάπτυξης των αστικών κέντρων που αναπτύσσεται ως συνδυασμός των επιδιώξεων για πολυκεντρική οργάνωση, για ενίσχυση των τάσεων δικτύωσης μεταξύ των αστικών κέντρων και για αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων με την παράλληλη επιδίωξη για την αναβάθμιση των υποδομών και τον περιορισμό της αστικής διάχυσης.

Όσον αφορά τον χωροταξικό σχεδιασμό σε εθνικό επίπεδο, αυτός πραγματοποιείται βάσει του ΓΠΧΣΑΑ το οποίο στο σύνολό του θέτει ως βασική επιδίωξη τον στρατηγικό και ισόρροπο χωρικό σχεδιασμό της ελληνικής επικράτειας και τον συντονισμό των επιμέρους τομεακών πολιτικών.

Χάρτης 2.2.1.1: Η αποτύπωση του μοντέλου της πολυκεντρικής ανάπτυξης στην Ελλάδα από το ΓΠΧΣΑΑ

Χάρτης 8.1: Πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη

Πηγή: ΓΠΧΣΑΑ, 2008

Έτσι, κατά τη διαδικασία σύνταξης του ΓΠΧΣΑΑ, η Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης έλαβε υπόψη της και ενσωμάτωσε την ευρωπαϊκή επιταγή και επιδίωξη για την ενίσχυση της πολυκεντρικής χωρικής οργάνωσης και της συνεργασίας μεταξύ των κρατών – μελών στα πλαίσια της ευρωπαϊκής χωροταξίας. Το ντοκουμέντο πραγματοποιεί αναφορές στην ευρωπαϊκή αρχή για την πολυκεντρικότητα, τη βιωσιμότητα και την αειφορία και προβάλλει την ανάγκη ενίσχυσης της εδαφικής συνοχής τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου τελικά να τονωθεί η δυναμική της Ελλάδας στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Έτσι, παρέχονται κατευθύνσεις σχετικά με την «ενθάρρυνση, υπό το πρίσμα της διεθνούς και ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας, της ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ πόλεων, τόσο σε εθνική όσο και σε ευρωπαϊκή κλίμακα, στους τομείς της κοινωνίας, της γνώσης, της ποιότητας και της τεχνολογίας...». Όπως αναφέρεται στην παρουσίαση των στρατηγικών οργάνωσης του εθνικού χώρου

βασική στρατηγική επιλογή του Γενικού Πλαισίου αποτελεί η υιοθέτηση ενός προτύπου βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης, βασισμένου στη συγκρότηση πλέγματος πόλων και αξόνων ανάπτυξης, που θα ενισχύει την ανταγωνιστική παρουσία της χώρας στο διεθνές περιβάλλον και θα προωθεί την κοινωνική και οικονομική συνοχή, με διάχυση της ανάπτυξης στο σύνολο του εθνικού χώρου, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Στα ίδια πλαίσια κινούνται και τα ΠΠΧΣΑΑ, τα οποία μέσω της εναρμόνισής τους με το υπερκείμενο ΓΠΧΣΑΑ εξειδικεύουν τις βασικές εθνικές προτεραιότητες και επιλογές σχεδιασμού στο επίπεδο της περιφέρειας και παράλληλα προωθούν την ισόρροπη, βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη, υπακούοντας στην ευρωπαϊκή αρχή για πολυκεντρικότητα.

Συμπερασματικά παρατηρείται πως οι προτεινόμενες κατευθύνσεις των εθνικών χωροταξικών κειμένων για την οργάνωση του ελληνικού χώρου, διαπνέονται από τις αρχές περί αειφορίας και ισόρροπης ανάπτυξης με παράλληλο σεβασμό στο περιβάλλον και τις επιταγές για την προστασία του. Στο επίκεντρο τίθεται η διάχυση της αναμενόμενης ανάπτυξης σε όλη την επικράτεια της χώρας και προς αυτή την κατεύθυνση προωθείται η δημιουργία εταιρικών και συμπληρωματικών σχέσεων μεταξύ πόλης και υπαίθρου –βασική συνιστώσα του πολυκεντρικού μοντέλου χωρικής οργάνωσης- με την τελευταία να αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στην εκκίνηση και διάχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας αλλά και μεταξύ αστικών κέντρων (δίπολα/τρίπολα).

Η προαναφερθείσα ανάδυση διπολικών και τριπολικών συστημάτων αστικής ανάπτυξης πρέπει να καταγραφεί πως, ως γνώριμη και διαδεδομένη πρακτική ενίσχυσης της επιθυμητής πολυκεντρικής οργάνωσης, υιοθετείται και από τα τρία θεσμικά ντοκουμέντα που παρατέθηκαν. Στην παρούσα διπλωματική εργασία, ωστόσο, καταγράφονται οι προτεινόμενοι αστικοί συνασπισμοί μεταξύ πόλων που αποτελούν έδρα Περιφέρειας, έδρα Περιφερειακής Ενότητας (πρώην Νομός) και έδρα Καλλικράτειου Δήμου όπως επίσης και μεταξύ πόλων που αποτελούσαν έδρα Καποδιστριακού Δήμου, όπως θα παρουσιαστεί εκτενώς στην συνέχεια.

Παρά την κοινή ως ένα βαθμό αντιμετώπιση του ζητουμένου για ισόρροπη ανάπτυξη μέσω της ίδιας χωροταξικής επιλογής, πρέπει να αναφερθεί πως τροχοπέδη στην προσπάθεια συντονισμού των κοινοτικών και εθνικών πολιτικών για έναν ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό έχουν διαχρονικά τεθεί τόσο η μη συσχέτιση όσο και οι αντιφάσεις σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως για παράδειγμα σχετικά με τους πόλους ανάπτυξης) κυρίως μεταξύ του ΕΣΠΑ 2007-2013 και του ΓΠΧΣΑΑ. Συνεπώς μια πρώτη παρατήρηση είναι πως δεν διαπιστώνεται απόλυτη συμφωνία σε βασικές επιλογές και πρακτικές χωρικής οργάνωσης, με αποτέλεσμα ενδεχομένως τελικά να υπονομεύεται ο στόχος για συντονισμένη και αποτελεσματική χωρική οργάνωση.

Επιπρόσθετα βασικές αδυναμίες του συστήματος σχεδιασμού της Ελλάδας, όπως το ότι δεν διέπεται από ένα σαφές στρατηγικό χωροταξικό και αναπτυξιακό πλαίσιο και ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται από το εγγενές πρόβλημα της ανυπαρξίας συντονισμού μεταξύ των διαφόρων αρχών και υπηρεσιών σχεδιασμού παρά την ύπαρξη πληθώρας νόμων και εργαλείων πολιτικής, έχουν αποδυναμώνει τις ευρωπαϊκές και εθνικές επιδιώξεις για έναν ολοκληρωμένο και βιώσιμο χωρικό σχεδιασμό. Ταυτόχρονα η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των εκάστοτε φορέων χάραξης των πολιτικών έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις κατευθύνσεις τόσο του ΣΑΚΧ όσο και της Εδαφικής Ατζέντας για εδαφική συνοχή, συνθέτοντας συχνά ένα αναπτυξιακά και χωροταξικά μειονεκτικό περιβάλλον.

2.2.2 ΤΟ ΕΣΠΑ 2007 – 2013: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.2.2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 ως αναπτυξιακό ντοκουμέντο με χωρική διάσταση προτείνει, στα πλαίσια της βιωσιμότητας και της αειφόρου διαχείρισης του περιβάλλοντος, πόλους και άξονες ανάπτυξης για την ενδυνάμωση της περιφερειακής και εθνικής ανταγωνιστικότητας. Η στρατηγική αστικής ανάπτυξης που αρθρώνεται από το ΕΣΠΑ αναπτύσσεται ως συνδυασμός των επιδιώξεων για πολυκεντρικότητα, ενίσχυση των δικτύων μεταξύ των κέντρων, αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων και αντιμετώπιση των διαρθρωτικών τους προβλημάτων (www.espa.gr).

Κατά την επιλογή των προαναφερθέντων αστικών κέντρων και πόλων ανάπτυξης ελήφθησαν υπόψη συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία αφορούν (www.espa.gr):

1. το πληθυσμιακό μέγεθος των πόλεων και την πληθυσμιακή τους δυναμική
2. τη θέση των πόλεων σε σχέσεις με τους υπάρχοντες και επιδιωκόμενους άξονες ανάπτυξης
3. τη διοικητική σημασία των πόλεων
4. την ύπαρξη υποδομών έρευνας και υγείας
5. τη δομή καθώς και τη δυναμική του παραγωγικού προτύπου και των δραστηριοτήτων
6. την ύπαρξη δικτύων με γειτονικούς αστικούς πόλους

Η μεθοδολογία αξιολόγησης των αστικών κέντρων συνέβαλλε στο να προταθεί η ανάδυση κύριων διπολικών και τριπολικών αστικών συστημάτων σε επίπεδο χώρας για την περαιτέρω ενδυνάμωση της αναπτυξιακής διαδικασίας, την προώθηση της εθνικής οικονομικής ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής και τον περιορισμό των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων, όπως παρουσιάζεται αμέσως παρακάτω.

2.2.2.2 ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΠΟΛΑ - ΤΡΙΠΟΛΑ

Πίνακας 2.2.2.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΕΣΠΑ 2007 - 2013

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΣΠΑ
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	-
Περιφέρεια Πελοποννήσου	-
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	-
Περιφέρεια Θεσσαλίας	Λάρισα – Βόλος
Περιφέρεια Ηπείρου	-
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	-
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	Καβάλα – Δράμα – Ξάνθη
	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	-
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	-
Περιφέρεια Κρήτης	Ηράκλειο – Χανιά
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	-

Πηγή: ΕΣΠΑ 2007-2013, ίδια επεξεργασία

Μία πρώτη παρατήρηση που προκύπτει είναι πως ο κατάλογος των διπολικών / τριπολικών συστημάτων αστικής ανάπτυξης που προτείνεται να αναδυθούν από το εν λόγω ντοκουμέντο, χαρακτηρίζεται ως σχετικά μικρός και αφορά κυρίως τον συνασπισμό μεταξύ των βασικών, μεγαλύτερων και ως ένα βαθμό αναπτυγμένων αστικών κέντρων της χώρας, όπως φαίνεται και στον αντίστοιχο πίνακα. Μάλιστα, τα περισσότερα από τα κέντρα που εμπλέκονται ανήκουν στον «αναπτυξιακό άξονα S» της χώρας (Αλεξανδρούπολη, Καβάλα, Βόλος, Λάρισα), πραγματικότητα που δηλώνει πως επιλέγονται σκόπιμα και εύλογα, καθώς διαθέτουν ήδη ένα επίπεδο ολοκλήρωσης και ένα αναπτυξιακό υπόβαθρο, του οποίου η δυναμική δύναται να ενισχυθεί περαιτέρω και να υποστηρίξει νέες λειτουργίες τοπικής και εθνικής εμβέλειας. Έτσι, λόγω της ήδη υπάρχουσας δυναμικής τους, διαθέτουν τις βάσεις για την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης αρχικά και τη διάχυση αυτής στην ευρύτερη περιοχή, με επιθυμητό αποτέλεσμα την αναπτυξιακή ενίσχυση όλης της ελληνικής επικράτειας και την παγίωση της εδαφικής συνοχής.

Μία τέτοια πρακτική σχεδιασμού, ωστόσο, αν και θέτει τις βάσεις για την εκκίνηση, ενίσχυση και διάχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας, παράλληλα «αποκλείει» τη συμμετοχή νέων αναδυόμενων πόλων στο πολυκεντρικό μοντέλο οργάνωσης που επιδιώκεται να προκύψει και περιορίζει την εμπλοκή τους στην επιθυμητή μακροπρόθεσμη ευημερία της ευρύτερης περιοχής. Συνεπώς, άλλες αστικές περιοχές με συγκριτικά πλεονεκτήματα και αναπτυξιακές προοπτικές παραμένουν «ανεκμετάλλευτες» και δεν νοούνται ως μοχλοί του συστήματος ανάπτυξης.

Επιπλέον γίνεται αντιληπτό πως οι προτεινόμενοι αστικοί συνασπισμοί δεν κατανέμονται ισόρροπα, ούτε παρουσιάζουν σημαντική διασπορά στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας, αλλά καλύπτουν μερικό μόνο τμήμα της και κυρίως το χερσαίο (με εξαίρεση την περιφέρεια Κρήτης). Επομένως, πρόκειται για κατεύθυνση που θα επιφέρει ένα μάλλον πολωμένο μοντέλο χωρικής ανάπτυξης, το οποίο ίσως να έρχεται σε αντίθεση με τις επιδιωκόμενες αρχές περί πολυκεντρικότητας, βιωσιμότητας, συνοχής και εταιρικής σχέσης πόλης και υπαίθρου.

Χάρτης 2.2.2.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από το ΕΣΠΑ 2007 – 2013

Πηγή: ΕΣΠΑ 2007-2013, ίδια επεξεργασία

Ενδεχόμενη αιτία των παραπάνω διαπιστώσεων, που επεξηγεί και τον τρόπο που το ΕΣΠΑ 2007 – 2013 αντιμετωπίζει την «χωρική μετάφραση» της έννοιας πολυκεντρικότητα, είναι ότι απευθυνόμενο σε εθνική κλίμακα υιοθετεί μια πιο στρατηγική και ενδεχομένως «αφαιρετική» θεώρηση του χώρου και των μελλοντικών προοπτικών του για ανάπτυξη. Μάλιστα πρέπει να σημειωθεί ότι οι προτεινόμενες κατευθύνσεις του, λόγω της ίδιας της φύσης του ντοκουμέντου καθώς αποτελεί το μέσο υλοποίησης και χρηματοδότησης του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας, έχουν περισσότερο αναπτυξιακή παρά χωροταξική χροιά και προσανατολισμό.

Επομένως, προβαίνει στην ανάδειξη και περαιτέρω ενδυνάμωση των ήδη ανεπτυγμένων και λειτουργικά ισχυρών αστικών πόλων που πληρούν τα κριτήρια επιλογής που προαναφέρθηκαν, για να εμφανιστούν άμεσα πολλαπλασιαστικά οφέλη. Με τον τρόπο αυτό, συμπερασματικά, τίθενται οι βάσεις για την διάχυση της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο αρχικά και σε εθνικό τελικά, συνεισφέροντας σε μακροχρόνιο ορίζοντα στην ενίσχυση της εδαφικής και κοινωνικής συνοχής και της ευημερίας.

2.2.3 ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΣΑΑ: ΥΙΟΘΕΤΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.2.3.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

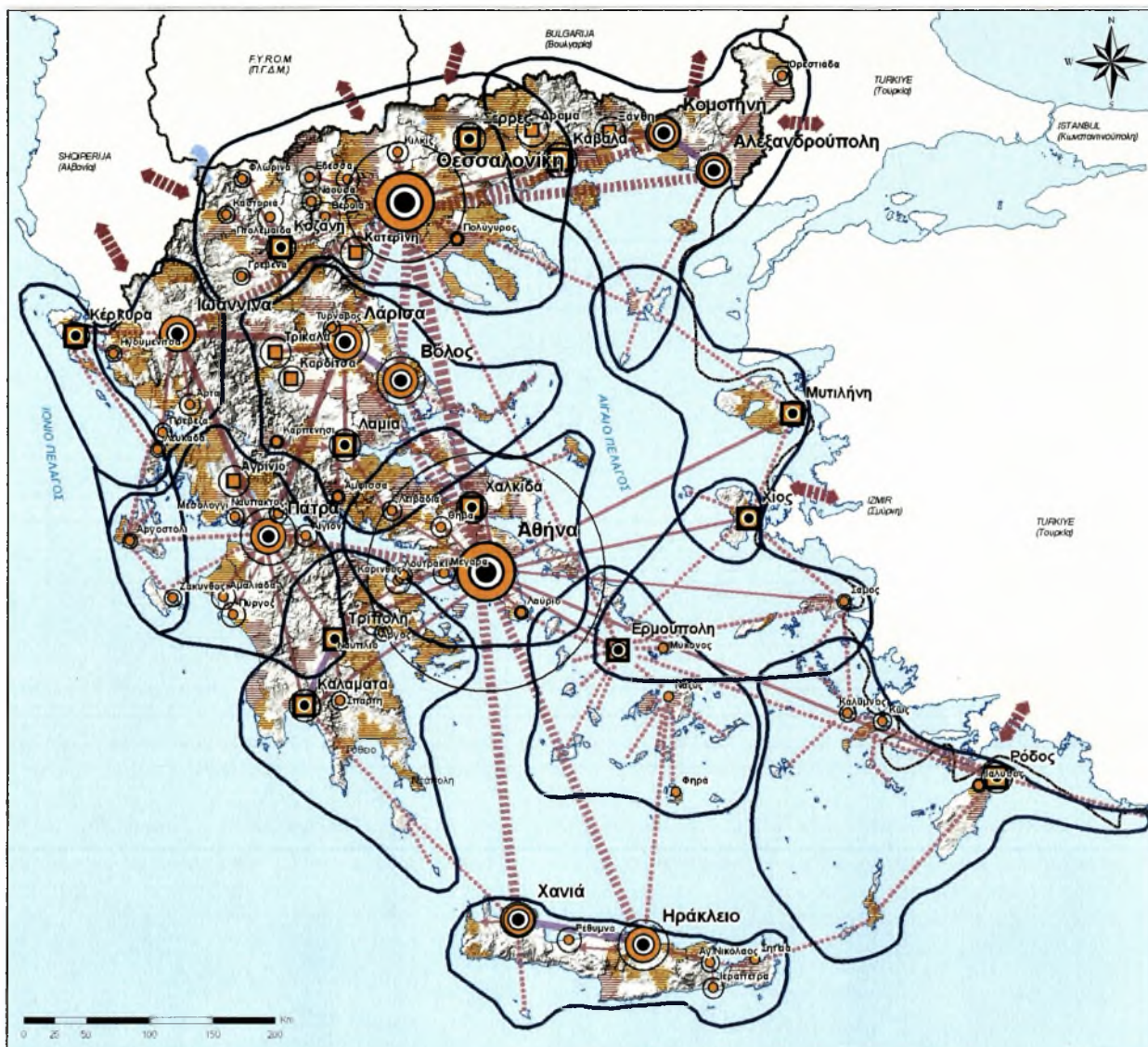
Το ΓΠΧΣΑΑ, ως το βασικό εργαλείο ανάπτυξης, σχεδιασμού και χωρικής οργάνωσης της Ελλάδας, όσον αφορά την ανάλυση του διαχρονικά υφιστάμενου μοντέλου αστικής ανάπτυξης, προβαίνει στη διαπίστωση πως

...ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '70, το αστικό σύστημα της χώρας μετεξελίσσεται αργά σε ολιγοπολικό (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Ηράκλειο) ενώ κεντρικός παραμένει ο ρόλος των δύο μητροπολιτικών αστικών σχηματισμών που έχουν δημιουργήσει μια σημαντική σε έκταση ενδοχώρα από λειτουργική και οικονομική άποψη, με την Αθήνα να κατέχει τον πρώτο λόγο (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

«Σταθμοί» στη διατύπωση των χωροταξικών του προτάσεων είναι η επιδιωκόμενη ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας, μέσω της συνεκτίμησης τόσο της ανάγκης για την επέκταση των εθνικών δράσεων σε άλλες χώρες του άμεσου γεωγραφικού της περιγύρου -με στόχο τη βελτίωση/σύσφιξη των συνεργασιών- όσο και των πολιτικών της ΕΕ για τη συνοχή, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την απασχόληση, την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, την ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία κ.α.

Εστιάζοντας στη σημερινή χωροταξική πραγματικότητα, διαπιστώνει πως ενώ ως κύριοι εθνικοί πόλοι ανάπτυξης παραμένουν τα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης -καθώς συγκεντρώνουν διοικητικές υπηρεσίες και υποδομές εθνικής εμβέλειας- παράλληλα εμφανίζονται προοπτικές για μια πιο αποκεντρωμένη χωρική οργάνωση σε εθνικό επίπεδο. Μια τέτοια επιδίωξη δεν χαρακτηρίζεται ουτοπική, διότι στο ντοκουμέντο καταγράφεται η ύπαρξη ενός διευρυμένου δικτύου μικρών και μεσαίων αστικών πόλων, οι οποίοι στηρίζουν και αναμένεται να στηρίξουν περαιτέρω την οργάνωση των μικρότερων οικισμών της χώρας, συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο στην εδραίωση της εταιρικής σχέσης πόλης – υπαίθρου καθώς και στην επίλυση των καίριων ζητημάτων σχετικά με την συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Χάρτης 2.2.3.1: Η προώθηση της εταιρικής σχέσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου από το ΓΠΧΣΑΑ

Χάρτης 8.2: Εταιρική σχέση πόλης - υπαίθρου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

- Μητροπόλεις (1ο επίπεδο)
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι (2ο επίπεδο)
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι (3ο επίπεδο)
- Λοιποί εθνικοί πόλοι (4ο επίπεδο)
- Λοιπά νομαρχιακά κέντρα, αστικά κέντρα με πληθυσμό >10.000κατ. και άλλα σημαντικά κέντρα (5ο επίπεδο)

ΟΤΑ ΜΕ ΗΜΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

- 5.000 - 10.000κατ.
- 2.000 - 5.000κατ.

ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΠΟΛΗΣ - ΥΠΑΙΘΡΟΥ

- Χωρικές ενότητες βασισμένες στη συνεργασία αστικών, ημιαστικών & λοιπών οικισμών
- Ενίσχυση διασυνοριακών συνεργασιών

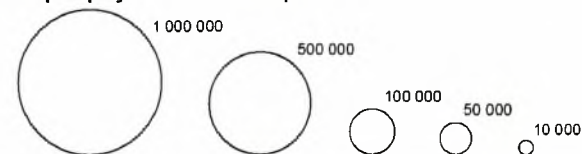
Κύριες λειτουργικές εξαρτήσεις αστικών κέντρων:

- μεταξύ αστικών κέντρων 1ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 2ου επιπέδου με αστικά κέντρα 1ου επιπέδου
- μεταξύ αστικών κέντρων 2ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 3ου και 4ου επιπέδου με ανώτερα επίπεδα
- μεταξύ αστικών κέντρων 3ου και 4ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 4ου και 5ου επιπέδου με ανώτερα επίπεδα
- αστικών κέντρων 4ου και 5ου επιπέδου μεταξύ τους
- συνλειτουργία αστικών κέντρων (δίπολο)

Ενίσχυση συνοχής νησιωτικού χώρου

- ενίσχυση σημαντικών λειτουργικών εξαρτήσεων νησιών μεταξύ τους και με την ηπειρωτική χώρα

Πληθυσμός οικιστικών κέντρων

Πηγή: ΓΠΧΣΑΑ, 2008

Σε απόλυτη σύμπτωση με τις παραπάνω επιδιώξεις διαμορφώνονται και οι τιθέμενοι σκοποί του ντοκουμέντου, οι οποίοι περιλαμβάνουν:

1. Την προώθηση της αειφόρου και συνολικά ανταγωνιστικής ανάπτυξης
2. Τη διασφάλιση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής
3. Την κατοχύρωση της προστασίας του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος
4. Την αναβάθμιση του ρόλου της χώρας σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα
5. Την υποχρέωση εναρμόνισης με το ΕΣΠΑ 2007- 2013 και άλλα εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα και
6. Τον συντονισμό των επιμέρους πολιτικών

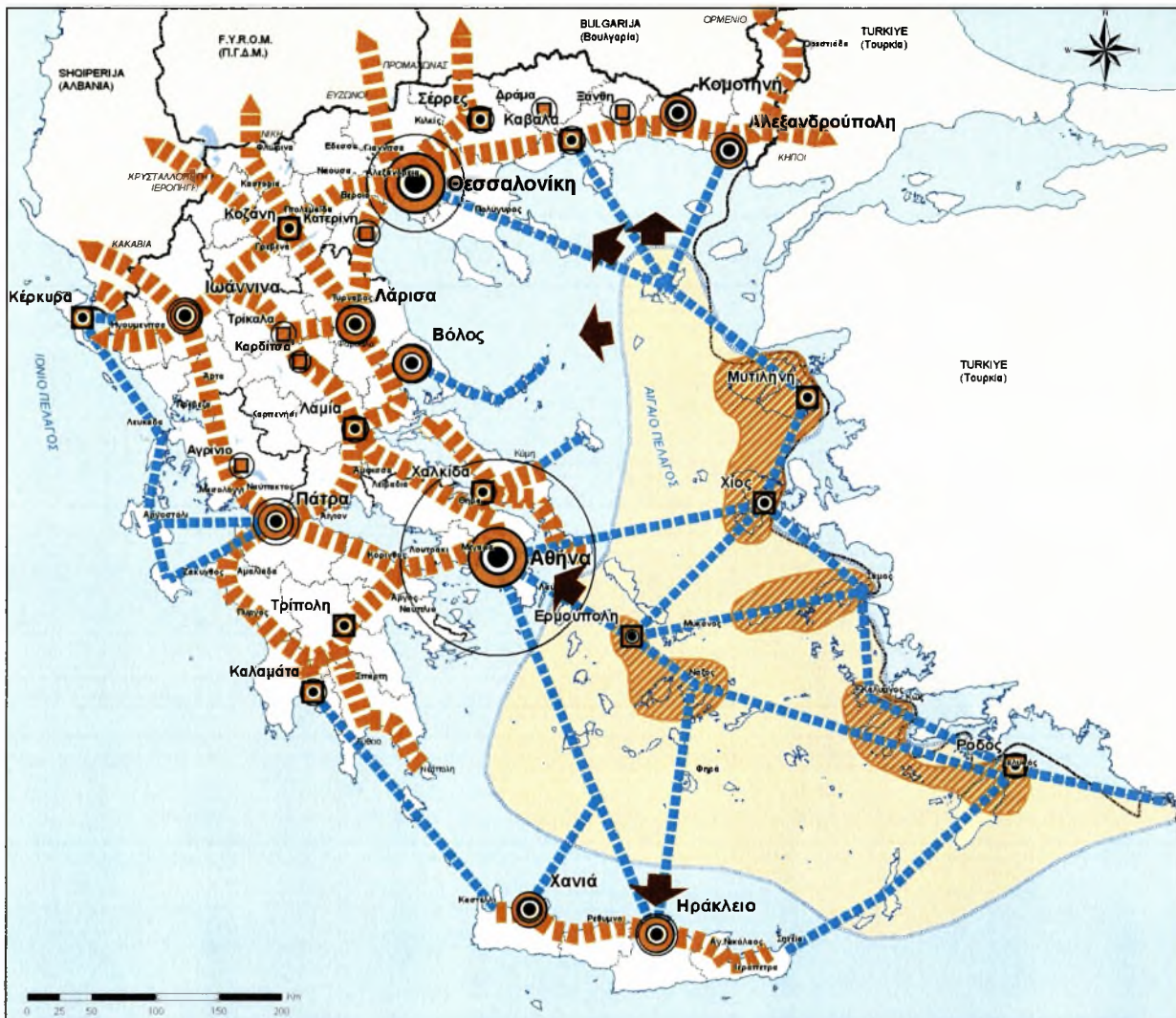
Στην προσπάθεια ανταπόκρισης στις νέες κοινοτικές και εθνικές προκλήσεις και διαπιστώσεις, όσον αφορά την αναπτυξιακή και χωροταξική πολιτική της χώρας, το ΓΠΧΣΑΑ παρέχει στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική οργάνωσή της, επικεντρώνοντας τις προσπάθειες στη δημιουργία μιας αειφόρου εθνικής αναπτυξιακής δομής που θα ενθαρρύνει την οικονομική, κοινωνική, περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και την ευημερία.

Βασιζόμενο στο γνωστό τρίπτυχο στόχων της κοινοτικής πολιτικής (οικονομία – κοινωνία – περιβάλλον) θέτει στο επίκεντρο τη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου που θα ενισχύει την κοινωνική και οικονομική συνοχή και την εθνική ανάπτυξη και παρέχει κατευθύνσεις σχετικά με την «ενθάρρυνση, υπό το πρίσμα της διεθνούς και ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας, της ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ πόλεων, τόσο σε εθνική όσο και σε ευρωπαϊκή κλίμακα, στους τομείς της κοινωνίας, της γνώσης, της ποιότητας και της τεχνολογίας...» (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Όπως αναφέρεται στην παρουσίαση των στρατηγικών οργάνωσης του εθνικού χώρου

βασική στρατηγική επιλογή του Γενικού Πλαισίου αποτελεί η υιοθέτηση ενός προτύπου βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης, βασισμένου στη συγκρότηση πλέγματος πόλων και αξόνων ανάπτυξης, που θα ενισχύει την ανταγωνιστική παρουσία της χώρας στο διεθνές περιβάλλον και θα προωθεί την κοινωνική και οικονομική συνοχή, με διάχυση της ανάπτυξης στο σύνολο του εθνικού χώρου, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Χάρτης 2.2.3.2: Πλέγμα προτεινόμενων πόλων και αξόνων ανάπτυξης στην Ελλάδα από το ΓΠΧΣΑΑ

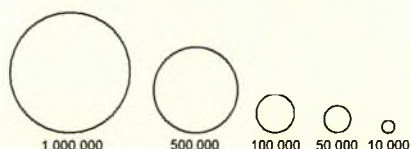
Χάρτης 5: Πύλες - Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύουσες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύουσες εθνικοί πόλοι
- Λοιποί εθνικοί πόλοι

**ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001**

ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Κύριοι χερσαίοι άξονες ανάπτυξης
- Θαλάσσιοι άξονες σύνδεσης

**ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ
ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΓΜΑ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ**

- Περιοχή νησιωτικού πολυπολικού συμπλέγματος
- Κύριες αναπτυξιακές ενότητες
- Εξωτ.: κύριες λειτουργικές συνδέσεις με ηπειρωτική χώρα & Κρήτη.

*Πηγή: ΕΣΥΕ - Απογραφή 2001

Επομένως, προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης της περιφερειακής ανάπτυξης, του περιορισμού των ανισοτήτων ανάπτυξης και της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της εθνικής επικράτειας σφαιρικά, διαφαίνεται επιτακτική η ενίσχυση της πολυκεντρικής, αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης της χώρας, με την παράλληλη διαφύλαξη της επιταγής για την προστασία των ευαίσθητων πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος εν γένει. Με τον τρόπο αυτό, πέραν του ότι παγιώνεται μια στρατηγική και οργανωμένη θεώρηση του εθνικού χώρου, παράλληλα παρέχεται ένα συνεκτικό πλαίσιο κατευθύνσεων για τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού.

Άλλοι στόχοι που αναμένεται να επιτευχθούν μέσω του πολυκεντρικού προτύπου αστικής οργάνωσης αφορούν την αναβάθμιση του ρόλου της χώρας σε διεθνές, ευρωπαϊκό, μεσογειακό και βαλκανικό επίπεδο και την ενδυνάμωση της χωρικής συνοχής σε τοπικό και εθνικό. Σύμφωνα με το ντοκουμέντο η παραπάνω επιδίωξη είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με την προώθηση και εφαρμογή της αποκεντρωμένης και αειφόρου οργάνωσης της χώρας, που θα αποτελέσει τη λύση σε κάθε πρόβλημα σχετικό με αναπτυξιακές υστερήσεις και περιφερειακές διαρθρωτικές ανισότητες (ΓΠΧΣΑΑ, 2008). Προς την κατεύθυνση αυτή υιοθετεί με την σειρά του την πρακτική ανάδυσης διπολικών και τριπολικών συστημάτων χωρικής οργάνωσης, όπως παρουσιάζεται αμέσως παρακάτω.

2.2.3.2 ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΠΟΛΑ – ΤΡΙΠΟΛΑ

Πίνακας 2.2.3.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΓΠΧΣΑΑ

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΓΠΧΣΑΑ
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	-
Περιφέρεια Πελοποννήσου	Τρίπολη – Καλαμάτα
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Αγρίνιο – Μεσολόγγι
	Πύργος – Αμαλιάδα
Περιφέρεια Θεσσαλίας	Λάρισα – Βόλος
	Τρίκαλα – Καρδίτσα
Περιφέρεια Ηπείρου	Αρτα – Πρέβεζα
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	-
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	Καβάλα - Δράμα - Ξάνθη
	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	Λέσβος – Χίος

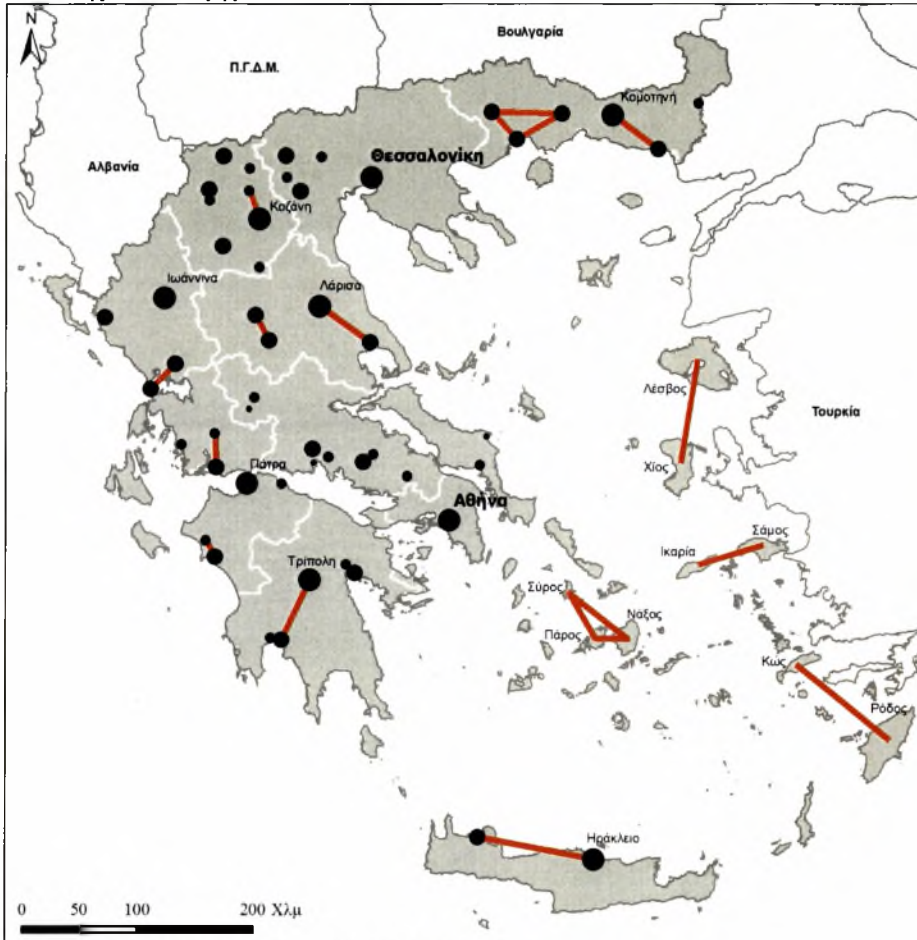
	Σάμος – Ικαρία
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	Ρόδος – Κως
	Σύρος – Πάρος – Νάξος
Περιφέρεια Κρήτης	Ηράκλειο – Χανιά
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	-

Πηγή: ΓΠΧΣΑΑ (2008), ίδια επεξεργασία

Αυτό που καθίσταται εξαρχής αντιληπτό είναι η παρατήρηση πως τα προτεινόμενα δίπολα / τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το Γενικό Πλαίσιο περιλαμβάνουν και εμπλουτίζουν τις αντίστοιχες προτάσεις από το ΕΣΠΑ 2007 – 2013, γεγονός που μαρτυρά σε πρώτη φάση την ύπαρξη ενός βαθμού συντονισμού μεταξύ των διαφόρων πολιτικών χωρικού σχεδιασμού. Η βασική διαφορά, ωστόσο, έγκειται στο ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση οι κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης αφορούν περισσότερους στρατηγικούς συνασπισμούς, προβάλλουν και προωθούν σε μεγαλύτερο βαθμό την ανάγκη για ισόρροπη και αειφόρο οργάνωση –καθώς καλύπτουν/αφορούν μεγαλύτερο τμήμα της ελληνικής επικράτειας- και εμπλέκουν στον αναπτυξιακό σχεδιασμό ακόμη και λιγότερο αναπτυξιακά και λειτουργικά ισχυρές αστικές περιοχές.

Όπως προαναφέρθηκε, στην αναπτυξιακή διαδικασία πέραν των βασικών αστικών κέντρων συμμετέχουν και αστικές περιοχές χαμηλότερου επιπέδου για την αξιοποίηση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων και την άρση των φραγμών που δημιουργεί η γεωγραφική απομόνωση (νησιωτικές και συνοριακές περιοχές) ή η αναπτυξιακή υστέρηση. Η επιδιωκόμενη ισόρροπη ανάπτυξη εμπλέκει τη συμμετοχή αστικών κέντρων από όλες σχεδόν τις περιφέρειες της ελληνικής επικράτειας, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Κεντρικής Μακεδονίας και Ιονίων Νήσων). Συνεπώς το ΓΠΧΣΑΑ προσανατολίζεται σε μια πιο αποκεντρωμένη πρακτική χωρικής ανάπτυξης σε σχέση με το ΕΣΠΑ 2007 - 2013, που εκτείνεται τόσο στον χερσαίο όσο και στον νησιωτικό χώρο, κατεύθυνση στην οποία συνηγόρησε η διαπίστωση περί έλλειψης ολοκληρωμένου και οργανωμένου χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο.

Χάρτης 2.2.3.3: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από το ΓΠΧΣΑΑ

Πηγή: ΓΠΧΣΑΑ (2008), ίδια επεξεργασία

Μία τέτοια προσέγγιση από το ΓΠΧΣΑΑ θεωρείται εύλογη, διότι ως το βασικό εργαλείο και μέσο χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα και προώθησης/αποτύπωσης των αντίστοιχων πολιτικών, οφείλει να περιλαμβάνει στον επιδιωκόμενο αναπτυξιακό μηχανισμό πέραν των ήδη υπάρχοντων και νέους αναδυόμενους πόλους ανάπτυξης, με δεδομένο πως έχοντας μια πλήρη εικόνα των πραγματικών αδυναμιών και υστερήσεων που παρουσιάζει η χωροταξική οργάνωση στη χώρα, είναι υπεύθυνο για τη χωρική της βελτίωση. Έτσι, προσανατολίζεται σε έναν πιο στρατηγικό και «διασπαρμένο» μηχανισμό χωρικής οργάνωσης, που εκτείνεται τόσο στον χερσαίο όσο και στον νησιωτικό χώρο προωθώντας την σφαιρική του αναπτυξιακή πρόοδο.

2.2.4 ΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΣΑΑ: ΤΑ ΔΙΠΟΛΑ / ΤΡΙΠΟΛΑ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

2.2.4.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Τα ΠΠΧΣΑΑ των 12 περιφερειών της χώρας πλην της Αττικής, λαμβάνοντας υπόψη τους την διαπίστωση ότι οι αδυναμίες των ελληνικών περιφερειών –σε σύγκριση με τις αντίστοιχες των ευρωπαϊκών- σχετίζονται τόσο με την ανυπαρξία των αναγκαίων κρίσιμων μεγεθών (δημογραφικός δυναμισμός, οικονομική ανάπτυξη) όσο και με την απουσία ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών δικτύσεων, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως αποδέκτες των αρνητικών επιπτώσεων μιας τέτοιας πραγματικότητας είναι η επιδίωξη για ανταγωνιστικότητα και ευημερία. Γι' αυτό προβαίνουν στη διαπίστωση πως οι αναπτυξιακές προοπτικές των ελληνικών περιφερειών, σύμφωνα πάντα με τις διεθνείς και κοινοτικές τάσεις χωρικής οργάνωσης, δύναται και αναμένεται να ενισχυθούν με την υιοθέτηση των θεσμών της αποκέντρωσης.

Με δεδομένο πως οι πολιτικές για την περιφερειακή ανάπτυξη και τη χωροταξία, προκειμένου να είναι αποτελεσματικές, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις διαρθρωτικές αδυναμίες των περιφερειών, τις πιθανές μελλοντικές μεταβολές, εξελίξεις, διαπιστώσεις και τις ενδεχόμενες απειλές, τα ΠΠΧΣΑΑ προωθούν την ύπαρξη ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στις νέες συνθήκες. Προς την κατεύθυνση αυτή και με γνώμονα πως όσο η κλίμακα σχεδιασμού είναι μικρότερη, τόσο τα προβλήματα όσο και οι προοπτικές είναι πιο ορατά, πραγματοποιούν στρατηγικές και ολοκληρωμένες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού.

Τα Περιφερειακά Πλαίσια που μελετήθηκαν, μέσω της εναρμόνισής τους με τα υπερκείμενα ντοκουμέντα ΕΣΠΑ 2007 – 2013 και ΓΠΧΣΑΑ, εξειδικεύουν τις βασικές εθνικές προτεραιότητες και επιλογές σχεδιασμού στο επίπεδο της περιφέρειας και παράλληλα προωθούν την ισόρροπη, βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη, υπακούοντας στην ευρωπαϊκή αρχή για πολυκεντρικότητα μέσω των προτεινόμενων κατευθύνσεων που παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω.

2.2.4.2 ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΠΟΛΑ – ΤΡΙΠΟΛΑ

Πίνακας 2.2.4.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ

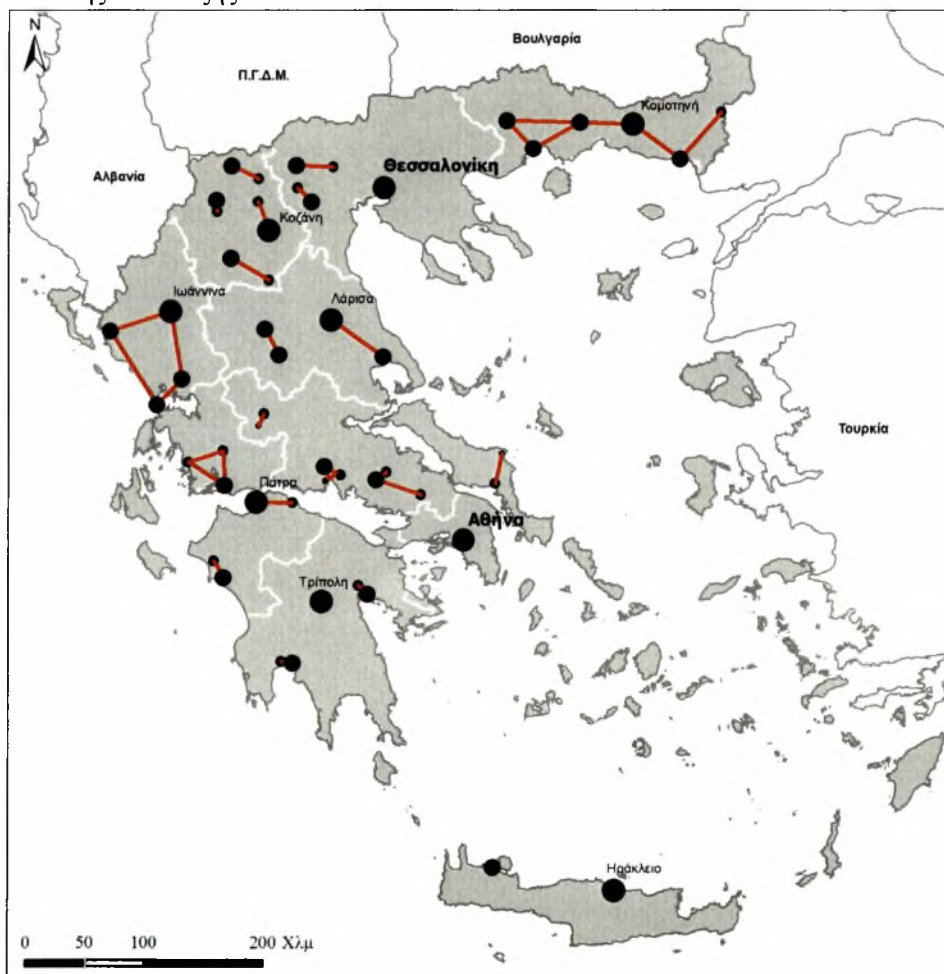
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΠΧΣΑΑ
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	Άμφισσα - Ιτέα – Δελφοί
	Λιβαδειά – Ορχομενός
	Αλιβέρι – Κύμη
	Καρπενήσι – Μεγαχώριο
	Θήβα – Λιβαδειά
Περιφέρεια Πελοποννήσου	Ναύπλιο – Άργος
	Καλαμάτα – Μεσσήνη
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Αγρίνιο - Μεσολόγγι – Αστακός
	Πύργος – Αμαλιάδα
	Πάτρα – Αίγιο
Περιφέρεια Θεσσαλίας	Λάρισα – Βόλος
	Τρίκαλα – Καρδίτσα
Περιφέρεια Ηπείρου	Άρτα – Πρέβεζα
	Πρέβεζα – Ηγουμενίτσα
	Ιωάννινα – Ηγουμενίτσα
	Άρτα – Ιωάννινα
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα
	Φλώρινα – Αμύνταιο
	Καστοριά - Άργος Ορεστικό
	Γρεβενά – Δεσκάτη
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	Βέροια – Νάουσα
	Έδεσσα – Γιαννιτσά
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	Καβάλα - Δράμα – Ξάνθη
	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη
	Ξάνθη – Κομοτηνή
	Αλεξανδρούπολη - Σουφλί
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	-
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	-

Περιφέρεια Κρήτης	-
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	-

Πηγή: ΠΠΧΣΑ όλων των περιφερειών, ίδια επεξεργασία

Διαπιστώνεται πως ο συνολικός κατάλογος των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων ανάπτυξης είναι μεγαλύτερος από τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις για τις περισσότερες ελληνικές περιφέρειες, καθώς όσο μειώνεται η κλίμακα τόσο πιο καθαρή είναι η αναπτυξιακή εικόνα του χώρου (τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και οι ευκαιρίες) και πιο εμφανή τα διαρθρωτικά προβλήματα και οι αναπτυξιακές του αδυναμίες. Ταυτοχρόνως, σε μικρότερες κλίμακες, με γνώμονα την πλήρη γνώση του χωροταξικού προφίλ της περιοχής, καθίσταται πιο εφικτή η διαμόρφωση στοχευμένων και στρατηγικών κατευθύνσεων που θα εξυπηρετούν την επίτευξη των τιθέμενων επιδιώξεων.

Χάρτης 2.2.4.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ

Πηγή: ΠΠΧΣΑ όλων των περιφερειών, ίδια επεξεργασία

Παρατηρείται πως η ανάπτυξη λειτουργικά συμπληρωματικών αστικών κέντρων πραγματοποιείται ακόμη και μεταξύ οικισμών χαμηλότερου επιπέδου, σε αντίθεση με το ΕΣΠΑ 2007 – 2013 που εμπλέκει στο σχεδιασμό ήδη ανεπτυγμένα και ισχυρά αστικά κέντρα, με στόχο την ενδυνάμωση του ρόλου τους και τη χωρική τους βελτίωση. Επιπρόσθετα, ενώ διαφαίνεται αρχικά η ύπαρξη εναρμόνισης με τις προτάσεις του ΓΠΧΣΑΑ στις εξειδικευμένες κατευθύνσεις οργάνωσης για την πλειοψηφία των ελληνικών περιφερειών, παράλληλα παρατηρείται μια αντιφατική κατάσταση καθώς δεν αποτυπώνονται ούτε εξειδικεύονται οι κατευθύνσεις του υπερκείμενου σχεδιασμού που αφορούν την περίπτωση οργάνωσης του νησιωτικού χώρου (λόγω του γεγονότος ότι τα Περιφερειακά Πλαίσια ΧΣΑΑ θεσμοθετήθηκαν νωρίτερα από το Γενικό Πλαίσιο ΧΣΑΑ και συνεπώς ακολουθήθηκε η αντίστροφη πορεία, με δεδομένο ότι τα πρώτα είναι υποκείμενα του τελευταίου).

Πιο συγκεκριμένα, τα αναδυόμενα διπολικά και τριπολικά αστικά συστήματα του χερσαίου χώρου εμπλουτίζονται περαιτέρω, λόγω της πραγματικότητας που προαναφέρθηκε σχετικά με τη χωρική κλίμακα, με εξαίρεση όμως τις νησιωτικές περιφέρειες που κατά κοινή ομολογία χρήζουν ολοκληρωμένης χωροταξικής μέριμνας. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασική αδυναμία από πλευράς του περιφερειακού σχεδιασμού, καθώς έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την επιδίωξη για την ενίσχυση αφενός των γεωγραφικά ή αναπτυξιακά μειονεκτικών χωρικών ενοτήτων και με την αξίωση αφετέρου για την εν γένει ενδυνάμωσή του ρόλου και της ανταγωνιστικής τους παρουσίας.

Συμπερασματικά, παρατηρείται μια προσπάθεια δημιουργίας ενός ισόρροπου μεν προτύπου χωρικής ανάπτυξης, το οποίο ωστόσο παρουσιάζει μια μορφή πόλωσης στο χερσαίο τμήμα της ελληνικής επικράτειας.

2.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ/ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο σημείο αυτό παρατίθενται όλα τα προτεινόμενα συστήματα αστικής οργάνωσης του ελλαδικού χώρου από τα μελετώμενα θεσμικά ντοκουμέντα, για την πραγματοποίηση συγκρίσεων και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το πώς αντιλαμβάνεται το κάθε ένα από αυτά την ιδέα της ισόρροπης οργάνωσης του ελλαδικού χώρου και πώς διαχειρίζεται τη χωρική μετάφραση των ευρωπαϊκών αρχών για πολυκεντρικότητα. Παράλληλα, μέσω των προτάσεων τους, καθίσταται εφικτή και

η διερεύνηση του επιπέδου συντονισμού που υπάρχει μεταξύ των πολιτικών για τα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού.

Πίνακας 2.3.1: Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από ΕΣΠΑ, ΓΠΧΣΑΑ και ΠΠΧΣΑΑ όλων των περιφερειών

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΣΠΑ	ΓΠΧΣΑΑ	ΠΠΧΣΑΑ
Περ. Στερεάς Ελλάδας	-	-	Άμφισσα - Ιτέα – Δελφοί
			Λιβαδειά – Ορχομενός
			Αλιβέρι – Κύμη
			Καρπενήσι – Μεγαχώριο
			Θήβα – Λιβαδειά
Περ. Πελοποννήσου	-	Τρίπολη – Καλαμάτα	Ναύπλιο – Άργος
			Καλαμάτα – Μεσσίνη
Περ. Δυτικής Ελλάδας	-	Αγρίνιο – Μεσολόγγι	Αγρίνιο - Μεσολόγγι – Αστακός
		Πύργος – Αμαλιάδα	Πύργος – Αμαλιάδα
			Πάτρα – Αίγιο
Περ. Θεσσαλίας	Λάρισα – Βόλος	Λάρισα – Βόλος	Λάρισα – Βόλος
		Τρίκαλα – Καρδίτσα	Τρίκαλα – Καρδίτσα
Περ. Ηπείρου	-	Άρτα – Πρέβεζα	Άρτα – Πρέβεζα
			Πρέβεζα – Ηγουμενίτσα
			Ιωάννινα – Ηγουμενίτσα
			Άρτα – Ιωάννινα
Περ. Δυτ. Μακεδονίας	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα	Κοζάνη – Πτολεμαΐδα
			Φλώρινα – Αμύνταιο
			Καστοριά - Άργος Ορεστικό
			Γρεβενά – Δεσκάτη
Περ. Κεντ. Μακεδονίας	-	-	Βέροια – Νάουσα
			Έδεσσα – Γιαννιτσά
Περ. Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	Καβάλα - Δράμα – Ξάνθη	Καβάλα - Δράμα - Ξάνθη	Καβάλα - Δράμα – Ξάνθη
	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη	Κομοτηνή - Αλεξανδρούπολη
			Ξάνθη – Κομοτηνή Αλεξανδρούπολη - Σουφλί
Περ. Β. Αιγαίου	-	Λέσβος – Χίος	-

		Σάμος – Ικαρία	
Περ. Ν. Αιγαίου	-	Ρόδος – Κως	-
		Σύρος – Πάρος - Νάξος	
Περ. Κρήτης	Ηράκλειο – Χανιά	Ηράκλειο – Χανιά	-
Περ. Ιονίων Νήσων	-	-	-

Πηγή: ΕΣΠΑ 2007 – 2013, ΓΠΧΣΑΑ (2008), ΠΠΧΣΑ όλων των περιφερειών, ίδια επεξεργασία

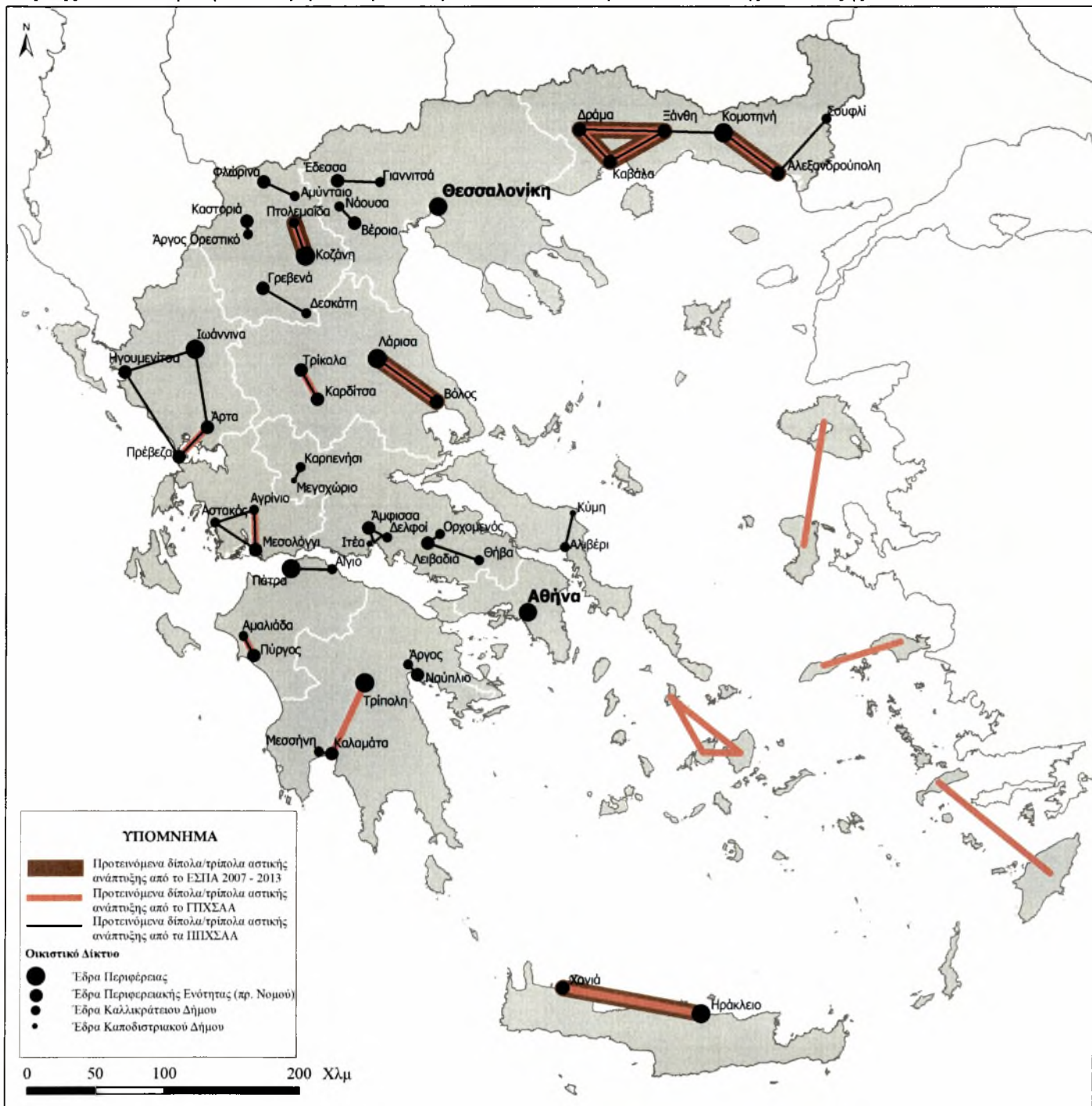
Τα θεσμικά ντοκουμέντα που διερευνήθηκαν υπερτονίζουν μέσω των προτεινόμενων κατευθύνσεων τους αφενός την αξία της προώθησης ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού πλάνου κατά την επιλογή των σχετικών με την οργάνωση του χώρου πολιτικών και αφετέρου την ανάγκη ύπαρξης ευελιξίας κατά τον σχεδιασμό, τόσο για την αποφυγή αρνητικών μελλοντικών χωρικών επιπτώσεων όσο και για την παροχή ενός πλαισίου ικανού να ενσωματώσει τις νέες χωρικές εξελίξεις και ανάγκες. Μέσω αυτών των επιδιώξεων διαφαίνεται πόσο επιτακτική είναι η ανάγκη για την παγίωση συντονισμού και σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των εκάστοτε αρχών σχεδιασμού για τα διάφορα χωρικά επίπεδα καθώς και η επιταγή για την οριζόντια και κάθετη συνεργασία των χωροταξικών επιλογών και των προτεινόμενων κατευθύνσεων.

Ο συνοπτικός αυτός πίνακας βοηθά στο να γίνει αντιληπτός ο βαθμός επιρροής ή και προκαθορισμού ορισμένες φορές των ενδεχόμενων πρακτικών και επιλογών σχεδιασμού από την εκάστοτε χωρική κλίμακα και υπερτονίζεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει η γνώση του επιπέδου αναφοράς στην προσπάθεια για τη σύσταση του κατάλληλου αναπτυξιακού μηχανισμού. Σύμφωνα με όσα παρουσιάστηκαν ανωτέρω, παρατηρείται γενικά πως όσο η κλίμακα «χαμηλώνει» (περιφερειακή / ενδοπεριφερειακή κλίμακα) τόσο φαίνεται να αυξάνονται αριθμητικά σημαντικά τα προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα. Αυτό παρατηρείται μέσα από τη σύγκριση των κατευθύνσεων του ΕΣΠΑ 2007 – 2013 και του ΓΠΧΣΑΑ σε σχέση με τις αντίστοιχες των ΠΠΧΣΑΑ, τα οποία προτρέπουν τη διαμόρφωση συμπληρωματικών αστικών κέντρων ακόμη και μεταξύ οικισμών πολύ πιο χαμηλού επιπέδου.

Ωστόσο και στις τρεις περιπτώσεις προτάσεων ενώ συντελείται προσπάθεια για την ισόρροπη οργάνωση της χώρας, παρόλα αυτά δεν καταγράφεται σημαντική διασπορά των αναδυόμενων διπολικών / τριπολικών συστημάτων ανάπτυξης σε όλη την εθνική επικράτεια. Συνεπώς και συμπερασματικά το ΕΣΠΑ 2007 – 2013 περιορίζεται σε προτεινόμενους συνασπισμούς μεταξύ βασικών αστικών κέντρων, το ΓΠΧΣΑΑ προσθέτει ακόμα περισσότερες προτάσεις και τα ΠΠΧΣΑΑ με την σειρά τους

εμπλουτίζουν τα παραπάνω, χωρίς όμως να μεριμνούν για τη χωρική βελτίωση του νησιωτικού χώρου.

Χάρτης 2.3.1: Χωρική κατανομή των προτεινόμενων διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ

Πηγή: ΕΣΠΑ 2007-2013 , ΓΠΧΣΑΑ (2008), ΠΠΧΣΑΑ όλων των Περιφερειών, ίδια επεξεργασία

ΜΕΡΟΣ II

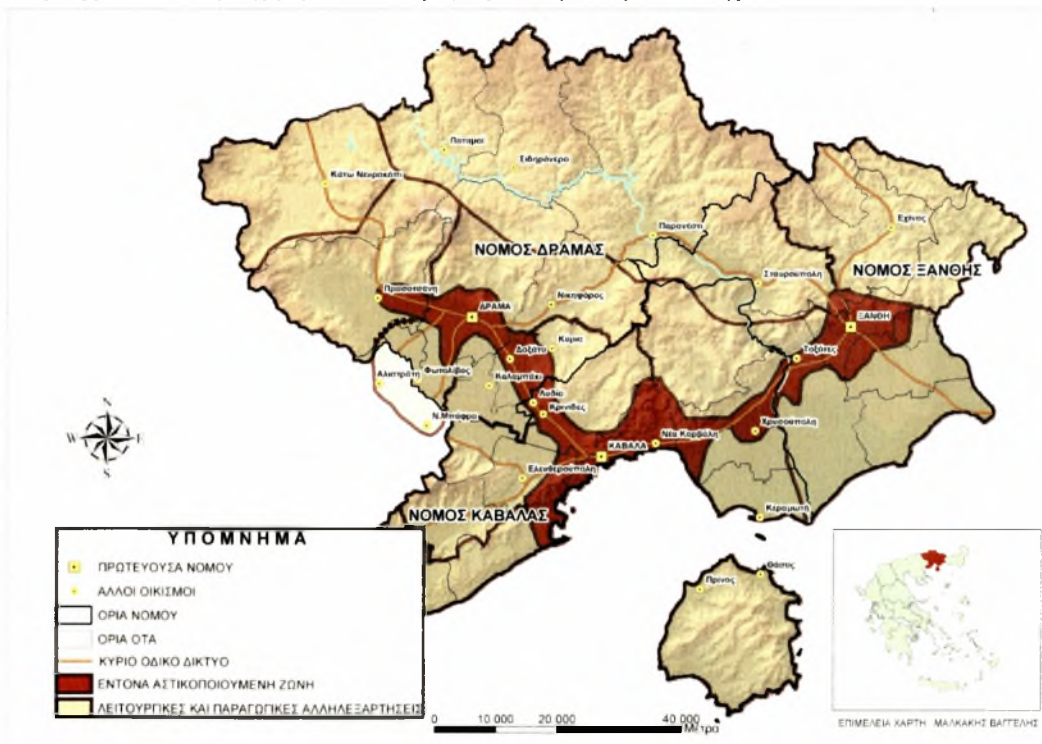
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

3. ΤΟ ΤΡΙΠΟΛΟ ΔΡΑΜΑ – ΚΑΒΑΛΑ – ΞΑΝΘΗ ΣΤΗΝ ΑΜΘ

3.1 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ

Στο σημείο αυτό η διπλωματική μελέτη εστιάζει στην παρουσίαση του χωροταξικού προφίλ της ΠΑΜΘ και στην εξέταση του τριπόλου Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη, ως μελέτης περίπτωσης. Στόχος, πέραν της γνώσης των χαρακτηριστικών των εξεταζόμενων χωρικών ενοτήτων, τίθεται η προσπάθεια να διαπιστωθεί αν η διαδεδομένη χωρική πρακτική της ανάδυσης διπολικών και τριπολικών συστημάτων επιφέρει και ενισχύει στην πράξη τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων πόλεων. Εφόσον κάτι τέτοιο ισχύει, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διερευνηθούν η υφή, το περιεχόμενο και η ένταση αυτών.

Χάρτης 3.1.1: Περιοχή τριπόλου Δράμας – Καβάλας - Ξάνθης

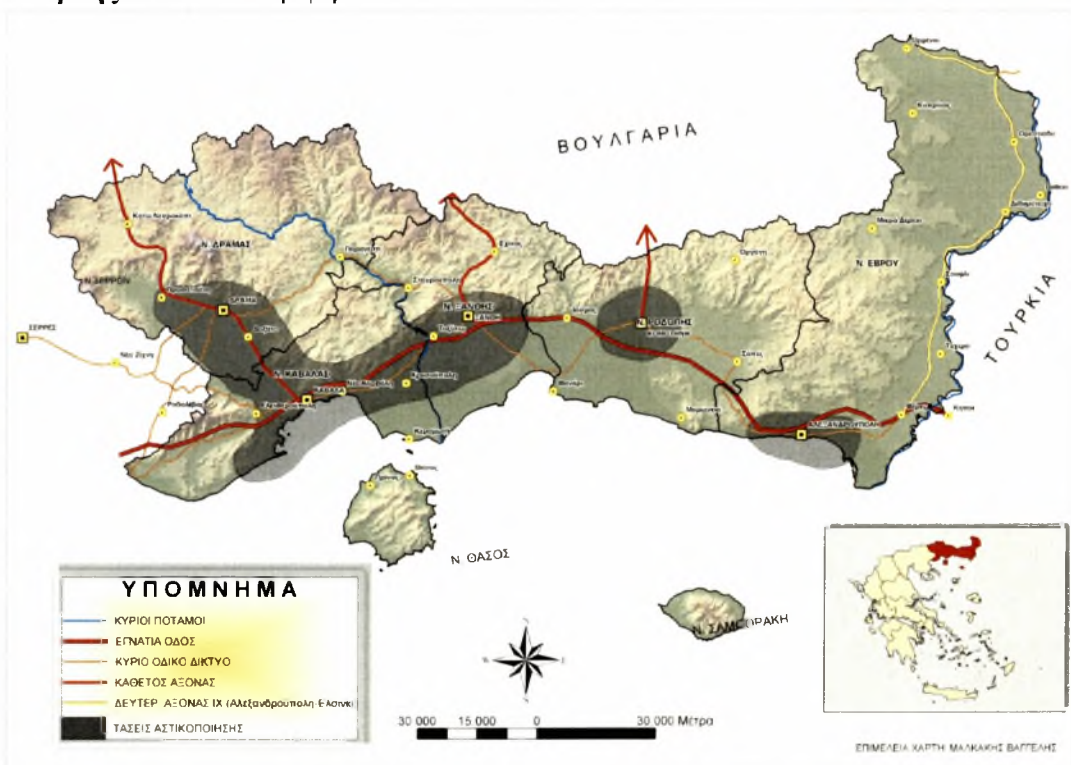
Πηγή: Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού Και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας (2003)

Συνεπώς, εξάγονται σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της επιλογής των αρμόδιων σχεδιαστικών αρχών για τον συνασπισμό των πόλεων και διατυπώνονται κατευθύνσεις για τη βελτίωση της χωρικής οργάνωσης και τη προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης που ενδείκνυται για τέτοιου τύπου περιοχές/ζώνες.

3.1.1 ΘΕΣΗ – ΕΚΤΑΣΗ

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης βρίσκεται στο ΒΑ άκρο της ελληνικής επικράτειας συνορεύοντας με τη Βουλγαρία προς βορρά και την Τουρκία ανατολικά. Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας χαρακτηρίζεται ως κατεξοχήν συνοριακή, καθώς διαθέτει το μεγαλύτερο ανάπτυγμα συνόρων σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη περιφέρεια (600 χλμ) (Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, 1999).

Χάρτης 3.1.1.1: Η περιφέρεια ΑΜΘ

Πηγή: Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού Και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας (2003)

Καταλαμβάνει την 4^η θέση σε έκταση σε σχέση με τις 13 συνολικά ελληνικές περιφέρειες. Περιλαμβάνει 5 από τις 51 ΠΕ της χώρας και συγκεκριμένα τις ΠΕ Δράμας και Καβάλας (οι οποίες ανήκουν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ανατολικής Μακεδονίας) και τις ΠΕ Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου (οι οποίες ανήκουν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Θράκης). Μάλιστα, ο αναπτυξιακός άξονας “S” της χώρας διαπερνά τις ΠΕ που την συγκροτούν, αναδεικνύοντάς τες σε αναδυόμενους άξονες ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ, 2008). Έδρα της περιφέρειας είναι η Κομοτηνή.

Η χερσαία έκταση της ΠΑΜΘ ανέρχεται σε 14.157 τ.χλμ, αντανακλώντας το 10,7% της εθνικής επικράτειας. Το κύριο ανάπτυγμα της βρίσκεται στον ηπειρωτικό χώρο και ένα μικρό τμήμα αυτού στον νησιωτικό (νήσοι Θάσος και Σαμοθράκη) (Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, 1999).

Πίνακας 3.1.1.1: Ενδοπεριφερειακή Κατανομή της Έκτασης

Χωρική Ενότητα	Έκταση	
	τ.χλμ	%
ΑΜΘ	14.157	100,00
ΠΕ Δράμας	3.468	24,50
ΠΕ Καβάλας	2.111	14,9
ΠΕ Ξάνθης	1.793	12,60
ΠΕ Ροδόπης	2.543	18,00
ΠΕ Έβρου	4.242	30,00

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001), ίδια επεξεργασία

Μορφολογία εδάφους

Γενικά η περιφέρεια ΑΜΘ είναι πεδινή, πλούσια σε φυσικούς πόρους και υδατικό δυναμικό. Λίγο πιο συγκεκριμένα και όπως παρατηρείται από τον παραπάνω πίνακα είναι περισσότερο πεδινή και λιγότερο ορεινή από την χώρα, αν συγκριθεί με τους αντίστοιχους μέσους όρους. Σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων ιδιαίτερα πεδινή είναι η ΠΕ Έβρου (57% της συνολικής έκτασής της) με εκείνη της Ροδόπης να ακολουθεί, ενώ ως κατεξοχήν ορεινή χαρακτηρίζεται η ΠΕ Δράμας (63,1% της συνολικής έκτασής της) (Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, 1999).

Πίνακας 3.1.1.2: Ενδοπεριφερειακή Κατανομή της Μορφολογίας

Χωρική Ενότητα	Πεδινές %	Ημιορεινές %	Ορεινές %
Χώρα	28,70	29,00	42,30
ΑΜΘ	34,40	26,00	39,60
ΠΕ Δράμας	11,60	25,30	63,10
ΠΕ Καβάλας	24,00	30,20	45,80
ΠΕ Ξάνθης	32,40	9,30	58,30
ΠΕ Ροδόπης	37,60	32,50	39,90
ΠΕ Έβρου	57,00	27,90	15,10

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2001), ίδια επεξεργασία

3.1.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η περιφέρεια ΑΜΘ σύμφωνα με την απογραφή του 2001 καταλαμβάνει την 5^η θέση στην πληθυσμιακή κατάταξη των 13 περιφερειών της χώρας. Όσον αφορά κάποια συγκεκριμένα στοιχεία, και τα σχετικά δεδομένα για τα έτη από το 1920 έως το 2001, η περιφέρεια ΑΜΘ χαρακτηρίζεται από μια σχετική στασιμότητα από το 1920 και έπειτα, συνεπώς από γενικότερη συρρίκνωση του δημογραφικού της ισοζυγίου. Ωστόσο, σήμερα, η καταγεγραμμένη κατά το παρελθόν πληθυσμιακή μείωση φαίνεται να έχει περιοριστεί καθώς κατά την απογραφή πληθυσμού το 2001 συγκεντρώνει 607.162 κατοίκους, αντιπροσωπεύοντας το 5,55% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, 1999, ΕΛ.ΣΤΑΤ).

Όλες οι Περιφερειακές ενότητες παρουσίασαν σημαντική αύξηση του πληθυσμού τους κατά την περίοδο 1920 – 1940, ιδίως στη ΠΕ Ξάνθης η οποία διπλασίασε τον πληθυσμό της και με τις ΠΕ Έβρου, Ροδόπης και Καβάλας να ξεπερνούν τον μέσο όρο της Περιφέρειας. Κατά την περίοδο 1940 -1991 όλες οι ΠΕ ενότητες παρουσιάζουν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του πληθυσμού τους με την ΠΕ Δράμας να χάνει περίπου το 1/3 του πληθυσμού της στο τέλος της περιόδου.

Τέλος για την περίοδο 1991 – 2001 όλες οι ΠΕ παρουσιάζουν μικρή αύξηση του πληθυσμού τους. Γενικά μακροχρόνια όλες οι ΠΕ ενότητες αύξησαν τον πληθυσμό τους με εξαίρεση την ΠΕ Δράμας η οποία από την 1^η θέση το 1920 βρέθηκε στη τελευταία. Άρα, συμπερασματικά, παρά την καταγεγραμμένη πληθυσμιακή συρρίκνωση που παρατηρήθηκε το 1991, σήμερα η ΑΜΘ ακολουθεί τις τάσεις πληθυσμιακής αύξησης της χώρας, πραγματικότητα στην οποία συνηγορεί και το άνοιγμα των συνόρων μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών της ανατολικής Ευρώπης.

Πίνακας 3.1.2.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας ΑΜΘ

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός					ΜΕΡΜ (%)			
	1920	1940	1961	1991*	2001*	20-40	40-61	61-91	91-01
ΑΜΘ	393.514	643.145	618.312	570.442	607.162	2,49	-0,19	-0,27	0,63
ΠΕ Δράμας	100.769	145.089	121.006	95.175	102.184	1,84	-0,86	-0,79	0,71
ΠΕ Καβάλας	81.824	138.133	140.751	134.486	141.499	2,65	0,09	-0,15	0,51
ΠΕ Ξάνθης	49.423	98.575	89.594	92.218	102.959	3,51	-0,45	0,10	1,11
ΠΕ Ροδόπης	67.456	106.575	109.201	104.099	111.237	2,31	0,12	-0,16	0,67
ΠΕ Έβρου	94.042	154.773	157.760	144.464	149.283	2,52	0,09	-0,29	0,33

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

*Μόνιμος πληθυσμός

3.1.3 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Πρέπει να αναφερθεί πως κατά την αναπτυξιακή διαδικασία των τελευταίων 20 χρόνων και όσον αφορά το αναπτυξιακό της περιβάλλον, η ΠΑΜΘ χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση σημαντικών διαρθρωτικών μεταβολών, οι οποίες επηρεάζουν αρκετά και ενδεχομένως τείνουν να μεταβάλλουν την αναπτυξιακή της εικόνα. Το κύριο χαρακτηριστικό της πρόσφατης περιόδου είναι:

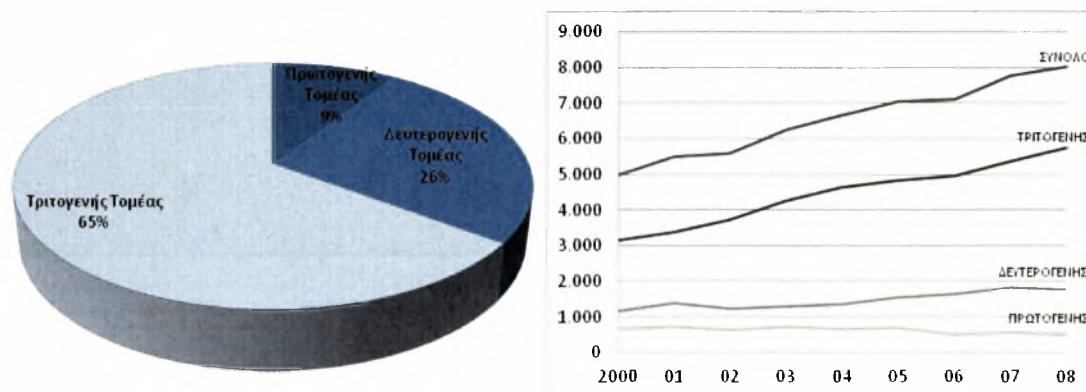
η διαδικασία αναδιάρθρωσης και μετασχηματισμού των παραγωγικού προτύπου και προσανατολισμού των ΠΕ που την συγκροτούν, καθώς και ο μετασχηματισμός των χαρακτηριστικών της οικονομίας της, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως η περιφέρεια αποβάλλει σταδιακά τα αρνητικά εκείνα στοιχεία που προσδιόριζαν και περιόριζαν την ανάπτυξή της και εξελίσσεται σε περιοχή «διαπλοκής» δικτύων μεταφορών και συνεργασίας με χώρες του εξωτερικού και με περιφέρειες της Ελλάδας. (Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας, 2003)

Πίνακας 3.1.3.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της ΑΜΘ (σε εκατ. Ευρώ)

Χωρική Ενότητα	Πρωτογενής Τομέας		Δευτερογενής Τομέας		Τριτογενής Τομέας		Σύνολο
Σύνολο Ελλάδος (1)	8.484,73	4,49%	38.794,40	20,54%	141.561,39	74,96%	188.840,51
ΑΜΘ (2)	606,38	9,12%	1.736,16	26,10%	4.308,43	64,78%	6.650,97
ΠΕ Δράμας	113,97	10,96%	199,26	19,15%	727,12	69,89%	1.040,36
ΠΕ Καβάλας	172,42	10,14%	374,58	22,02%	1.154,12	67,84%	1.701,13
ΠΕ Ξάνθης	94,28	8,14%	434,13	37,49%	629,59	54,37%	1.158,00
(2) / (1)	7,15%		4,48%		3,04%		3,52%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2006, ίδια επεξεργασία

Η συμβολή της ΑΜΘ στην δημιουργία οικονομικού αποτελέσματος σε εθνικό επίπεδο κρίνεται μικρή. Στη τομεακή διάρθρωση της παραγωγής ο πρωτογενής παράγει το 9,12%, ο δευτερογενής το 26,10% και ο τριτογενής το 64,78%, του προϊόντος της περιφέρειας, διαφαίνεται έτσι μία αυξημένη κατανομή υπέρ των δύο πρώτων τομέων σε σχέση με τη διάρθρωση της χώρας. Όσον αναφορά την διαχρονική εξέλιξη της παραγωγής παρουσιάζεται ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης (6,17% κατά μέσο όρο για την περίοδο 2000-2008) αν και είναι μικρότερος του εθνικού. Αναλυτικότερα η αύξηση της παραγωγής εξαρτάται άμεσα από τον τριτογενή τομέα καθώς ο δευτερογενής παρουσιάζει μικρή ανάπτυξη και ο πρωτογενής τάσεις συρρίκνωσης.

Εικόνα 3.1.3.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΑΜΘ

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά την απασχόληση το εργατικό δυναμικό στον αγροτικό τομέα είναι κυρίαρχο, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται δυσμενώς σε κάποιο βαθμό τα μακροοικονομικά μεγέθη ευημερίας που απαιτούνται για τη βιώσιμη ανάπτυξη της σύμφωνα με τα στρατηγικά πολυκεντρικά πρότυπα χωρικής οργάνωσης. Αν και το ποσοστό των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα παρουσίασε κάμψη (από 67% το 1971 σε 40% το 1996), εξακολουθεί να παραμένει υψηλό συγκρινόμενο με το αντίστοιχο της χώρας (19,8%).

Η συσχέτιση παραγωγικής διάρθρωσης και κατανομής της απασχόλησης καταδεικνύει ότι μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού είναι υπεύθυνο για ένα μικρό μόνο τμήμα της συνολικής παραγωγής (για παράδειγμα ενώ το 30,47% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, παρόλα αυτά παράγει μόνο το 9,12% της συνολικής παραγωγής). Μια τέτοια πραγματικότητα έχει ως συνέπεια τη μείωση του κ.κ. ΑΕΠ, επιφέροντας ως αποτέλεσμα την αναπτυξιακή υστέρηση της περιοχής. Έτσι, εμφανίζονται μακροπρόθεσμα αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία, την οικονομική πρόοδο και την ποιότητα διαβίωσης των κατοίκων. Το φαινόμενο αυτό ενδεχομένως να οφείλεται και στην ύπαρξη συγκαλυμμένης ανεργίας, που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα δεν θα επέφερε ουσιαστική μείωση του παραγόμενου προϊόντος.

Η περιφέρεια είναι η πλουσιότερη σε ορυκτό πλούτο και το συγκριτικό αυτό πλεονέκτημα επεξηγεί τη δυναμική παρουσία δύο κατηγοριών βιομηχανικών δραστηριοτήτων: την εξόρυξη και επεξεργασία πετρελαίου στην ΠΕ Καβάλας και την εξόρυξη μαρμάρου στην ΠΕ Δράμας. Συνεπώς η βιομηχανία αρθρώνεται σε ιεραρχημένους πόλους με τις ζώνες Δράμας – Καβάλας – Ξάνθης να διαδραματίζουν

σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή φυσιογνωμία (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία 2008). Η εν λόγω ζώνη προτείνεται ως περιοχή εντατικοποίησης σύμφωνα με το εθνικό πρότυπο χωροταξικής οργάνωσης, χαρακτηρισμός που σημαίνει πως καταγράφεται ήδη ένα δυναμικό βιομηχανικό υπόβαθρο, του οποίου όμως οι προοπτικές θεωρείται απαραίτητο να τονιστούν (ΓΠΧΣΑΑ, 2008, ΠΠΧΣΑΑ για την ΠΑΜΘ, 2003, ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία 2008).

Όσον αφορά συγκεκριμένα στοιχεία, στον βιομηχανικό τομέα για το έτος 2005 και σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ αντιστοιχεί περίπου το 23% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Το ποσοστό αυτό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εθνική οικονομία, αλλά φαντάζει μικρό αν συγκριθεί με το αντίστοιχο άλλων κρατών – μελών της ΕΕ (ΕΣΠΑ 2007 – 2013). Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία –ανάγονται στο έτος 2007- εμφανίζουν αύξηση της συμμετοχής του κλάδου της μεταποίησης, συμμετέχοντας στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της περιφέρειας κατά 26% (<http://observatory.egnatia.gr>).

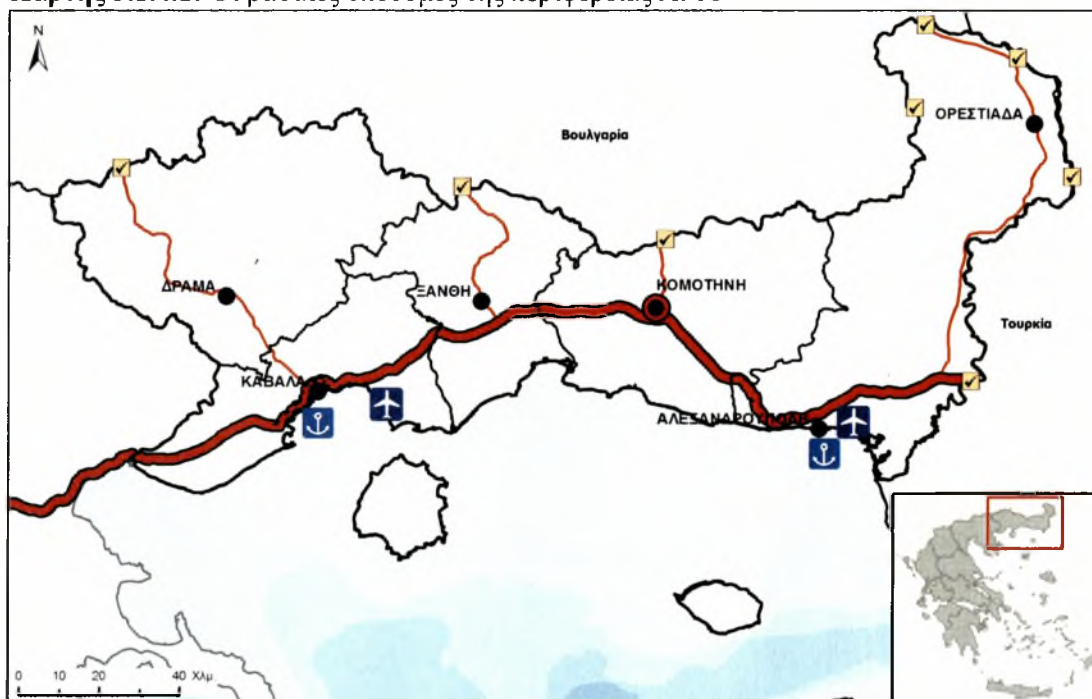
Ωστόσο, στο σύνολο της βιομηχανικής δραστηριότητας προκύπτει το συμπέρασμα πως οι μεγάλες βιομηχανίες μάλλον υποεκπροσωπούνται και διαφαίνεται σημαντική ανάγκη τόνωσης της αναπτυξιακής ικανότητας των περιοχών που την συνιστούν (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008). Καταληκτικά πρέπει να καταγραφεί πως υπάρχουν προοπτικές περαιτέρω μεγέθυνσης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, δεδομένων των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ευρύτερης περιοχής. Η πολύπλευρη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς και τις δραστηριότητες είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργική της ενδυνάμωση και την ενίσχυση της περιφερειακής οικονομίας και ανταγωνιστικότητας.

3.1.4 ΚΥΡΙΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Από αναπτυξιακής σκοπιάς, βασική διαπίστωση είναι πως κορμός του οικιστικού δικτύου της περιφέρειας ΑΜΘ θεωρείται ο βασικός οδικός άξονας της χώρας, η Εγνατία Οδός, η οποία συμβάλλει στην εξυπηρέτηση των μετακινήσεων στο εσωτερικό της, αναδεικνύει και αναμένεται να ενδυναμώσει τον ρόλο της περιφέρειας αξιοποιώντας την στρατηγική της θέση. Η ΕΟ την διατρέχει κατά μήκος και διέρχεται από όλες τις ΠΕ που την συνιστούν, πλην της Δράμας, η οποία όμως συνδέεται μαζί της με κάθετους άξονες.

Τα αστικά κέντρα τα οποία βρίσκονται πάνω στον άξονα της Εγνατίας Οδού και των κάθετων αξόνων της παρουσιάζουν μεγάλη ακτίνα επιρροής, συγκριτικά με τα αστικά κέντρα που δεν εξυπηρετούνται από τις παραπάνω αρτηρίες. Ειδικότερα, διευρυμένη Λειτουργική Αστική Περιοχή εμφανίζει η πόλη της Δράμας. Τα αστικά κέντρα που δεν εξυπηρετούνται από την Εγνατία Οδό ή τους κάθετους άξονές της παρουσιάζουν μικρή Λειτουργική Αστική Περιοχή» (Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, 2008).

Χάρτης 3.1.4.1: Οι βασικές υποδομές της περιφέρειας ΑΜΘ

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Επιπλέον η ΠΑΜΘ διαθέτει ένα αξιόλογο σύστημα θαλάσσιων και εναέριων μεταφορών, με κυριότερη να χαρακτηρίζεται η ύπαρξη δύο σημαντικών λιμενικών πυλών εισόδου εθνικής σημασίας και δύο εναέριων πυλών, στην Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη. Μάλιστα, αναφορικά με τον λιμένα της Αλεξανδρούπολης, ως στόχος τίθεται η μετατροπή και αναβάθμισή του σε «εξειδικευμένο τερματικό πετρελαϊκό λιμένα» και η επέκταση των διασυνδέσεών αυτού και του λιμένα Καβάλας προς το Αιγαίο –κυρίως το Βόρειο- και τις Σποράδες (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008).

Ιδίως κατά τα τελευταία έτη η περιφέρεια έχει μετασηματοποιηθεί σε έναν νέο ενεργειακό πόλο, λόγω της ύπαρξης σημαντικών υποδομών ενέργειας (υδροηλεκτρικοί, θερμοηλεκτρικοί σταθμοί). Οι εν λόγω υποδομές ενισχύουν και αναμένεται να ενισχύσουν περαιτέρω τις ήδη υπάρχουσες συνοριακές συνδέσεις με τις γειτονικές

χώρες και την εθνική επικράτεια. Τέλος, από την πλευρά των κοινωνικών υποδομών ανώτατης εκπαίδευσης, ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι στην Καβάλα και τη Δράμα λειτουργούν τμήματα Τεχνολογικών Ιδρυμάτων, ενώ στην Ξάνθη τμήματα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Πολυτεχνική Σχολή).

Ωστόσο, αν και η ύπαρξη ενός υψηλού επιπέδου δικτύου τεχνικών και κοινωνικών υποδομών θεωρείται απαραίτητη συνθήκη στήριξης και ανάδειξης της γεωγραφικής της θέσης και, συνεπώς, ανάπτυξης και ευημερίας, δεν είναι ταυτόχρονα και ικανή. Απαραίτητες προϋποθέσεις είναι ταυτοχρόνως η εμπλοκή του κράτους και των αρμόδιων με τον χωρικό σχεδιασμό φορέων -για την επίτευξη της επιδιωκόμενης περιφερειακής οργάνωσης- η χωροθέτηση υπηρεσιών υψηλού επιπέδου και η εν γένει υποστήριξη της παραγωγικής διαδικασίας μέσω αυτών.

Χάρτης Α.2: Διαγραμματική Απεικόνιση της Θέσης της Περιφέρειας στον Ελλαδικό Χώρο

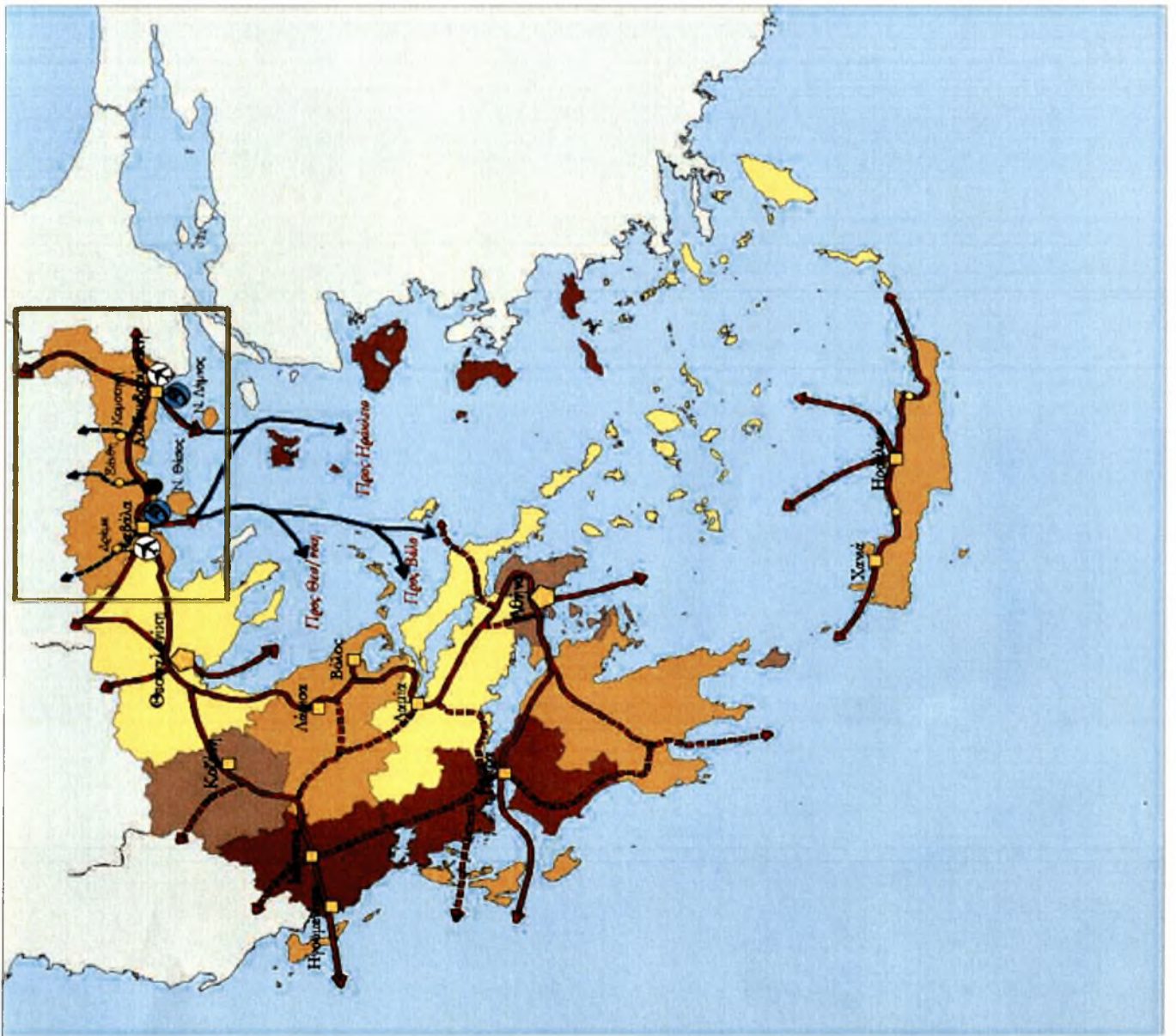
ΑΕΠ κατά κεφαλή 1991	
Ποσοστό ανεργίας	< μέσου εθνικού
< μέσου εθνικού	> μέσου εθνικού
> μέσου εθνικού	< μέσου εθνικού
> μέσου εθνικού	> μέσου εθνικού

Άξονες Ανάπτυξης στον Ελλαδικό Χώρο (υπόλοιγους, τάσεις και προοπτικές)

Οικολογικά προγράμματα Υπό διαμόρφωση

Κύριος
 Δευτερεύοντες (παραμεταβλητή)

Πόλεις διεθνούς ανταγωνιστικότητας
 Πόλεις διαπεριφερειακής ανταγωνιστικότητας
 Περιφέρειες Ανατολικής Μεσοβιοκίνησης
 Θράκης
 Νοτιοανατολικά κέντρα
 Αεροδρόμια διεθνούς εμβέλειας
 Λιμάνια διεθνούς εμβέλειας
 Υδροβιότοποι διεθνούς σημασίας

ΥΠΕΧΩΔΕ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΠΧΣΑΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ

Πηγή: ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ, 2003

3.2 Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

3.2.1 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΡΑΜΑΣ

Η ΠΕ Δράμας χωροθετείται στο βορειοανατολικό τμήμα της ελληνικής επικράτειας και ανήκει στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ανατολικής Μακεδονίας. Το αστικό κέντρο της, που αποτελεί και την έδρα της ΠΕ, βάσει του ΠΠΧΣΑΑ ΑΜΘ (2003), κατατάσσεται στους Λοιπούς Εθνικούς Πόλους με 55.632 κατοίκους (53,5% του πληθυσμού της ΠΕ) κατά την απογραφή του 2001.

Χάρτης 3.2.1.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά κάποια δημογραφικά στοιχεία, όπως διαφαίνεται από τον Πίνακα 3.1.5.1, παρουσίασε αύξηση του πληθυσμού της κατά την περίοδο 1920 – 1940, σε αντίθεση με την περίοδο 1941 – 1991 που ο αρνητικός ρυθμός μεταβολής του μεταφράστηκε σε απώλεια της τάξης του 1/3 αυτού, αποτυπώνοντας με ευκρίνεια τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στο εξωτερικό, για να καταλήξει να αυξήσει το μέγεθός του την περίοδο 1991 – 2001. Το αστικό κέντρο της, βάσει του ΠΠΧΣΑΑ ΑΜΘ (2003), κατατάσσεται στους Λοιπούς Εθνικούς Πόλους με 55.632 κατοίκους (53,5% του πληθυσμού της ΠΕ) κατά την απογραφή του 2001.

Πίνακας 3.2.1.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Δράμας

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός					ΜΕΡΜ (%)			
	1920	1940	1961	1991*	2001*	20-40	40-61	61-91	91-01
ΑΜΘ	393.514	643.145	618.312	570.442	607.162	2,49	-0,19	-0,27	0,63
ΠΕ Δράμας	100.769	145.089	121.006	95.175	102.184	1,84	-0,86	-0,79	0,71

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

*Μόνιμος πληθυσμός

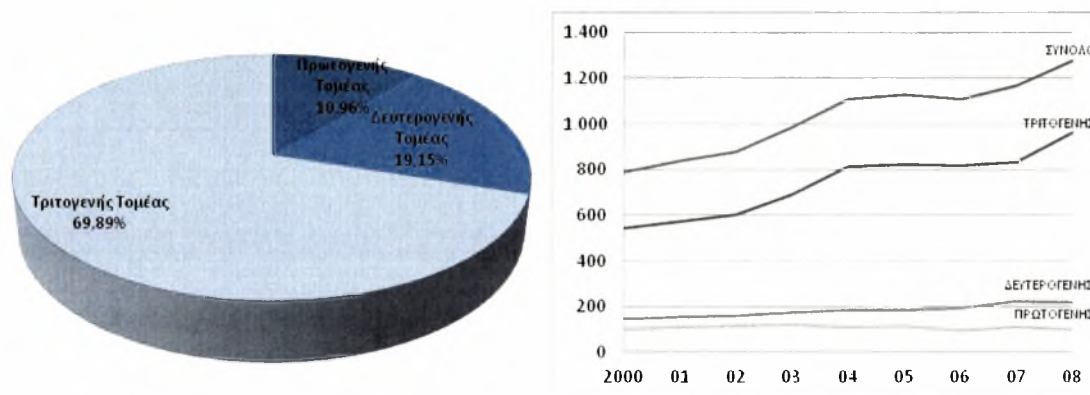
Όσον αφορά ορισμένα γενικά στοιχεία, η *ευρύτερη περιοχή Δράμας* είναι ορεινή και διαχρονικά χαρακτηριζόταν ως αγροτική, με εξειδίκευση στους τομείς της εξορυκτικής και λατομικής δραστηριότητας. Παρόλα αυτά κατά τη δεκαετία 1981 – 1991 ο τριτογενής τομέας αναδείχθηκε σημαντικότερος (παρουσιάζοντας μάλιστα αυξανόμενες τάσεις) αντικαθιστώντας τον πρωτογενή, ο οποίος ήταν διαχρονικά ο κυρίαρχος παραγωγικός τομέας (Πρόταση Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ν. Δράμας, 2003). Η προαναφερθείσα εξειδίκευση που παρουσιάζει η χωρική ενότητα στάθηκε ικανή ώστε το ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία (2008) να την προτείνει ως πόλο εντατικοποίησης, δηλαδή ως περιοχή που ήδη διαθέτει μια βιομηχανική βάση -στους προαναφερθέντες τομείς, καθώς και στους κλάδους της μεταποίησης των μη μεταλλικών ορυκτών και της παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας- της οποίας η δυναμική δύναται να ενισχυθεί περαιτέρω.

Αν και έχει δεχτεί ισχυρό πλήγμα -ιδίως τα τελευταία έτη- λόγω της συρρίκνωσης αρκετών βιοτεχνιών και μικρών βιομηχανιών και της μείωση της απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα, λόγω μειωμένης συμμετοχής της μεταποίησης στην παραγωγική διάρθρωση, βασιζόμενη στις λατομικές περιοχές που διαθέτει κατάφερε να εδραιωθεί ως δυναμικό κέντρο εξόρυξης, επεξεργασίας και διάθεσης μαρμάρου με ολοένα αυξανόμενες σχετικές δραστηριότητες. Επιπλέον, στην αναπτυξιακή πορεία της περιοχής συμβάλλει σημαντικά η επεξεργασία αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, με κυρίαρχες την παραγωγή οίνου και την επεξεργασία δασικών παραγώγων (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008).

Στην Δράμα ο πρωτογενής και δευτερογενής τομέας καταλαμβάνουν ένα μικρό μερίδιο της παραγωγής (10,96% και 19,15% αντίστοιχα) και δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες εξελίξεις στην πορεία τους στο διάστημα 2000 - 2008. Σε αντίθεση ο τριτογενής τομέας ευνοείται καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγικής δραστηριότητας (69,89%), ακολουθώντας ανοδική πορεία τις περιόδους 2000-2004 και 2007-2008, παραμένοντας σε σταθερά επίπεδα την περίοδο 2004-2007. Συνολικά η οικονομία της Δράμας αναπτύχθηκε κατά την περίοδο 2000-2008, αφού στο σύνολο της

χαρακτηρίζεται από συνεχή αύξηση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, όπως φαίνεται στα επόμενα σχήματα.

Εικόνα 3.2.1.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Δράμας

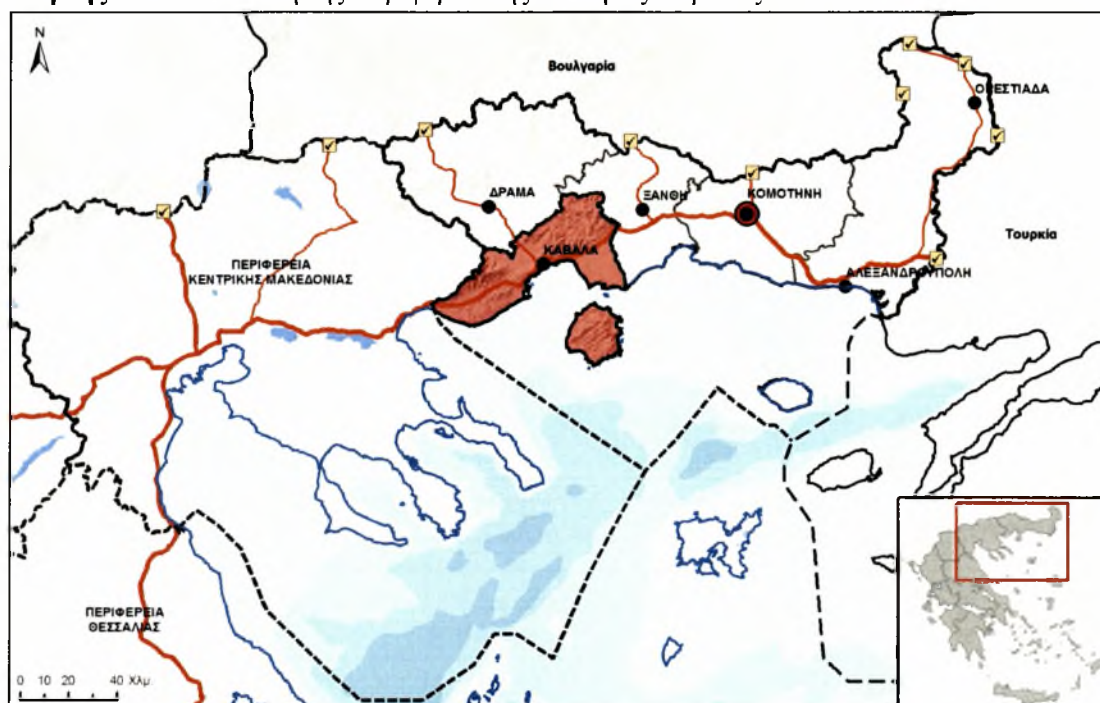
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Συμπερασματικά, βάσει των ειδικών χαρακτηριστικών της και παρά την πληθώρα των διαρθρωτικών της προβλημάτων, μπορεί να καταγραφεί πως διαθέτει δυνατότητες περαιτέρω ανάδειξης και προώθησης της τοπικής ανάπτυξης. Στην προσπάθεια αυτή, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων, όπως η στρατηγική της θέση –γεινίαση με Βουλγαρία, ύπαρξη καθέτων οδικών αξόνων που ενισχύουν την εμφάνιση δικτύωσης και την χαρακτηρίζουν ως Λειτουργική Αστική Περιοχή κ.α.- ώστε τελικά να αποκτήσει εντονότερους ρυθμούς ανάπτυξης και μέσα στήριξης αυτών.

3.2.2 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΒΑΛΑΣ

Η ΠΕ Καβάλας χωροθετείται στο βορειοανατολικό τμήμα της ελληνικής επικράτειας και ανήκει στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ανατολικής Μακεδονίας και θεωρείται η πλέον ανεπτυγμένη της περιφέρειας. Το αστικό της κέντρο, το οποίο βάσει του ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ (2003) κατατάσσεται στους Δευτερεύοντες Πόλους Ανάπτυξης και αριθμεί 63.293 κατοίκους σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001.

Χάρτης 3.2.2.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Καβάλας

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά κάποια δημογραφικά στοιχεία και σύμφωνα με τον σχετικό πίνακα που παρατίθεται παρακάτω, κατά την περίοδο 1920 – 1940 η χωρική ενότητα παρουσίασε αύξηση του πληθυσμού της ξεπερνώντας τον μέσο όρο της περιφέρειας, συνεχίζοντας κατά τα έτη 1991 – 2001 να αυξάνει το δημογραφικό της ισοζύγιο με σταθερούς ρυθμούς.

Πίνακας 3.2.2.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Καβάλας

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός					ΜΕΡΜ (%)			
	1920	1940	1961	1991*	2001*	20-40	40-61	61-91	91-01
ΑΜΘ	393.514	643.145	618.312	570.442	607.162	2,49	-0,19	-0,27	0,63
ΠΕ Καβάλας	81.824	138.133	140.751	134.486	141.499	2,65	0,09	-0,15	0,51

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

*Μόνιμος πληθυσμός

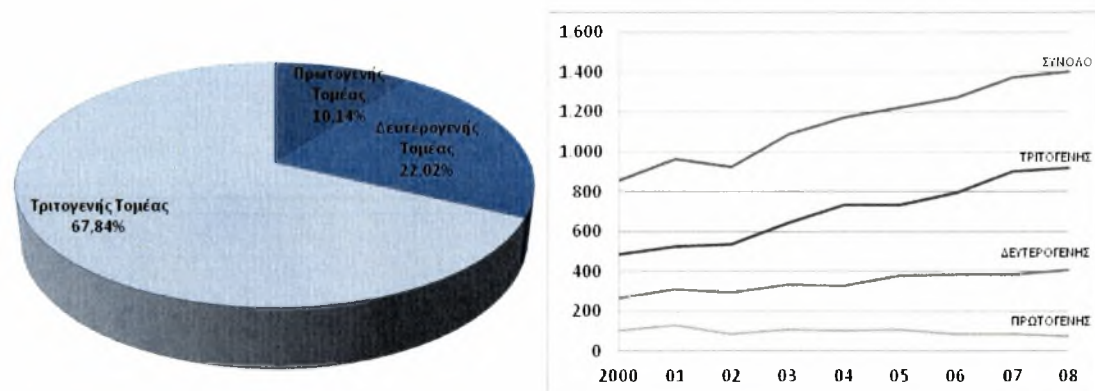
Η *ευρύτερη περιοχή Καβάλας* βιώνει κατά τα τελευταία έτη τις συνέπειες μιας οικονομικής μετάβασης λόγω της αποδυνάμωσης του δευτερογενούς τομέα, αλλά παρόλα αυτά εμφανίζει έντονη εξειδίκευση στους κλάδους της αλιείας, της άντλησης πετρελαίου και παραγωγής προϊόντων από τη δύλισή του, στην εξορυκτική και λατομική δραστηριότητα καθώς και στην παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008). Για τον παραπάνω λόγο προτείνεται ως πόλος και άξονας εντατικοποίησης της βιομηχανικής δραστηριότητας, με τις μεγάλες βιομηχανίες να εστιάζουν στην παραγωγή πετρελαίου

και φωσφορικών λιπασμάτων. Σημαντική είναι, επιπλέον, και η συμβολή του τομέα του τουρισμού στην οικονομική ευμάρεια της περιοχής, καθώς το νησί Θάσος αποτελεί αξιόλογο τουριστικό πόλο έλξης (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008, <http://www.kavala.gr>).

Αν και η περιφερειακή ενότητα παρουσιάζει μια σχετική οικονομική ολοκλήρωση, η απουσία οικονομικών κλίμακας αποτέλεσαν τροχοπέδη στη μακροχρόνια ειδίκευση και ευημερία της. Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις για τον παραγωγικό προσανατολισμό της χωρικής ενότητας και με γνώμονα την προαναφερθείσα πραγματικότητα, το ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία παρέχει κατευθύνσεις και προτείνει μέτρα αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των διαθέσιμων πόρων για την περαιτέρω προώθηση της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας της.

Για την Καβάλα παρατηρείται περίπου η ίδια εικόνα με αυτήν της Δράμας, αφού ο τριτογενής τομέας υπολογίζεται στο 67,84% της συνολικής παραγωγικής δραστηριότητας και αποτελεί μεγάλο μέρος αυτής, αυξανόμενος τις περιόδους 2000-2005 και 2006-2008 με μια μόνο μικρή πτώση το 2004-2005. Εδώ ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζει το 22,02% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της περιοχής και ενώ παραμένει σε σταθερές τιμές κατά την διάρκεια της περιόδου 2000-2004, ακολουθεί αυξητική πορεία από το 2004 έως το 2008. Τέλος ο πρωτογενής τομέας εξελίσσεται σταθερά κατά την περίοδο μελέτης και είναι ανίσχυρος αποτελώντας το περίπου το 10% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της περιοχής. Στο σύνολο και η Καβάλα αύξησε σε ικανοποιητικό βαθμό την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των παραγωγικών δραστηριοτήτων της στη διάρκεια της περιόδου 2000-2008.

Εικόνα 3.2.2.1 Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Καβάλας

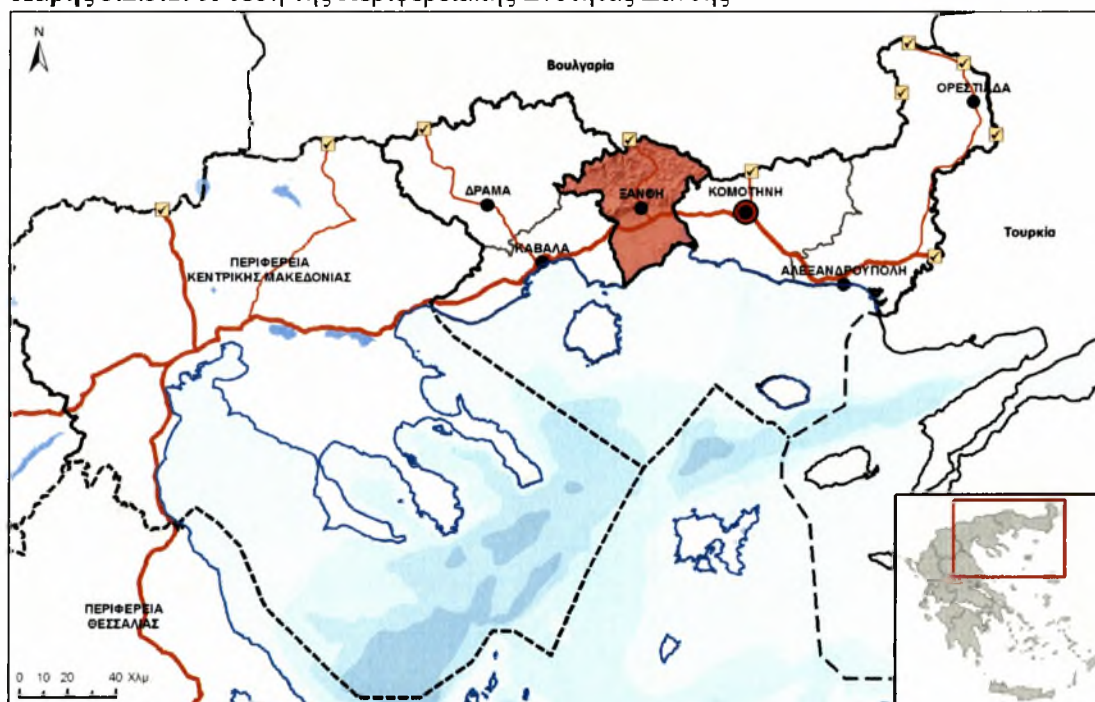
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Επιπλέον, η ύπαρξη λιμένα και αερολιμένα εθνικής σημασίας στην περιοχή ενισχύει τις προοπτικές για την περαιτέρω ανάπτυξη και αύξηση της ελκυστικότητάς της. Μάλιστα, οι γενικότερες ανακατατάξεις στο χώρο των Βαλκανίων είχαν ως αποτέλεσμα την επέκταση των εξυπηρετήσεων του θαλάσσιου λιμένα ακόμη και πέραν των εθνικών συνόρων (ενώ αρχικώς η κατασκευή του απέβλεπε στην εξυπηρέτηση της εθνικής ενδοχώρας) (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008).

3.2.3 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΞΑΝΘΗΣ

Η ΠΕ Ξάνθης είναι ο δυτικός από τις τρεις ΠΕ της Θράκης και καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο τμήμα του από ορεινούς όγκους και την οροσειρά της Ροδόπης. Το αστικό της κέντρο, βάσει του ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ (2003) κατατάσσεται στους Λοιπούς Πόλους Ανάπτυξης και αριθμεί 52.270 κατοίκους σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001.

Χάρης 3.2.3.1: Η θέση της Περιφερειακής Ενότητας Ξάνθης

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά κάποια δημογραφικά στοιχεία και σύμφωνα με τον σχετικό πίνακα που παρατίθεται παρακάτω, κατά την περίοδο 1920 – 1940 η χωρική ενότητα διπλασίασε τον πληθυσμό της συνεχίζοντας την περίοδο από το 1991 – 2001 να τον αυξάνει, με μικρούς όμως ρυθμούς.

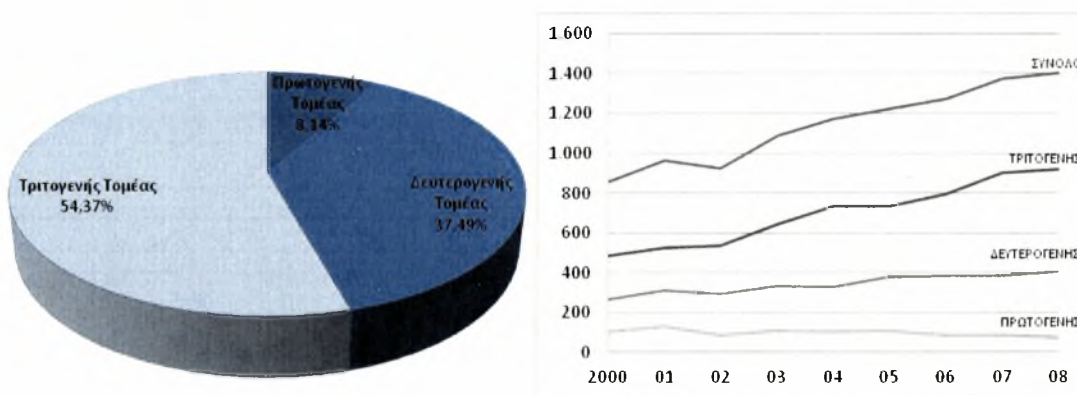
Πίνακας 3.2.3.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της ΠΕ Ξάνθης

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός					ΜΕΡΜ (%)			
	1920	1940	1961	1991*	2001*	20-40	40-61	61-91	91-01
ΑΜΘ	393.514	643.145	618.312	570.442	607.162	2,49	-0,19	-0,27	0,63
ΠΕ Ξάνθης	49.423	98.575	89.594	92.218	102.959	3,51	-0,45	0,1	1,11

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

*Μόνιμος πληθυσμός

Για την Ξάνθη ο πρωτογενής τομέας με ποσοστό 8,14% επί της συνολικής παραγωγής εξελίσσεται σταθερά στο διάστημα 2000-2008, ενώ στο εν λόγω ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας ακολουθούν αυξητική πορεία αποτελώντας περίπου το 37% και 54% της συνολικής δραστηριότητας αντίστοιχα.

Εικόνα 3.2.3.1: Κατανομή (2006) και εξέλιξη της παραγωγής ΠΕ Ξάνθης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Η *ευρύτερη περιοχή Ξάνθης* χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από ιδιαίτερης αξίας φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που δύναται να ενδυναμώσει τον τριτογενή τομέα, συγκεκριμένα τον κλάδο του τουρισμού, αξιοποιώντας τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της. Προς αυτή την κατεύθυνση, μάλιστα, έχουν πραγματοποιηθεί συντονισμένες προσπάθειες για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Ωστόσο, ο τριτογενής τομέας εξακολουθεί να αντανακλά χαμηλά επίπεδα τοπικής ανάπτυξης από την μία και υψηλά επίπεδα εξάρτησης από τα σημαντικά αστικά κέντρα από την άλλη (ΚΕΤΑ ΑΜΘ, 2008).

Για αρκετές δεκαετίες η οικονομία της στηρίχθηκε στην αγροτική παραγωγή, εμφανίζοντας εξαιρετικά υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης στον τομέα της καπνοβιομηχανίας (θεωρείται από τις παραδοσιακά καπνοπαραγωγικές περιοχές) και μια σχετική δυναμική σε εκείνον της παραγωγής προϊόντων από πλαστικό και αλουμίνιο, για αυτό και προτείνεται ως πόλος εντατικοποίησης. Ωστόσο, η συρρίκνωση του πρώτου κλάδου οδήγησε τις αρχές στην πρόταση για την ευέλικτη μερική

αποσύνδεσή της από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, «επιβάλλοντας» την αναδιάρθρωση της παραγωγικής της βάσης και τελικά τη διαφοροποίησή της. Η προσπάθεια προσανατολισμού της τα τελευταία χρόνια στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού μαρτυρά αυτή την πραγματικότητα (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008).

Όσον αφορά τις αδυναμίες της περιοχής καταγράφονται προβλήματα στα δίκτυα μεταφοράς, ενέργειας και τηλεπικοινωνιών και ελλείψεις στα οδικά δίκτυα προς τον ορεινό της όγκο καθώς και στα εθνικά οδικά δίκτυα, πραγματικότητα που εντείνει τα προβλήματα της ανταγωνιστικότητας και της μη αξιοποίησης των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων (μεγάλη ποικιλία πρώτων υλών). Επιπλέον πρόβλημα αποτέλεσε για την περιοχή και η μετεγκατάσταση εγχώριων επιχειρήσεων σε γείτονες χώρες, λόγω μειωμένου εργατικού και λειτουργικού κόστους (ΚΕΤΑ ΑΜΘ, 2008). Τέλος, σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η έλλειψη κινήτρων, η οποία αν συνδυαστεί με την ανεπαρκή διαχείριση των προγραμμάτων ανάπτυξης εντείνει τα προβλήματα της ανταγωνιστικότητας.

Επομένως, ο χωροταξικός σχεδιασμός θέτει ως βασικούς στόχους τη διαρθρωτική βελτίωση της τοπικής οικονομίας (συγκράτηση πληθυσμού, ισορροπημένη και βιώσιμη απασχόληση ανά τομέα κ.α.), την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας της περιοχής για την εμφάνιση επενδυτικού ενδιαφέροντος και την επακόλουθη μεγέθυνση της αγοράς και την πλήρη αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων (ΚΕΤΑ ΑΜΘ, 2008).

3.3 ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.3.1 ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΣΠΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΠΧΣΑΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το ΕΣΠΑ 2007 – 2013, εκφράζοντας το αναπτυξιακό του όραμα για την περιφέρεια ΑΜΘ, στοχεύει τόσο στη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής περιφερειακής οικονομίας όσο και στην υιοθέτηση ενός εξωστρεφούς αναπτυξιακού μοντέλου, έχοντας παράλληλα ως βάσεις τις έννοιες της αειφορίας, της βιωσιμότητας, της χωρικής και κοινωνικής συνοχής. Ένας τέτοιος στόχος δεν θεωρείται ουτοπικός, διότι παρά τον ακριτικό και περιθωριακό χαρακτήρα της η περιφέρεια λόγω της διεύρυνσης της ΕΕ αναμένεται να λειτουργήσει ως πόλος ολοκλήρωσης προς τις βαλκανικές χώρες και συγκεκριμένα προς Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία. Καθίσταται, επομένως,

αντιληπτό πως η γεωγραφική θέση της αποτελεί πολλά υποσχόμενο συγκριτικό πλεονέκτημα, που δύναται να την καταστήσει στρατηγικό κόμβο και θέτει τις βάσεις για την ενίσχυση των διασυνοριακών δικτυώσεων που θα συνεισφέρουν στην οικονομική της μεγέθυνση.

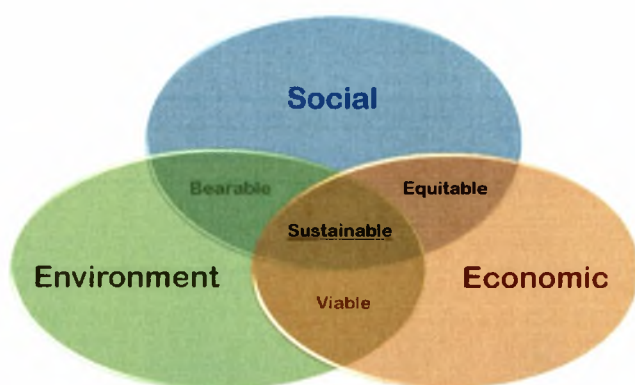
Σύμφωνα με τη μελέτη του ΧΣΠ ΑΜΘ (1999) και τις γενικές κατευθύνσεις που τίθενται για το σχεδιασμό των περιφερειών της ελληνικής επικράτειας, το πρότυπο της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης θεωρείται ως η επιθυμητή επιλογή σχεδιασμού και οργάνωσης του χώρου σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, με βαρύνουσα σημασία να δίνεται στην παράλληλη προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Με την αποτύπωση του επιθυμητού αυτού προτύπου στο χώρο και την υιοθέτηση μιας πολυκεντρικής οργάνωσης που θα προωθεί τις παραπάνω αξιώσεις, δομούνται οι βάσεις για την επίτευξη περιφερειακής ολοκλήρωσης και ανταγωνιστικής οικονομίας με έντονο εξωστρεφή προσανατολισμό.

Αναλυτικότερα, βάσει των επιλογών πολιτικής των Χωροταξικών Σχεδίων Περιφέρειας, οι βασικοί στόχοι που τίθενται είναι οι εξής:

1. Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης της ελληνικής επικράτειας, με ταυτόχρονο σεβασμό στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και την ανάγκη για την προστασία του.
2. Η ενίσχυση των ελληνικών περιφερειών στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον και η επίλυση των διαρθρωτικών τους προβλημάτων.
3. Η αντιμετώπιση και τελικά ο περιορισμός των διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.
4. Η τόνωση της σχέσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου και η προσπάθεια ανατροπής της ρήξης που έχει υποστεί ιδίως κατά τα τελευταία έτη.
5. Η υποστήριξη της προσπάθειας για χωρική συνοχή, δηλαδή η σύζευξη των αναπτυξιακών επιλογών μέσω της οργάνωσης του χώρου, που συνεπάγεται την εμφάνιση κοινωνικής συνοχής.
6. Η διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου πλαισίου για τον προσανατολισμό της παραγωγικής διαδικασίας, των αναπτυξιακών πρακτικών σχεδιασμού του οικιστικού δικτύου και την τόνωση της αναπτυξιακής πορείας της περιοχής.
7. Η παροχή ενός πλαισίου κατευθύνσεων και στρατηγικών για τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού.

Εστιάζοντας στο επίπεδο της περιφέρειας ΑΜΘ, η πολύπλευρη απομόνωσή της, το αδύναμο οικιστικό δίκτυο και το χαμηλό πληθυσμιακό ισοζύγιο αποτέλεσαν και εξακολουθούν να αποτελούν υπαρκτά προβλήματα που συνθέτουν ένα μειονεκτικό περιβάλλον. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω αδυναμιών που έχουν σταθεί τροχοπέδη στην ομαλή και αύξουσα πορεία της αναπτυξιακής διαδικασίας, κεντρικός άξονας τίθενται η μέριμνα και η ενίσχυση για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, που συνθέτουν το γνωστό αναπτυξιακό χωροταξικό τρίπτυχο. Με την ενδυνάμωση των παραπάνω στοιχείων ανάπτυξης και την προσαρμογή στις σύγχρονες εξελίξεις, η περιφέρεια θα είναι σε θέση να αποκτήσει τους δικούς της μηχανισμούς εκκίνησης και περαιτέρω ενίσχυσης της αναπτυξιακής πορείας με άμεσα πολλαπλασιαστικά οφέλη, τόσο στο εθνικό όσο και το ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Εικόνα 3.3.1.1: Τρίπτυχο Αναπτυξιακών Στόχων της Κοινοτικής Πολιτικής

Πηγή: <http://www.greentimes.com.au/lifestyle/sustainable-development.html>

Οι τιθέμενοι αναπτυξιακοί στόχοι υπαγορεύουν την άρση της γεωγραφικής και κοινωνικής της απομόνωσης, την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και την τόνωση των δυνατοτήτων ανάπτυξης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς και δραστηριότητες, ώστε να αντιμετωπιστούν καταλυτικά τα χαρακτηριστικά αναπτυξιακής υστέρησης που διαχρονικά παρουσιάζει. Απαραίτητο συμπληρωματικό βήμα, επιπλέον, είναι η «εξέλιξη» των εμπλεκόμενων αστικών κέντρων σε ελκυστικές πόλεις με αναπτυξιακή και οικονομική δυναμική, ανθρώπινο δυναμικό και βασικές υποδομές, που θα είναι σε θέση να υποστηρίξουν υψηλές λειτουργίες, υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως η επίτευξη όλων των προαναφερθέντων στόχων, η επίλυση των ποικίλων διαρθρωτικών προβλημάτων - αδυναμιών και η «μεταφορά» του επιθυμητού αναπτυξιακού οράματος για την περιφέρεια στο χώρο, απαιτεί την εμφάνιση στοχευμένων πρακτικών και επιλογών σχεδιασμού και συνεπώς

χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα δυσκολίας. Με δεδομένη αυτή την πραγματικότητα, λοιπόν, είναι εξαρχής απαραίτητη η εύρεση του επιθυμητού ρόλου που θα κληθεί να διαδραματίσει σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Απαντώντας στο ερώτημα σχετικά με το ποιος αναμένεται να είναι ο ρόλος και το ειδικό βάρος της περιφέρειας στο μερίδιο της ανάπτυξης, τίθενται οι βασικές προϋποθέσεις ώστε να χαραχθεί το ορθό στρατηγικό πλάνο, να πραγματοποιηθούν οι κατάλληλες δράσεις, να συσταθεί και να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός ανάπτυξής της.

Προς αυτή την κατεύθυνση καθίσταται αντιληπτό από τα διάφορα θεσμικά κείμενα, πως βαρύνουσας σημασίας είναι η αξιοποίηση τόσο της θέσης της περιφέρειας όσο και των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων, για τη διαμόρφωση μιας ανταγωνιστικής εξωστρεφούς οικονομίας, την αξιοποίηση και περαιτέρω τόνωση της οικονομικής της δυναμικής, τη διάχυση της ευημερίας, την ανάπτυξη διασυνοριακών σχέσεων – συνεργασιών, την επίλυση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων εν γένει. Οι παραπάνω επιδιώξεις θα σταθούν αρωγοί στις αξιώσεις για αυτοδύναμη βιώσιμη ανάπτυξη και αναγνωρίσιμο αναπτυξιακό ρόλο στο ευρύτερο χωρικό σύστημα όπως και για την εσωτερική οικονομική, κοινωνική, χωρική και διοικητική της συνοχή.

Εύλογα, για να κατασταθεί δυνατός ο στόχος τόσο για την επιθυμητή πολυκεντρική - ισόρροπη ανάπτυξη όσο και για την επίτευξη περιφερειακής ολοκλήρωσης, είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός συστηματικού και ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού που θα είναι σε θέση να ενσωματώνει τις νέες χωρικές εξελίξεις και διαπιστώσεις και να παρέχει ένα υπόβαθρο ικανό να προάγει την ανάπτυξη σε κάθε τομέα.

Προς αυτή την κατεύθυνση ο νόμος 2742/1999 περί «Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» αποτελεί ένα από τα βασικά θεσμικά πλαίσια των απαραίτητων πρακτικών σχεδιασμού που πρέπει να εφαρμοστούν, για την εμφάνιση του νέου βελτιωμένου και βιώσιμου «μοντέλου» χωρικής οργάνωσης στην Ελλάδα. Οι στόχοι καθώς και οι αρχές που περιλαμβάνει μεριμνούν για την αντιμετώπιση των πολλαπλών προβλημάτων της περιφέρειας και ταυτόχρονα παρέχουν ένα πλαίσιο στρατηγικών για την αειφόρο και αυτοδύναμη ανάπτυξή της.

Πιο συγκεκριμένα από τον Ν. 2742/1999 προβλέπεται πως η γεφύρωση βασικών αναπτυξιακών χασμάτων θα επιφέρει άμεσα πολλαπλασιαστικά οφέλη στην προσπάθεια περαιτέρω περιφερειακής ανάπτυξης και μετέπειτα διάχυσης αυτής στην εθνική επικράτεια και όχι μόνο. Οι αναπτυξιακές επιδιώξεις που έχουν έρθει στο προσκήνιο αφορούν την εξισορρόπηση των σχέσεων μεταξύ πόλης και περιφέρειας, την ενίσχυση της εταιρικής και συμπληρωματικής σχέσης μεταξύ αστικών κέντρων και μητροπολιτικών περιοχών, για τον περιορισμό της ανισομερούς κατανομής της ανάπτυξης και την ανατροπή του ολιγοπολικού συστήματος χωρικής οργάνωσης και, τέλος, την ανάγκη για ανάπτυξη διακρατικών και διασυνοριακών συνεργασιών, σε μια προσπάθεια αξιοποίησης της στρατηγικής θέσης της περιφέρειας.

Επιπλέον η εμφάνιση συστηματικού χωροταξικού σχεδιασμού στη χώρα –που ως ένα βαθμό κατάφερε να λειτουργήσει συμπληρωματικά στην ευρύτερη αναπτυξιακή και περιφερειακή πολιτική- και η προσπάθεια υιοθέτησης των ευρωπαϊκών κατευθύνσεων σχετικά με την βελτίωση της χωρικής της οργάνωσης, έφεραν στην επιφάνεια νέες προοπτικές ανάπτυξης και εμπλούτισαν τις επιδιώξεις των αρχών σχεδιασμού για την συγκεκριμένη χωρική ενότητα.

Με δεδομένες αυτές τις κατευθύνσεις διαπιστώθηκε πως ο ρόλος της μπορεί να αναπτυχθεί πολύπλευρα σε τρία επίπεδα: σε *εθνικό* (χωροθέτηση υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, περαιτέρω ανάπτυξη και ενίσχυση των παραγωγικών δραστηριοτήτων), σε *διαπεριφερειακό* (ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων τόσο με τις γειτνιάζουσες περιφέρειες όσο και με τις λοιπές περιφέρειες της χώρας, για την ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, την επίτευξη χωρικής συνοχής και την επιτάχυνση της ανάπτυξης) και σε *διακρατικό/διασυνοριακό* επίπεδο (αξιοποίηση των προοπτικών για την ανάπτυξη συνεργασιών με τις γείτονες χώρες, αλλά και τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης και της Μεσογείου) (ΓΠΧΣΑΑ, 2008, ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ, 2003).

Συμπερασματικά, η αναγνώριση των διαρθρωτικών αδυναμιών από τις οποίες χαρακτηρίζεται η περιφέρεια, των απειλών που πλήττουν την αναπτυξιακή της πρόοδο αλλά και των πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων που διαθέτει, θα αποδειχθούν πολύτιμα εφόδια για την κατάσταση ενός ολοκληρωμένου πλαισίου στρατηγικών, στόχων και επιδιώξεων, που σε συνδυασμό με τις ορθές πρακτικές σχεδιασμού και την εμπλοκή των κατάλληλων χωροταξικών εργαλείων ανάπτυξης, θα αποτελέσουν ικανή συνθήκη για την άρση όλων των πιθανών μορφών απομόνωσης από τις οποίες πλήττεται (γεωγραφική, κοινωνική, συγκοινωνιακή). Έτσι, τελικά, θα δομηθούν οι

βάσεις εκείνες που θα μετατρέψουν το έως σήμερα μειονέκτημα της θέσης σε πολλά υποσχόμενο συγκριτικό πλεονέκτημα με πολλαπλασιαστικά οικονομικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά οφέλη.

3.3.2 ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΡΙΠΟΛΟ ΔΡΑΜΑ – ΚΑΒΑΛΑ - ΞΑΝΘΗ

Συνοψίζοντας όσα αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια αναφορικά με το επί έτη ολιγοπολικό μοντέλο χωρικής οργάνωσης της χώρας, δεν θα ήταν υπερβολή να καταγραφεί πως πέραν των δύο μεγαλύτερων αστικών πυρήνων της, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι λοιπές αστικές περιοχές «αποκλείονταν» εκ των πραγμάτων από τον στρατηγικό αστικό σχεδιασμό. Η διαπίστωση αυτή εξάγεται από το γεγονός ότι όσο οι πρώτοι συγκέντρωναν (και εξακολουθούν να συγκεντρώνουν) το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού, των λειτουργιών και των υπηρεσιών εθνικής εμβέλειας τόσο οι τελευταίες δεν περιλαμβάνονταν στις προτάσεις / κατευθύνσεις σχεδιασμού ή στις πραγματοποιούμενες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης.

Με τον τρόπο αυτό οι οικισμοί χαμηλότερων επιπέδων εσφαλμένα δεν νοούνταν από τις επιλογές σχεδιασμού ως προοπτικές περαιτέρω διάχυσης της ανάπτυξης και έτσι, σε συνδυασμό με τις παγιωμένες διαρθρωτικές αδυναμίες τους, δεν διέθεταν το απαραίτητο υπόβαθρο για να εκκινήσουν ή να ενισχύσουν την τοπική αναπτυξιακή διαδικασία. Στην κατεύθυνση περιορισμού της αναπτυξιακής τους υστέρησης, επομένως, ξεκίνησε από τις αρμόδιες αρχές χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας η διερεύνηση της κατάλληλης χωρικής πρακτικής, ώστε να «ξεφύγει» η αστική ανάπτυξη από το τέλμα και τα δεσμά ενός μοντέλου όπου όλα ξεκινούσαν, αναπτύσσονταν και κατέληγαν στις δύο μεγαλουπόλεις.

Είναι κοινός τόπος πως στην προσπάθεια επίτευξης μιας περισσότερο αποκεντρωμένης ανάπτυξης στην Ελλάδα, σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει τόσο ο αναπτυξιακός (ΕΣΠΑ 2007-2013) όσο και ο χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας. Ειδικότερα, όσον αφορά το Εθνικό Χωροταξικό (ΓΠΧΣΑΑ) αλλά και τα Περιφερειακά Χωροταξικά (ΠΠΧΣΑΑ) πρέπει να καταγραφεί πως έχουν δεχτεί σαφείς επιρροές από το ΣΑΚΧ της ΕΕ, καθώς διαπνέονται στο σύνολό τους από την αξία της πολυκεντρικότητας ως επιλογής σχεδιασμού.

Λίγο πιο συγκεκριμένα το ΕΣΠΑ 2007 – 2013, το ΓΠΧΣΑΑ (2008) και τα ΠΧΣΣΑΑ (2003) των 12 περιφερειών πλην της Αττικής, πάντα εντός των πλαισίων της βιωσιμότητας και της αειφόρου διαχείρισης του περιβάλλοντος, φέρουν στο επίκεντρο

ως βασική επιδίωξη τον στρατηγικό και ισόρροπο χωρικό σχεδιασμό της ελληνικής επικράτειας και τον συντονισμό των επιμέρους τομεακών πολιτικών για την εκκίνηση ή/και επιτάχυνση της αναπτυξιακής πορείας εν γένει και την καταπολέμηση της αναπτυξιακής υστέρησης.

Βασική κατεύθυνση που συνηγορεί στις παραπάνω επιδιώξεις είναι οι προτάσεις για την ανάδυση αναπτυξιακών πόλων και αξόνων για την ενδυνάμωση της περιφερειακής και εθνικής ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής. Οι πόλοι ανάπτυξης που προτείνονται από τα εν λόγω ντοκουμέντα, στα πλαίσια του ενστερνισμού των αρχών της, διαμορφώνουν ένα αρκετά ισορροπημένο αστικό σύστημα, στο οποίο εκτός από τα μεμονωμένα αστικά κέντρα καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν και οι συνδυασμοί πόλεων, δηλαδή τα δίπολα/τρίπολα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να καταγραφεί πως η ευρεία αυτή αναφορά των Χωροταξικών Σχεδίων σε συμπληρωματικές πόλεις/πόλους κρίθηκε απολύτως αναμενόμενη, καθώς το έως σήμερα αστικό σύστημα της χώρας διέθετε πολύ μικρό αριθμό αστικών κέντρων που δεν είχαν τη δυνατότητα και τα απαραίτητα μεγέθη (πληθυσμός, οικονομική ολοκλήρωση) ώστε να αποτελέσουν από μόνα τους αυτόνομα αναπτυξιακά κέντρα/ζώνες εθνικού επίπεδου.

Σε μια προσπάθεια παρουσίασης των κατευθύνσεων που παρέχονται από τα εθνικά θεσμικά κείμενα και σύμφωνα με το ΕΣΠΑ για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 «το αναπτυξιακό όραμα για την περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης συμπυκνώνεται στη δημιουργία μιας βιώσιμης ανταγωνιστικής περιφερειακής οικονομίας με έντονο εξωστρεφή προσανατολισμό και εσωτερική οικονομική, κοινωνική, χωρική και διοικητική συνοχή». Ένας τέτοιος στόχος δεν θεωρείται ουτοπικός διότι παρά τον ακριτικό και παραμεθόριο χαρακτήρα της, λόγω της διεύρυνσης της ΕΕ, η Περιφέρεια αναμένεται να λειτουργήσει ως πόλος ολοκλήρωσης προς τις Βαλκανικές χώρες και συγκεκριμένα προς Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία.

Το ΓΠΧΣΑΑ το οποίο στο σύνολό του θέτει ως βασική επιδίωξη τον στρατηγικό και ισόρροπο χωρικό σχεδιασμό ενθαρρύνει την ανάπτυξη εθνικών συνεργασιών σε όλους τους αναπτυξιακούς τομείς στην κατεύθυνση υιοθέτησης της πολυκεντρικής πρακτικής χωρικής οργάνωσης. Στα πλαίσια αυτά προτείνει την ανάδυση ενός πλέγματος πόλων που θα ενδυναμώνουν την τοπική και εθνική ανταγωνιστικότητα και συνοχή. Ενισχύει με την σειρά του την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας μεταξύ γειτονικών πόλεων,

επιδίωξη που όσον αφορά την χωρική κλίμακα που εξετάζεται μεταφράζεται στην πρόταση των αστικών περιοχών Δράμας,, Καβάλας και Ξάνθης ως ενός ενιαίου χωρικού συστήματος (ΓΠΧΣΑΑ, 2008).

Το πρότυπο χωρικής οργάνωσης που προτείνει το ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ προκύπτει ως το αποτέλεσμα του συνδυασμού των εθνικών αναπτυξιακών επιλογών (τις οποίες εξειδικεύει σε επίπεδο περιφέρειας) καθώς και των αρχών που υιοθετούνται από το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου. Προς την κατεύθυνση μεταφοράς του προαναφερθέντος οράματος στον χώρο, βασικές συνιστώσες θεωρήθηκαν η ολοκλήρωση των μεταφορικών υποδομών, η προσέλκυση επενδύσεων μέσω της ενίσχυσης της ελκυστικότητας της ΠΑΜΘ, η υιοθέτηση ενός εξωστρεφούς οικονομικού και αναπτυξιακού μοντέλου και η ενδυνάμωση της περιφερειακής ανάπτυξης, πάντα με όρους περιβαλλοντικούς, για την αντιμετώπιση του αναπτυξιακού ελλείμματος της ευρύτερης περιοχής. Οι βασικότεροι γενικοί στόχοι περιφερειακής οργάνωσης που θέτει εκφράζονται με την συγκρότηση μιας ισόρροπης και αειφόρου αστικής δομής που θα προκύψει ως αποτέλεσμα της ενδυνάμωσης του ρόλου των κέντρων της περιφέρειας, της βιώσιμης ανάπτυξης της υπαίθρου, της βελτίωσης της προσβασιμότητας στην ευρύτερη περιοχή και της αναβάθμισης του δικτύου υποδομών (www.espa.gr).

Το ντοκουμέντο, με γνώμονα την διαπίστωση ότι μεταξύ των αστικών κέντρων Δράμας, Καβάλας και Ξάνθης αναπτύσσονται δικτυώσεις, παρέχει κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης ως απάντηση στην προσπάθεια παγίωσης της λειτουργικών σχέσεων μεταξύ των προαναφερθέντων πόλων. Τα πολλαπλασιαστικά αναπτυξιακά οφέλη από μια τέτοια πραγματικότητα σε βάθος χρόνου θα είναι ιδιαίτερος σημαντικά όπως και οι άμεσες συνέπειες που δύναται να προκύψουν, οι οποίες αφορούν την περαιτέρω ενδυνάμωση της ελκυστικότητας κάθε πόλου μεμονωμένα, την αύξηση της παραγωγικής τους δραστηριότητας και την καταπολέμηση των ανισοτήτων ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ, 2003)

Συνεπώς, προς την κατεύθυνση επίτευξης μιας ανταγωνιστικής περιφερειακής οικονομίας με εξωστρεφή προσανατολισμό και σε μια προσπάθεια αναβάθμισης των αστικών περιοχών της, προτείνει τη λειτουργία της ΠΕ Δράμας ως «κέντρου περιφερειακής ανάπτυξης και διασυνοριακής συνεργασίας», της ΠΕ Καβάλας ως «διαπεριφερειακού και διασυνοριακού κέντρου μεταφορών, εξαγωγών και τουρισμού» και της ΠΕ Ξάνθης ως «περιφερειακού κέντρου υπηρεσιών του δευτερογενούς τομέα».

Μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση προτείνει οι αστικοί πόλοι της Δράμας, της Καβάλας και της Ξάνθης να αποτελέσουν αναπτυξιακό τρίπολο, καθώς σχηματίζουν στο χώρο ένα νοητό τρίγωνο το οποίο έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει αλληλοσυμπληρωματικά, διότι η μικρή μεταξύ τους απόσταση ευνοεί, πέραν των καταγεγραμμένων δικτύσεων, την εμφάνιση ημερήσιων συστημάτων (ΠΠΧΣΑΑ ΑΜΘ, 2003).

Στην κατεύθυνση συνασπισμού των αστικών περιοχών που εξετάζονται στον παρόν υποκεφάλαιο, συνηγορεί και το ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, το οποίο χαρακτηρίζει το εν λόγω τρίπολο ως δευτερεύοντα πόλο διαπεριφερειακής ακτινοβολίας, καθώς τα λόγω αστικά κέντρα από τα οποία συνίσταται διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία και πορεία της ευρύτερης περιοχής (ΕΠΧΣΑΑ για τη Βιομηχανία, 2008).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, τα εθνικά ντοκουμέντα σχεδιασμού και ανάπτυξης υιοθέτησαν στην πράξη το μοντέλο της πολυκεντρικότητας, προτείνοντας την ενδυνάμωση των εξεταζόμενων αστικών κέντρων και προωθώντας τη μεταξύ τους συνεργασία, μέσω της δημιουργίας διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης, πρακτικής που αποτελεί βασικό και διαδεδομένο μέσο ισόρροπης οργάνωσης του χώρου. Καταστάθηκε, επομένως, εμφανής μια συντονισμένη προσπάθεια από πλευράς των εθνικών στρατηγικών αρχών για αναπτυξιακή εξέλιξη σε τοπικό επίπεδο και διάχυση αυτής σε εθνικό και βαλκανικό, μέσω της αξιοποίησης και του συνδυασμού των δυνατοτήτων γειτονικών αστικών κέντρων που μπορούν να σχηματίσουν στον χώρο μια λειτουργικά συμπληρωματική ενότητα.

Η ύπαρξη ικανών χαρακτηριστικών και προϋποθέσεων, που είναι απαραίτητοι για την παγίωση μιας συνεταιριστικής σχέσης μεταξύ των εμπλεκόμενων πόλεων, αποτέλεσε ικανή συνθήκη ώστε το ΕΣΠΑ 2007 – 2013, το ΠΠΧΣΑΑ για την ΑΜΘ και το ΓΠΧΣΑΑ να προτείνουν τα αστικά κέντρα της Δράμας, της Καβάλας και της Ξάνθης ως ένα ενιαίο αστικό σύστημα, καθώς σε πρώτη φάση η «κατανομή» τους και μόνο στον χώρο παρέχει τη δυνατότητα να λειτουργήσουν αλληλοσυμπληρωματικά.

4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Στην προσπάθεια του χωροταξικού σχεδιασμού προς μια πιο πολυκεντρική και ισόρροπη οργάνωση σε εθνικό επίπεδο, λοιπόν, η ανάδυση διπόλων / τριπόλων αστικής ανάπτυξης αποτέλεσε βασικό και αρκετά διαδεδομένο μέσο. Ωστόσο, για μια τέτοια επιλογή είναι απαραίτητη η ύπαρξη αναγκαίων συνθηκών και προϋποθέσεων, ώστε να καταφέρουν τα προτεινόμενα λειτουργικά συστήματα να ανταποκριθούν στο νέο τους ρόλο ως πυρήνες δημιουργίας και διάχυσης της ανάπτυξης στο ευρύτερο χωρικό τους πλαίσιο. Απαραίτητη επομένως κρίνεται η παρουσία ορισμένων χαρακτηριστικών, που θα αποτελέσουν ικανή συνθήκη για τον λειτουργικό συνασπισμό των εμπλεκόμενων πόλων.

Γενικότερα, βασικές ενδείξεις για την ύπαρξη διπολικών ή τριπολικών σχέσεων αστικής οργάνωσης είναι η χωρική γειτνίαση, η καταγραφή ημερήσιων συστημάτων μεταξύ των πόλων -δηλαδή η πραγματοποίηση μετακινήσεων με σκοπό την εργασία ή οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα- καθώς και η ύπαρξη αστικής ανάπτυξης στον άξονα που συνδέει τις εμπλεκόμενες περιοχές (ΓΠΧΣΑΑ, 2008). Επιπρόσθετα, η αναγνώριση κοινών χωροταξικών χαρακτηριστικών μεταξύ τους και μιας παραγωγικής βάσης που είτε προσομοιάζει είτε μπορεί να συσχετιστεί, αποτελούν εξίσου ικανούς λόγους ανάπτυξης σχέσεων συνεργασίας και συμπληρωματικότητας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως όσον αφορά τα απαραίτητα κριτήρια στην προσπάθεια ανάπτυξης λειτουργικών αστικών περιοχών, τα «λειτουργικά» κριτήρια, π.χ. οι μετακινήσεις για εργασία, αποτελούν για πολλούς μελετητές καλύτερους δείκτες από τα «φυσικά», όπως για παράδειγμα ο αριθμός των κατοίκων ή η έκταση της περιοχής (Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, 2008). Επομένως, η προσέγγιση και αναγνώριση των καθημερινών μετακινήσεων και σε μικρότερο βαθμό η καταγραφή της πυκνότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων και συνεργασιών κρίθηκαν αντιπροσωπευτικά της ύπαρξης ή όχι δικτύωσης και λειτουργικών σχέσεων μεταξύ αστικών κέντρων.

Αναφορικά με το μελετώμενο τρίπολο η αρχική επιλογή της θεώρησης των τριών πόλων ως ενός ενιαίου συστήματος, οφείλεται στην γενικότερη αντίληψη ότι η μικρή απόσταση μεταξύ των κέντρων –σε συνδυασμό με την ύπαρξη και άλλων σημαντικών παραγόντων- αποτελεί ικανή συνθήκη ώστε να προκύψει μία κοινή αστική δομή. Επιπλέον, η καταγεγραμμένη τάση της λειτουργικής επέκτασης αυτών κατά μήκος των

μεγάλων οδικών αξόνων και κυρίως της Εγνατίας Οδού (καθώς οι τρεις πόλοι αποτελούν τμήμα του παραδοσιακού αναπτυξιακού άξονα της χώρας) και των καθέτων της -με αποτέλεσμα συχνά να επικαλύπτονται- και οι αμοιβαίες εξυπηρετήσεις από υπηρεσίες υπερτοπικής εμβέλειας που είναι χωροθετημένες σε κάποια από αυτές, αποτελούν σοβαρές ενδείξεις για την ύπαρξη ενός ενιαίου αστικού συστήματος.

Λίγο πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά κάποιες γενικές παραδοχές, η εδαφική γειννίαση, η παρόμοια γεωμορφολογία, τα κοινά χωροταξικά χαρακτηριστικά - πρόκειται για πόλεις μεσαίου πληθυσμιακού μεγέθους που ταυτόχρονα αποτελούν έδρες των αντίστοιχων Περιφερειακών Ενοτήτων- και ο σχετικά όμοιος παραγωγικός προσανατολισμός -καθώς διαθέτουν μια παραγωγική βάση που είτε προσομοιάζει είτε μπορεί να συσχετιστεί- αφενός παρέχουν τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση δικτυώσεων και αφετέρου αποτελούν ισχυρούς διαφαίνοντες λόγους για την παγίωση στενότερων σχέσεων συμπληρωματικότητας.

Όσον αφορά τις εντοπισμένες βασικές ενδείξεις για την διερεύνηση της ύπαρξης τριπολικής αστικής οργάνωσης που αναφέρθηκαν προηγουμένως, στη συγκεκριμένη περίπτωση παίρνουν τη μορφή της καταγραφής των αυξημένων ημερήσιων συστημάτων που παρατηρούνται μεταξύ των τριών πόλεων, είτε με σκοπό την εργασία είτε όχι, οι οποίες εμφανίζουν ολοένα αυξανόμενες τάσεις λόγω της μικρής μεταξύ τους απόστασης και του περιορισμού των χρονοαποστάσεων μέσω διαρκώς βελτιούμενων οδικών έργων.

Σύμφωνα με την Εθνική έρευνα Προέλευσης – Προορισμού 1993, στην ΑΜΘ έντονη ήταν το 1993 η διασύνδεση της Δράμας με την Καβάλα με στοιχεία εξάρτησης της πρώτης από τη δεύτερη: το 45% περίπου των συνολικών μετακινήσεων από τη Δράμα προς το σύνολο της Ελλάδας κατευθυνόταν στην Καβάλα...και εκτιμάται ότι οι μετακινήσεις μεταξύ Καβάλας – Ξάνθης αυξήθηκαν σε ποσοστό 85% (ΚΕΤΑ ΑΜΘ, 2008).

Επιπλέον, οι Δυνητικές Λειτουργικές Αστικές Περιοχές μεταξύ γειτονικών κέντρων τείνουν να επικαλύπτονται, αποκαλύπτοντας πιθανά διπολικά / τριπολικά συστήματα, όπως είναι για παράδειγμα το τρίπολο Δράμα – Καβάλα – Ξάνθη (Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, 2008). Επιπλέον ενδείξεις που μαρτυρούν την ύπαρξη ενός κοινού αστικού συμπλέγματος αφορούν την αυξημένη διακίνηση προσώπων, αγαθών και πληροφοριών καθώς και την ύπαρξη αστικής ανάπτυξης και δραστηριοτήτων στον ενδιάμεσο άξονα που συνδέει τις εμπλεκόμενες περιοχές.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η ύπαρξη ενός άρτιου δικτύου τεχνικών υποδομών, που αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την εμφάνιση οποιασδήποτε μορφής λειτουργικών σχέσεων. Στην προκειμένη περίπτωση, η ικανοποιητική λειτουργία του δικτύου υποδομών που συνδέει τους τρεις πόλους ενισχύει την εύκολη πρόσβαση, επικοινωνία και πραγματοποίηση οποιασδήποτε συναλλαγής μεταξύ των τριών κέντρων συντέλεσε στην ανάδυση και συνηγορεί στην ενίσχυση και παγίωση των μεταξύ τους εντοπισμένων δικτυώσεων. Μάλιστα, οι εν λόγω σχέσεις συνεργασίας καλύπτουν ευρύ φάσμα τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο και δύναται να ενισχυθούν περαιτέρω.

Η ύπαρξη ολοκληρωμένου δικτύου υποδομών (για την μετακίνηση προσώπων, ιδεών, πληροφοριών) θέτει σημαντικές βάσεις και αναφορικά με τον μετασχηματισμό της περιοχής σε σημαντικό αναπτυξιακό κέντρο. Στα πλαίσια ενός προτύπου πολυσύνθετης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, τα γεωγραφικά δεδομένα από τα οποία το τρίπολο χαρακτηρίζεται το καθιστούν προνομιακό. Η πραγματοποίηση των κατάλληλων χωροταξικών παρεμβάσεων για την περαιτέρω βελτίωση της χωρικής του οργάνωσης θα αποτελέσει ικανή συνθήκη ανάπτυξης και προσανατολισμού της σφαίρας επιρροής του προς τα Βαλκάνια, την Κ. Ευρώπη, την Α. Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

Στην προσπάθεια διερεύνησης και αποτύπωσης των πραγματικών σχέσεων που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των τριών πόλων (επιτόπια συζήτηση με αρμόδιους τοπικούς φορείς, αδημοσίευτες έρευνες των ΠΕ) καταγράφεται μια αντιφατική πραγματικότητα. Ενώ τα εξεταζόμενα κέντρα αναπτύσσουν ως ένα βαθμό κάποιες γενικές σχέσεις συμπληρωματικότητας, στον αντίποδα η ένταση και το περιεχόμενο αυτών διαφέρει ανάλογα με την περίπτωση. Επιπλέον παρατηρείται πως για κάποιες θεματικές κατηγορίες δραστηριοτήτων καταγράφεται η ύπαρξη «συνδυασμών δικτυώσεων», πραγματικότητα που αντιτίθεται στην θεώρησή των τριών αστικών περιοχών ως ενός ενιαίου συστήματος.

Λίγο πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των αστικών περιοχών *Δράμας, Καβάλας και Ξάνθης* καταγράφονται έντονες σχέσεις συνεργασίας στους κλάδους της βιομηχανίας και των εξαγωγών. Στο γεγονός αυτό συνηγορούν τόσο τα παρόμοια χαρακτηριστικά τους αναφορικά με τη βιομηχανία - διαθέτουν ήδη ένα αναπτυγμένο βιομηχανικό υπόβαθρο που αναμένεται να ενισχυθεί περαιτέρω και αποτελούν περιοχές εντατικοποίησης της εν λόγω δραστηριότητας - όσο και μία πραγματικότητα του παρελθόντος που αφορά

την παροχή ειδικών στις περιοχές της Θράκης, με αποτέλεσμα οι μεγάλες βιομηχανίες να χωροθετούνται πάνω στον άξονα Καβάλας – Ξάνθης (προς την Ξάνθη).

Επιπλέον, τα παραγόμενα από τις τρεις χωρικές ενότητες προϊόντα εξάγονται μέσω του λιμένα και του αερολιμένα της Καβάλας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, καθώς η γεωγραφική τους θέση ευνοεί την ανάπτυξη εξαγωγικών δραστηριοτήτων και με τις γείτονες χώρες, δυνατότητα στην οποία συνηγορεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα του λιμένα της Καβάλας, που αφορά την άμεση πρόσβαση στην Εγνατία Οδό και συνεπώς στον διάδρομο που οδηγεί στον μεθοριακό σταθμό του Προμαχώνα. Μάλιστα, προτείνεται αύξηση της δραστηριότητας του λιμένα Καβάλας μελλοντικά ώστε να αναδειχτεί σε διαμετακομιστικό λιμενικό κόμβο, συμπληρωματικού ή ανταγωνιστικού προς τους λιμένες της Αλεξανδρούπολης και της Θεσσαλονίκης, φέροντας έτσι στο προσκήνιο μελλοντικές προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης. (ΚΕΤΑ ΑΜΘ, 2008)

Συνεχίζοντας, συμπληρωματικές σχέσεις μεταξύ των τριών πόλων παρατηρούνται στους τομείς της επιχειρηματικότητας και συγκεκριμένα όσον αφορά την εξυπηρέτηση των μεγάλων επιχειρήσεων της ΠΑΜΘ, καθώς παρατηρείται συγκέντρωση των επιχειρηματικών κέντρων των τραπεζών της περιφέρειας στην Καβάλα και των γενικών εξυπηρετήσεων από υπηρεσίες που είναι επίσης χωροθετημένες στην Καβάλα. Στο σημείο αυτό πρέπει να καταγραφεί πως αν και ο ορισμός της Κομοτηνής ως κέντρου της περιφέρειας και της Ξάνθης ως έδρας της πρώην Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας – Καβάλας – Ξάνθης είχαν ως συνέπεια τη συρρίκνωση του τομέα των υπηρεσιών για την πόλη της Καβάλας, σήμερα η τελευταία συγκεντρώνει τις περισσότερες υπηρεσίες υπερτοπικής εμβέλειας, συγκριτικά με τις δύο άλλους εμπλεκόμενους πόλους, και είναι υπεύθυνη για τις βασικές τους εξυπηρετήσεις. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η ύπαρξη συνεργασιών στον τομέα του τουρισμού, ιδίως του χειμερινού, καθώς οι πόλοι συνθέτουν μια «τουριστική ζώνη» με ιδιαίτερη φυσική, πολιτιστική και πολιτισμική αξία.

Μεταξύ των κέντρων Δράμας και Καβάλας καταγράφονται έντονες δικτυώσεις όσον αφορά τις χερσαίες μεταφορές, διότι η εξυπηρέτηση της ευρύτερης περιοχής Δράμας πραγματοποιείται μέσω της Εγνατίας Οδού που διασχίζει την Καβάλα και ταυτόχρονα οι μεθοριακοί σταθμοί της πρώτης και οι κάθετοι άξονες που τη συνδέουν με τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα ευνοούν τη δυνατότητα ανάπτυξης διασυνοριακών σχέσεων, τις κοινωνικές υποδομές (υπηρεσίες, νέο νοσοκομείο και λοιπές σημαντικές κοινωνικές υποδομές χωροθετημένες στην Καβάλα) και την εκπαίδευση (παραρτήματα

του ΤΕΙ Καβάλας λειτουργούν στη Δράμα). Τέλος, μεταξύ των αστικών κέντρων Δράμας και Ξάνθης εμφανίζονται σχέσεις συνεργασίας αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος, λόγω της από κοινού διαχείρισης του ορεινού όγκου της Ροδόπης και του ποταμού Νέστου.

Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το σύμπλεγμα Δράμα - Καβάλα - Ξάνθη εμφανίζει χαρακτηριστικά ικανά ώστε να λειτουργήσει ως αναπτυξιακό τρίπολο. Ωστόσο στην πραγματικότητα οι μεταξύ τους σχέσεις διαφέρουν στην ένταση -ανάλογα με το θεματικό πεδίο- και σε ορισμένες περιπτώσεις χαρακτηρίζονται ανύπαρκτες ή περιορισμένες. Κοινό παρονομαστή για τις δικτύώσεις και των τριών εξεταζόμενων πόλων αποτελούν οι τομείς της βιομηχανίας, της επιχειρηματικότητας και του τουρισμού.

Η πλέον ευνοημένη περιοχή είναι η Καβάλα, η οποία λόγω συγκριτικών πλεονεκτημάτων (θαλάσσιες – εναέριας υποδομές, ισχυρή βιομηχανική βάση κ.α.) εμφανίζει στενές σχέσεις συνεργασίας με τη Δράμα, σε μια προσπάθεια άρσης της γεωγραφικής απομόνωσης και του περιθωριακού χαρακτήρα της τελευταίας, και λιγότερο έντονες με την Ξάνθη, η οποία λόγω ειδικών κινήτρων ως ΠΕ της Θράκης χαρακτηριζόταν διαχρονικά από μια σχετική αυτονομία.

Γενικότερα, οι στόχοι που επιτυγχάνονται από την εμφάνιση δικτύωσης και σχέσεων συμπληρωματικότητας μεταξύ των τριών πόλεων αφορούν την ενεργοποίηση του μηχανισμού ανάπτυξης αλλά και την επιτάχυνση της εμφάνισης των πολλαπλασιαστικών οφελών της στην ευρύτερη περιοχή, τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Επιπρόσθετα, η θεώρηση του προτεινόμενου τριπόλου ως αναπτυξιακής προοπτικής θέτει τις βάσεις για τον σταδιακό μετασχηματισμό του σε πυρήνα τοπικής, εθνικής και κοινοτικής ανάπτυξης και ακτινοβολίας.

Επιπλέον επιδίωξη που αναμένεται να επιτευχθεί μέσω της συγκεκριμένης επιλογής σχεδιασμού, αφορά την υιοθέτηση και πραγματική αποτύπωση στον χώρο ενός πολυκεντρικού οικιστικού μοντέλου που θα ευνοεί την οικονομική εξωστρέφεια, την ανταγωνιστικότητα και την ευμάρεια εν γένει. Τέλος σημαντική είναι και η αξίωση για την παγίωση μιας «υγιούς» και βιώσιμης αστικής οργάνωσης, πραγματικότητα που θα δράσει καταλυτικά στην ενσωμάτωση της περιοχής στο ευρύτερο περιφερειακό και

εθνικό περιβάλλον, στην αποφυγή διαρθρωτικών προβλημάτων και αναπτυξιακών αδυναμιών και στην βελτίωση των σημερινών συνθηκών διαβίωσης.

Παρόλα αυτά, τροχοπέδη στην περαιτέρω σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων στάθηκε σε πολλές περιπτώσεις και η τοπική κοινωνία, καθώς εμφανίστηκε ανέτοιμη και απρόθυμη να τις δεχτεί, πραγματικότητα που διαφάνηκε από πληθώρα προσπαθειών του παρελθόντος για κοινό χωροταξικό σχεδιασμό και οργάνωση, οι οποίες τελικά απορρίφθηκαν. Επομένως θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα πως η απουσία περιφερειακής συνείδησης σχετικά με την ισόρροπη πολυκεντρική ανάπτυξη και τα οφέλη μιας χωρικής οργάνωσης βάσει των σχετικών αρχών τους, έφερε στην επιφάνεια σχέσεις ανταγωνισμού παρά συνεργασίας.

4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΡΙΠΟΛΟ ΔΡΑΜΑ – ΚΑΒΑΛΑ – ΞΑΝΘΗ

Συνοπολογίζοντας την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε παραπάνω για τα τρία αστικά κέντρα μεμονωμένα αλλά και τις μεταξύ τους εμφανιζόμενες συνεργασίες, εξάγονται σημαντικά συμπεράσματα που αντανακλούν τόσο την αποτελεσματικότητα θεώρησης τους ως ενιαίου συστήματος από τα θεσμικά κείμενα όσο και την υφή (ανταγωνιστικές ή συμπληρωματικές σχέσεις) ή και ένταση των μεταξύ τους δικτυώσεων.

Ένα συμπέρασμα που μπορεί να σημειωθεί είναι πως το παρόμοιο προφίλ και τα κοινά χαρακτηριστικά των ανωτέρω περιοχών εξακολουθούν να αποτελούν λόγο ανάπτυξης στενότερων σχέσεων συμπληρωματικότητας. Ωστόσο, η απουσία συντονισμένου χωροταξικού σχεδιασμού είχε σε πολλές περιπτώσεις ως αποτέλεσμα την αποσπασματική και απρογραμμάτιστη χωροθέτηση χρήσεων –αντικρουόμενων συχνά μεταξύ τους- οι οποίες όχι μόνο δεν συμβάλλουν, αλλά απεναντίας υποβαθμίζουν κάθε προσπάθεια τοπικής ανάπτυξης και ευημερίας.

Συνεπώς, προτείνεται η πραγματοποίηση κατάλληλων χωροταξικών επεμβάσεων, δράσεων και ρυθμίσεων που θα σταθούν ικανές να ενισχύσουν ή να εκκινήσουν την αναπτυξιακή διαδικασία στην ευρύτερη περιοχή. Προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται σκόπιμη η εκπόνηση ενός τύπου Ρυθμιστικού Σχεδίου για την ευρύτερη περιοχή, ώστε να προκύψει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο χωρικών ρυθμίσεων για μία όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική και βιώσιμη αστική δομή. Με τον τρόπο αυτό παρέχονται οι απαραίτητες κατευθύνσεις για την αποφυγή τόσο της γραμμικής ανάπτυξης του

τριπόλου όσο και της χωροθέτησης λειτουργιών και εξειδικεύσεων που θα είναι μεταξύ τους ανταγωνιστικές.

Ιδιαίτερος σημαντική κρίνεται η εξής σημαντική διαπίστωση. Παρά την πρόταση των τριών αστικών περιοχών ως ενός τριπόλου ανάπτυξης από τα εξεταζόμενα ντοκουμέντα, η πραγματικότητα βάσει των δικτύσεων που παρουσιάστηκαν παραπάνω, μαρτυρά μια διαφορετική κατάσταση. Η κατάσταση αυτή αφορά τον εντοπισμό δύο δίπολων αστικής ανάπτυξης, τα οποία συγκεκριμένα είναι Δράμα – Καβάλα και Καβάλα – Ξάνθη ή και ακόμη ενός άλλου διπόλου της μορφής Δράμα – Καβάλα-Ξάνθη. Επομένως προτείνεται η παροχή κατευθύνσεων οργάνωσης με βάση την νέα θεώρησή που προαναφέρθηκε.

Απαραίτητη κρίνεται η πραγματοποίηση έργων υποδομής για την αναβάθμιση της ελκυστικότητας και του ρόλου της εν λόγω χωρικής ενότητας στο περιφερειακό και εθνικό πλαίσιο και την απρόσκοπτη επικοινωνία των εμπλεκόμενων πόλων. Προς αυτή την κατεύθυνση προωθείται η ολοκλήρωση τόσο του κάθετου άξονα που θα συνδέει την περιοχή με τον Διευρωπαϊκό Οδικό Άξονα IV όσο και των καθέτων της Εγνατίας Οδού που σε συνδυασμό με άλλες βιοτεχνικές, βιομηχανικές και τουριστικές επενδύσεις θα αποτελέσουν εφαλτήριο για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και την εμφάνιση στενών διασυνοριακών συνεργασιών (Κ. Λαλένης, 1996).

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να τονιστεί πως η ανάδειξη / ανάπτυξη των διπόλων / τριπόλων που προτείνονται από τα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού, αναμένεται να συμβάλει καθοριστικά όχι απλώς στην επιθυμητή πολυκεντρική ανάπτυξη αλλά κυρίως στην ενδυνάμωση της ελληνικής υπαίθρου και δη των περιοχών περιμετρικά/περιφερειακά αυτών. Συνεπώς πραγματοποιείται η πρόταση για την ανάδυση ακόμη περισσότερων διπολικών και τριπολικών συστημάτων αστικής ανάπτυξης σε όλη την εθνική επικράτεια, καθώς αποτελούν ικανή συνθήκη προώθησης της ευημερίας, της ανταγωνιστικότητας και της εδαφικής συνοχής.

4.3 ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΠΟΛΩΝ / ΤΡΙΠΟΛΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Αυτό που καθίσταται αντιληπτό από την εξέταση της μελέτης περίπτωσης, είναι ότι προκειμένου να λειτουργήσουν συμπληρωματικά δύο ή/και περισσότερα αστικά κέντρα μεταξύ τους, υπό τη μορφή διπόλων/τριπόλων θα πρέπει:

- να εντάσσονται σε ενιαίο χωροταξικό σχεδιασμό (τύπου Ρυθμιστικού Σχεδίου ή ενιαίας εκπόνησης ΓΠΣ), ώστε να αποφεύγεται το φαινόμενο αντικρουόμενων ή και ασύνδετων κατευθύνσεων σχεδιασμού μεταξύ τους.
- να αποδίδονται συμπληρωματικοί και όχι ανταγωνιστικοί ρόλοι και λειτουργίες στα αστικά κέντρα, οι οποίες στο σύνολό τους θα διαμορφώνουν μια αυτόνομη και ισχυρή ζώνη ανάπτυξης.
- να παρέχεται η απαραίτητη υποστήριξη μέσω των κατάλληλων τεχνικών και κοινωνικών υποδομών, ώστε να προωθείται η απρόσκοπτη επικοινωνία και να αναβαθμίζεται η ποιότητα ζωής. Έτσι, αναιρείται το φυσικό εμπόδιο του χώρου (απόσταση) και δημιουργούνται ισχυρότερες συνθήκες χωρικής ισότητας (Σκάγιαννης, 2009).
- στις περιπτώσεις των χαμηλότερου επιπέδου αστικών κέντρων να προκύπτουν συνασπισμοί μεταξύ πόλων με κοινή αυτοδιοίκηση και αν όχι να υπάρχει συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων φορέων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Εξέλιξη της Ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της ΑΜΘ (σε εκατ. Ευρώ)

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ									
Χωρική ενότητα	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
Σύνολο Ελλάδος	7.933	8.260	8.184	8.448	8.172	8.403	6.989	6.877	6.575
ΑΜΘ	665	709	638	707	658	689	508	572	501
ΠΕ Δράμας	100	112	114	118	112	115	95	109	99
ΠΕ Καβάλας	122	129	127	131	122	131	121	140	110
ΠΕ Ξάνθης	106	131	90	109	107	107	89	86	74
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ									
Χωρική ενότητα	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
Σύνολο Ελλάδος	25.224	27.587	27.114	29.371	31.184	33.444	36.234	37.541	37.989
ΑΜΘ	1.157	1.386	1.240	1.291	1.353	1.527	1.635	1.821	1.760
ΠΕ Δράμας	145	157	162	175	183	187	196	223	217
ΠΕ Καβάλας	272	281	294	289	297	350	379	409	450
ΠΕ Ξάνθης	264	311	295	333	328	381	388	387	405
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ									
Χωρική ενότητα	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
Σύνολο Ελλάδος	87.225	93.121	103.818	116.484	127.184	132.777	143.512	155.615	165.098
ΑΜΘ	3.167	3.383	3.712	4.254	4.652	4.831	4.956	5.360	5.752
ΠΕ Δράμας	544	572	603	693	813	826	818	834	960
ΠΕ Καβάλας	754	794	864	969	1.085	1.180	1.142	1.195	1.339
ΠΕ Ξάνθης	488	525	539	643	734	732	798	901	921
ΣΥΝΟΛΟ									
Χωρική ενότητα	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
Σύνολο Ελλάδος	120.382	128.969	139.116	154.303	166.540	174.624	186.735	200.033	209.662
ΑΜΘ	4.989	5.478	5.590	6.253	6.663	7.048	7.099	7.753	8.012
ΠΕ Δράμας	790	840	879	986	1.108	1.127	1.108	1.166	1.276
ΠΕ Καβάλας	1.149	1.204	1.284	1.390	1.503	1.660	1.643	1.744	1.898
ΠΕ Ξάνθης	859	966	924	1.085	1.169	1.221	1.274	1.375	1.400

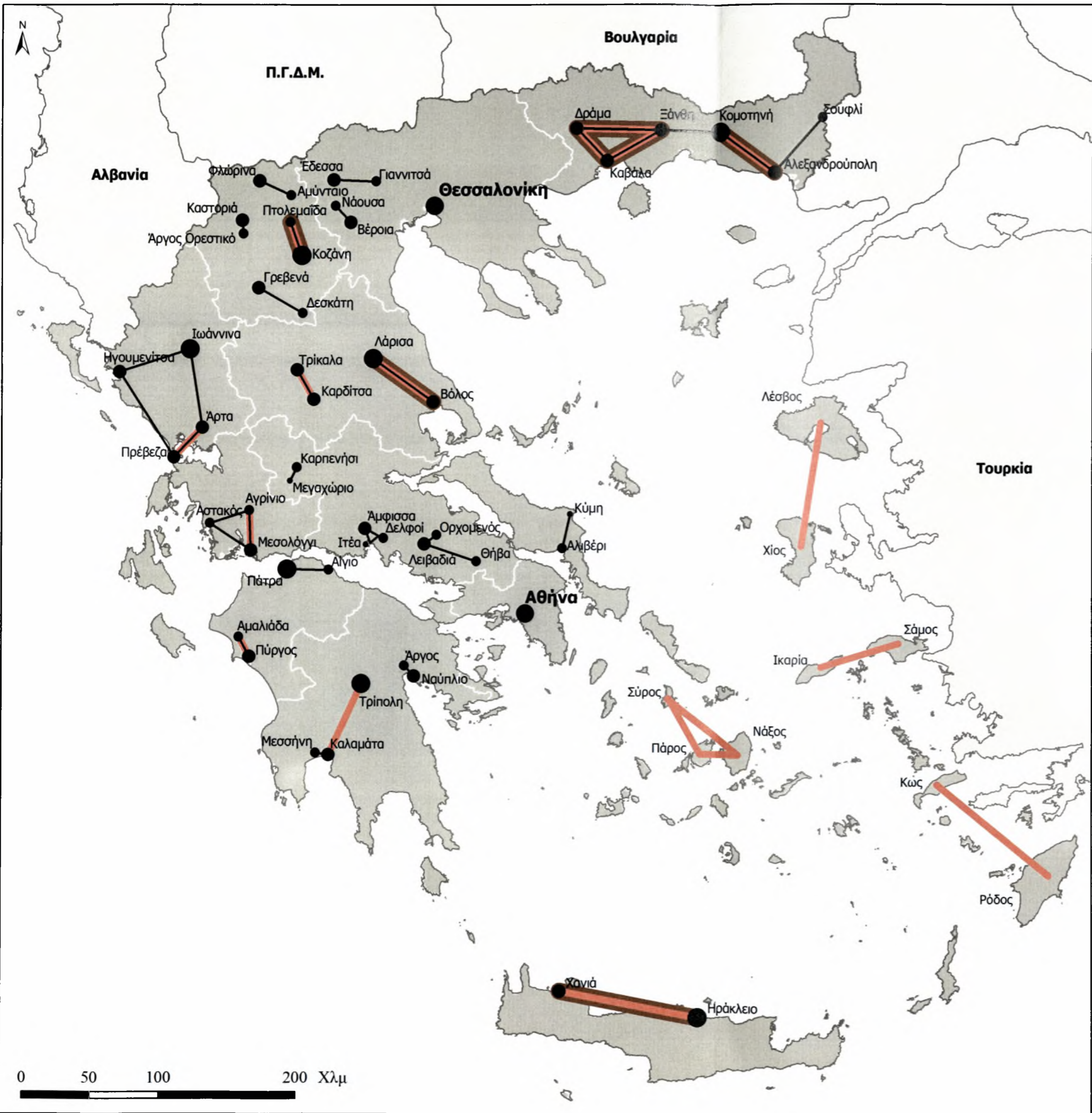
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2: Πληθυσμός εδρών ΠΕ για τα έτη 1951, 1971, 1981, 1991 και 2001

ΈΔΡΕΣ ΠΕ	1951	1971	1981	1991	2001
ΑΘΗΝΑ	565.084	867.023	885.737	772.072	772.072
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ	18.580	25.136	35.799	38.220	37.904
ΑΜΦΙΣΣΑ	5.553	6.605	7.156	7.189	7.189
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	8.724	7.595	7.164	7.402	7.027
ΑΡΤΑ	14.177	20.538	20.004	21.286	19.087
ΒΕΡΟΙΑ	24.577	30.425	37.966	38.713	37.858
ΒΟΛΟΣ	51.144	51.290	71.378	77.192	77.192
ΓΡΕΒΕΝΑ	5.191	8.383	7.739	9.619	9.345
ΔΡΑΜΑ	33.166	30.627	37.118	38.546	37.604
ΕΔΕΣΣΑ	15.458	14.671	16.642	17.659	17.128
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	16.971	13.506	13.877	13.030	13.030
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	11.134	9.346	9.767	10.237	10.236
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	2.445	4.453	6.389	7.022	6.807
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	217.049	345.799	406.413	383.967	383.967
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	32.315	40.130	44.829	56.699	56.699
ΚΑΒΑΛΑ	42.261	46.887	56.705	58.025	56.571
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	38.463	39.462	42.075	44.052	43.625
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	18.543	25.830	27.532	30.289	30.067
ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	3.700	4.645	5.230	6.178	5.868
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	10.049	16.043	20.660	15.710	14.775
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	31.687	29.336	38.404	45.281	43.613
ΚΕΡΚΥΡΑ	30.811	31.461	36.901	36.293	31.359
ΚΙΑΚΙΣ	10.937	12.555	12.648	13.128	12.139
ΚΟΖΑΝΗ	17.651	24.020	31.333	32.010	31.553
ΚΟΜΟΤΗΝΗ	31.893	32.219	37.487	39.927	37.036
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	17.728	20.773	22.658	27.412	27.412
ΛΑΜΙΑ	25.288	38.297	41.846	44.084	44.084
ΛΑΡΙΣΑ	43.225	72.760	102.426	113.090	112.777
ΛΕΒΑΔΕΙΑ	13.144	16.271	17.769	19.295	18.437
ΛΕΥΚΑΔΑ	6.541	7.141	6.694	6.721	6.344
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	13.733	12.399	11.375	12.103	10.916
ΜΥΤΙΛΗΝΗ	27.161	24.376	24.991	24.953	23.971
ΝΑΥΠΛΙΟ	8.466	9.320	10.611	11.897	11.897
ΞΑΝΘΗ	27.283	27.040	33.897	37.463	37.430
ΠΑΤΡΑ	88.811	112.228	142.163	153.344	152.570
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	186.088	187.458	196.389	182.671	182.671
ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	4.389	4.466	5.239	5.684	4.501
ΠΡΕΒΕΖΑ	12.296	12.973	13.624	15.119	13.695
ΠΥΡΓΟΣ	20.205	20.599	21.958	28.660	28.465
ΡΕΘΥΜΝΟ	13.513	15.373	18.190	24.064	23.420
ΡΟΔΟΣ	24.280	33.100	41.425	43.558	42.400
ΣΑΜΟΣ	6.007	5.481	5.613	5.824	5.792
ΣΕΡΡΕΣ	37.207	41.091	46.317	50.390	50.017

ΣΠΑΡΤΗ	10.874	11.998	12.975	14.084	13.011
ΤΡΙΚΑΛΑ	28.855	38.740	45.160	48.962	45.835
ΤΡΙΠΟΛΗ	17.585	20.209	21.337	22.463	22.429
ΦΛΩΡΙΝΑ	12.343	11.172	12.573	12.622	12.355
ΧΑΛΚΙΔΑ	26.248	36.300	44.867	51.646	51.646
ΧΑΝΙΑ	33.780	40.564	47.451	50.077	50.077
ΧΙΟΣ	24.451	24.084	24.070	22.894	22.894

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΕΣΠΑ 2007 - 2013
- Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από το ΓΠΧΣΑΑ
- Προτεινόμενα δίπολα/τρίπολα αστικής ανάπτυξης από τα ΠΠΧΣΑΑ

Οικιστικό Δίκτυο

- Έδρα Περιφέρειας
- Έδρα Περιφερειακής Ενότητας (πρ. Νομού)
- Έδρα Καλλικράτειου Δήμου
- Έδρα Καποδιστριακού Δήμου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

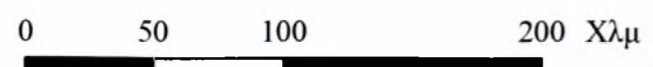
Αριθμός Χάρτη:
2.3.1

Τίτλος Χάρτη:
Αστικά δίπολα/τρίπολα της Ελλάδας βάσει ΕΣΠΑ, ΓΠΧΣΑΑ και ΠΠΧΣΑΑ

Επιμέλεια χάρτη: Σταθάκη Χρυσή

Πηγές: ΕΣΠΑ, ΓΠΧΣΑΑ, ΠΠΧΣΑΑ, ίδια επεξεργασία

Βόλος, 2012

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης, Μ. (2000): *Χωροταξικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Συμμετρία.
- Γεμενετζή, Γ. (2011): *Αστική διάχυση και οικιστικό δίκτυο, έννοιες και εργαλεία ανάλυσης με εφαρμογή στην περιοχή επιρροής της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: διδακτορική διατριβή ΑΠΘ – Τμήμα Αρχιτεκτόνων.
- Γιαννακούρου, Γ. (2008): *Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Εθνικές Πολιτικές και ευρωπαϊκή διακυβέρνηση*. Σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Γοσποδίνη, Α. και Μπεριάτος, Η. (επιμ.) (2006): *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κόνσολας, Ι. Ν. (1997): *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Λαλένης, Κ. (1995): “Η Αειφορία στην Αστική Ανάπτυξη. Δυνατότητες Εφαρμογής, Μέτρα, Προοπτικές”. Δελτίο ΤΕΕ-ΑΜ.
- Λαλένης, Κ. (1996): “Ανάπτυξη του Συγκοινωνιακού Άξονα «Κοιλάδα Νέστου (Βουλγαρίας) - Δράμας - Καβάλας». Διασυνοριακή Συνεργασία της Περιοχής”. Τεχνικά Χρονικά.
- Μπεριάτος, Η. (1994): “Προς μια ενιαία Θεώρηση του χωρικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού: Νέες προσεγγίσεις σε Θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο”. Στο: Δ. Ρόκος (επιμ.) 2ο Διαπανεπιστημιακό - Διεπιστημονικό Συνέδριο με Θέμα *Περιβάλλον και Επιστήμες στο τέλος του Αιώνα - Προβλήματα και Προοπτικές*. Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- Μπεριάτος, Η. (1995): “Η εξέλιξη των στόχων και οι νέες τάσεις στον σχεδιασμό του χώρου”. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*. Τριμηνιαία Επιστημονική Επιθεώρηση.
- Μπεριάτος, Η. (2003): “Διοικητικές δομές και οικιστική-χωρική οργάνωση: από τον Καποδίστρια στον Βενιζέλο και από τον Βενιζέλο στον Καποδίστρια”. Στο: Πρακτικά του συνεδρίου *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη. Πολεοδομικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*.

Μπεριάτος, Η. (2003): “Οι πολιτικές πολυκεντρικής ανάπτυξης στην Ελλάδα: οι νέες προοπτικές”. Στο: *Νέα Πολυκεντρικότητα και Χωρική Ανάπτυξη: Οι αστικές περιοχές, οι μικρές και μεσαίες πόλεις και η ύπαιθρος: Προοπτικές, Σχεδιασμός, Διακυβέρνηση*. ΕΜΠ - Universite de Paris X- Nanterre.

Παρατηρητήριο Εγνατίας Οδού, “Προσδιορισμός Λειτουργικών Αστικών Περιοχών στον ελλαδικό χώρο”. Θεσσαλονίκη: 2008.

Πολύζος, Σ. (2011): *Περιφερειακή ανάπτυξη*. Βόλος: Εκδόσεις Κριτική.

Σκάγιαννης, Π. (1994): *Πολιτική Προγραμματισμού των Υποδομών*. Αθήνα – Πειραιάς: Εκδόσεις Α. Σταμούλης.

Σκάγιαννης, Π. (2009): “Από το S στο Σίγμα: Προς μια Νέα Ανάπτυξη του Ελληνικού Χώρου”. Στο: *25 Κείμενα για το Σχεδιασμό και την Ανάπτυξη του Χώρου*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Σχέδιο ΚΥΑ (2008): *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία*, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ

Τσουδερός, Ι. (2002): “Η λειτουργική θεώρηση του χώρου. Οι βασικές υποθέσεις – θεωρίες – μοντέλα”. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης (2007), *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ 2007 – 2013)*, Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.

Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων (27.02.2008): *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ

ΦΕΚ .128/Α/3-7-2008, *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*.

ΦΕΚ 1471/Β/09-10-2003, *Έγκριση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης*.

ΦΕΚ 151/ΑΑΠ/13-4-2009, *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία*.

Beriatos, E. and Brebbia, A. C. (2003): “Sustainable Planning and Development Selection of papers of the International Conference, Greece, Skiathos, 2003”. University of Thessaly- Wessex Institute of Technology.

Davoudi, S. (2003): “Polycentricity in the European spatial planning: from an analytical tool to a normative agenda, *European Planning Studies*. 11 (8), pp.979-999.

European Commission, Council of Ministers responsible for Spatial Planning, (May 1999): *European Spatial Development Perspective (ESDP)*. European Council: Potsdam

Kungolos, A., Coccossis, H., Beriatos, H. and Brebbia, A. C. (2003): “Sustainable Planning and Development. Selection of papers of the International Conference, Greece, Skiathos”. University of Thessaly - Wessex Institute of Technology.

Meijers E.J., Waterhout B. & Zonneveld W.A.M. (2007): “Closing the GAP: Territorial Cohesion through Polycentric Development, *European Journal of Spatial Development*. (24) (διαθέσιμο στο: <http://www.nordregio.se/EJSD/referred24.pdf>).

Parr, J.B. (2004): “The polycentric urban region: a closer inspection”, *Regional Studies*, 38 (3), pp.231-240.

Waterhout, B., Zonneveld, W and Meijers, E. (2005): “Polycentric development policies in Europe: overview and debate”, *Built Environment*, 31 (2), pp.163-173.

<http://www.statistics.gr> (Ελληνική Στατιστική Αρχή ΕΛ.ΣΤΑΤ.) (προσβάσιμη στις 08/06/2012)

<http://books.google.gr/books?id=QMOa4u5K7jsC&pg=PA114&lpg=PA114&dq=esdp+models+blue+banana&source=bl&ots=U2na6WmnGc&sig=r5HoFwbDNmasgDTChWEH5n3r2Fw&sa=X&ei=7G4lUKz1FY74sgaBjYH4Bg&ved=0CAYO6AEwA#v=onepage&q=esdp%20models%20blue%20banana&f=false> (Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity) (προσβάσιμη στις 10/06/2012)

<http://www.ebah.com.br/content/ABAAABUCMAB/human-geography-leonardo> (Human Geography Leonardo) (προσβάσιμη στις 15/06/2012)

http://www.fig.net/pub/monthly_articles/september_2005/kragh_september_2005.htm (International Federation of Surveyors) (προσβάσιμη στις 28/06/2012)

http://observatory.egnatia.gr/reports/regions_profile_2009/E_Mac&Thrace_june_2009.pdf (Αναπτυξιακό προφίλ της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης) (προσβάσιμη στις 18/07/2012)

<http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=blue%20banana%20scenario%20eu&source=web&cd=2&ved=0CCcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.intereconomics.eu%2Fdownloads%2Fgetfile.php%3Fid%3D268&ei=N45fUOffGISC4gT8uYCwAO&usg=AFQjCNErh7KFp9liHqYSESSc1OqTle1BJg&cad=rja> (Economic Geography, Beyond the Blue Banana) (προσβάσιμη στις 22/07/2012)

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/civil_protection/l21215_el.htm (EUROPA, Η δικτυακή πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης) (προσβάσιμη στις 22/07/2012)

http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Publications/ESPON2006Publications/SpatialScenarios/espon3.2_60p_final_16-7-2007-c.pdf (Scenarios on the territorial future of Europe) (προσβάσιμη στις 29/07/2012)

http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Publications/ESPON2006Publications/SynthesisReport1/ESPON_synthesis_report_I.pdf (ESPON in Progress) (προσβάσιμη στις 11/08/2012)

http://www.antagonistikotita.gr/epan/site/Program/AtAGlance/t_section (Υπουργείο Ανάπτυξης, (2000): ΚΠΣ 2000 – 2006 *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα»*. Αθήνα: Υπουργείο Ανάπτυξης) (προσβάσιμη στις 11/08/2012)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000112215

